

KASVATUS

KASVATUSTEADUSLIK AJAKIRI
EESTI ÕPETAJATE LIIDU KÄÄLEKANDJA

Nr. 1

12. AASTAKÄIK. — JAANUAR 1930,

Teie tellite 1930. aastaks kuukirja

„EESTI KIRJANDUS“

sest

1. „EESTI KIRJANDUS“ toob kultuurelu alalt ainult püsiva väärtusega kirjutisi, pidades silmas eeskätt kirjandust, keelt, ajalugu, rahvaluulet jne.
2. Terve aastakäiguna moodustab „EESTI KIRJANDUS“ sisuka raamatu, mille väärtus tõuseb aastate jooksul. Seda tõendab varemate aastakäikude müügitl otsalõppemine ja tarvitamine teaduslikeks otstarbeiks jne.
3. Artiklite kirjutajad on asjatundjad omal alal ja ka üldine sisuvalik toimub asjatundlikult.
4. Eriti elav on „EESTI KIRJANDUSE“ arvustuslik osa: aasta jooksul tutvustatakse võimalikult kõiki silmahakkavamaid raamatuid ilukirjanduse ja teistelt aladelt, nii algupärandeid kui tõlkeid.
5. „EESTI KIRJANDUSE“ ilmumise põhjuseks on vajadus tõsta rahva üldist ja eriti kirjanduslikku haridust. Et seda saavutada on „E. K.“ hinnalt kõigile kättesaadav ja Eesti Kirjanduse Selts maksab kuukirjale juurde iga aasta üle 1/2 miljoni senti.
6. Peatoimetajale lektor J. V. Veskile on abiks kuukirja sisu eest hoolitsemisel: kirjanduse alal Friedebert Tuglas, keele alal prof. A. Saareste, rahvaluule alal dr. O. Loorits, ajaloo alal H. Kruus.
7. „EESTI KIRJANDUS“ ilmub 1930. a. 12 numbert keskmiselt 64 lhk. suurusena (3—3 1/2 poognat artikleid, arvustisi jne., 1/2—1 poogen lisa „Eesti raamatute üldnimestik 1929. alates“ kuna teised ruuminõudnud lisad jäävad ära).

„EESTI KIRJANDUS“ ilmub 1930. a. senisest nägusama välimusega ja valgel paberil. Tellimishind: aastas — 5 kr., 1/2 aastas — 2 kr. 50 s., 1/4 aastas — 1 kr. 25 s. Üksiknumbrid müügil, hind 50 senti.

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised, paremad raamatukauplused, Eesti Kirjanduse Seltsi usaldusmehed ja EESTI KIRJANDUSE SELTSI büroo, Tartus, Lai tän. 35., telefon 601.

KASVATUS

EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Nr. 1

Jaanuar 1930.

12. aastakäik.

SISU: Isetegevus kasvatuses. Õpilaste omavalitsus — *Joh. Käis*. Kelle teenija on õpetaja? — *Arn. Susi*. Kooli hoolekogu ja tema tegevus — *R. Bibikov*. Kooliraamatukogud — *H. Schmidt*. Kirjanduse arvustusi ja ülevaateid: H. Tammsaare „Tõde ja õigus II“ — *J. Reiman*; P. Vallak „Relvad vastamisi“ — *J. Reiman*; „Handbuch der Pädagogik“ — *E. Oissar*. Ajakirjanduse ülevaade: Inetu süüdistus — *E. Martinson*. Õpetajate IX üldkongress. Gustav Ollik 60-aastane. Õpetaja Vilhelm Johanson mälestuseks — *E. Martinson*. Organisationsioonide teateid ja kroonika. Karskus. Uusi raamatuid.

Isetegevus kasvatuses.

Õpilaste omavalitsus.

Joh. Käis.

Isetegevuse põhimõte on tähtsamaid kaasaegses kasvatuses. Algkooli õppekavades ongi see põhimõte leidnud selget ja kindlat väljendust, kuna seal nõutakse, et „kõik, mida algkoolis õpetatakse, peab andma lapsele elamusi, isetegevat tööd nende meeltele, vaimule, keelele, käele“.

Kuid isetegevuse põhimõte ei puuduta koolis mitte ainult õpetust, vaid ka kasvatus. Isetegevus õppetöös mõjutab peamiselt õpilase vaimlisi võimeid — arendab meelt, mõtlemist, fantaasiat, otsustusevõimet, leidlikkust, püsivaid huvisid; kindlustab teadmisi ja oskusi. Kasvatuses isetegevus soodustab õpilase kõlblate ja ühiskondlikkude vööruste arenemist ja tema sissekasvamist töö- ning kultuur-ühiskonda (väärtus-ühiskonda). Nii on isetegevusel ka suur kasvatuslik väärtus. Kõik koolitöölased, kes püüavad teostada isetegevuse nõuet tegelikus koolielus, teavad ka, kui palju uusi ja raskeid ülesandeid toob see õpetajale-kasvatajale. Aga me ei tohi enam kahelda ega viivitada koolitöö sisemiseks ümberkorraldamiseks

isetegevuse põhimõttel, kui tahame tõsiselt taotleda koolitööga uusi kasvatuslikke sihte. Raskuste võitmiseks uutel kasvatuslikudel teedel on kõigepealt tarvis küllaldaselt tunda uusi kasvatusviise psühholoogilisest küljest, arvestades ka kogemusi, mis on saadud nende tegelikust kasutamisest.

Tahaksime seekord käsitleda üht ühiskondliku kasvatuses abinõu, nimelt õpilaste omavalitsust, mida tuleks arendada kõigil kooliastmel, et meie kasvandikud vastavalt oma arenemisele ja huvidele harjuksid juba koolipölvtes teotsema noortena ühiskonnaliikmeina. Kuna meil möödunud suvel oli võimalus tutvuda Londoni koolidega, kus õpilaste omavalitsus on leidnud laialt poolehoidu, siis lubatagu siin teha kokkuvõtlik ülevaade õpilaste omavalitsusest seelses kasvatussüsteemis. (Teistest õpilaste omavalitsuse vormidest vaata „Kasvatus“ 1928. a. nr. 4.). Toome selleks väljavõtte Londoni koolivalitsuse aruandest (London County Council Education Committee. Memorandum Nr. 9. —1924. a.).

Prefektide süsteem Londoni algkoolides.

Kool on mikrokosm ja sarnaneb tsiiviliseeritud rahvale, kus on oma ühiskondlik korraldus ja kus on esitatud juhtivad isikud. Need kaks rühmitust kasvatavad ühelt poolt autoriteeti, teiselt poolt aga alistumist.

Rahvaste alistumise piirid on kindlaks määratud konstitutsioonilise võimuga, mida rahvas oma tunnustamisega võib kõvendada, rahulolematusega aga purustada. See võim teotseb õiguse ja rahuloleku kasuks. Mis puutub koolidesse, siis oli siin alistumine seni piiramatult ja täieline.

Võiks küsida: miks ei või olla õpilasil demokraatlikul maal hääleõigust, kuigi õige nõrka, kooli valitsemises? Nad on küll noored, vilumata ja ei suuda ise veel otsustada, mis on parem neile, aga nad armastavad õigust õiguse enese pärast, neil on palav soov õiguse mõistmiseks ja teenimiseks, ja nad tõsiselt soovivad püüda õigusele. Neil on ka lähem arusaamine laste hingest ja nende sisemisest elust, mis õnnetuseks on võõras täiskasvanuile, sest tihe loor näib lahutavat mehi ja naisi, eriti aga mehi, lapsea mõtteist ja tundeist. Seda loori ei saa täiesti ära rebida ega kõrvale tõmmata. Kuidas on siis võimalik täiskasvanul õiglaselt teotseda lapse kasvatamises kui pimedus katab noori hingi, keda nad soovivad harida. Psühholoogia ja raassi arenemislugu on heitnud ka vähe valgust siia.

Näib olevat tõsiasi, et laps elab ühes ja õpetaja teises maailmas; ja sellepärast näib tarvilik olevat õpetajal õppida enne lapselt, kui laps õpib õpetajalt. On kindel, et lapsel on parem tundmine oma füüsiliste ja vaimliste tarviduste suhtes kui parimal õpetajal või õpetajannal samas asjas. Lapse huvid aga peavad olema kasvatajale tuttavad. Kui need on tõsiasi, siis on parimaks teejuhiks kasvatuses laps ise. Õpetaja saadaks teda nõuandjana ja aitajana, püstitades sihte ja mõnikord näidates ka abinõusid õpilase tööde saavutamiseks. Järelikult, laps võib anda meile palju väärtuslikku õpetuseks, kui meie vaid tunnustame tema abi.

Lapse tegevustungi kasutamine. Tulevik kuulub peaaesjalikult noortele, kelle karakter põhijoonis kujuneb juba kooliaastail. Kuidas oks on painutatud, nii ta ka kasvab. Võib-olla on aksioomne öelda, et ilma täielise eluta lapsena ei või olla ka täielist elu järgnevas mehe- ja naiseeas.

Seepärast on koolikasvatuses tarvis mitte ainult seda, et lapsel oleks võimalus täieliseks arenemiseks, vaid ka seda, et ta kasvatus oleks tegelik ettevalmistus tuleviku kohustele ühiskondlikus, tulutoovas kultuurelus. Võib olla on üks suuremaid ajatarvidusi ühiskondliku õigluse (südametunnistuse) arendamine ja õige arusaamine ühiselust koolides; kui see on olemas, siis on pandud kindel alus rahva kultuurihoonele.

Kõrgeim ühiskondliku südametunnistuse väljendus on ühiskonna teenimine, olgu see ühiskond suur või väike. Samuti on ka laste juures. Põhimõtete täielik mõju võib üles kerkida vaid harjumusest ja tegelikust tööst; nii siis on väga soovitatav, et õpilasil oleks võimalusi ühiskondlike väärtuste realiseerimiseks ja kaasatöötamiseks pea igas kooli tegevuses, sest selles on suurema osa väärtuslike toimetuste algus.

On tarvilik usaldusväärsemal õpilasil lasta aktiivselt võtta osa kooli valitsemisest, sest lapsel on instinktiivne soov teotseda, ja ta ühtlasi soovib ka saavutada lugupidamist ja autoriteeti oma kaasõpilaste keskel. Kasutada võimalikult rohkesti seda soovi teotsemiseks ei ole mitte ainult lapsele kasulik, vaid sellest tuleb otsene kasu ka koolile.

Õpilase teotsemine sel alal valmistab teda ette isiklike väärtuste realiseerimiseks ja annab temale kindla kujutluse kooliühiskonna rippuvusest oma üksikute liikmete tööst, samuti arusaamise kombeliku ülespidamise tähtsusest.

Vaevalt hinnatakse üle seda praktilist koolikasvatuse külge, sest kui hariduse ülesanne või ülesandeid on kasvatada häid kodanikke, siis peaks karakteri ehitustöö lõpule viidud olema enne kui laps lahkub koolist. Olgugi et igal õpilasel ei ole võimalik võtta osa administratiivsest tööst, on igal õpila-

sel siiski rahuldus teadvusest, et tal on võimalus selleks, kui ta aga tõuseb tarviliseni kõrguseni. See teadvus ühendatud teadvusega, et lapse huvid on esindatud koolinõukogus, avaldab tiivustavat mõju.

Kaks tähtsamat prefektide süsteemi. Õpilaste osavõtt administratiivtööst on teostatud paljudes algkoolides mõningaid aastaid. See praktika on kasvamas ja on nüüd tuntud prefektide süsteemi nime all. Prefektide süsteemi võib defineerida järgmiselt: see on töökorraldus, kus juhtivad poisid või tüdrukud kutsutakse teotsema vabatahtlikult kaashooldajatena ja kaastöölisena ühes koolijuhataja ja õpetajaskonnaga kooli distsipliini ja moraali tõstmiseks ja kaitsmiseks. On kaks tähtsamat meetodit prefektide süsteemi korraldamiseks. Juhul, kui õpilased esindavad koolijuhataja ideaali, on need õpilased valitud koolijuhataja poolt õpetajaskonna kaasabil. Teisel juhul õpilased on valitud demokraatsel alusel kas terve kooli või ainult vanemate edukamate õpilaste poolt. Valimine sünnib hääletamisel lahtiselt või kinniselt. Viimasel juhudel on tarvilik võimalikkudest väärnähetest hoidumiseks koolijuhataja vetoõigus. Mõningais koolides õpetajaskond nimetab kindla arvu kohaseid kandidaate, neist kandidaatidest valivad siis õpilased. Mõlemad meetodid on leidnud koolides kasutamist. Esimene meetod leiab paljude õpetajate poolehoidu, kes arvavad, et lapsi ei või usaldada prefektide valimises. See vaade on mõnes koolis kahtlemata õige, kuid ei ole õige igas koolis. Parimais koolides, kus distsipliin on tarvilikul kõrgusel, ei näi olevat põhjust valimisõiguse piiramiseks, eriti siis, kui õpilased tulevad heast kodust.

On siiski tähtis õpilaste endi huvides, samuti ka riigi huvides, et demokraatlik valimissüsteem oleks hoolikalt ette valmistatud. Säärane ettevalmistus võib kesta mõned kuud, isegi aasta või rohkem, seni kui õpilased on küpsed seks, et anda neile õigus prefektide valimiseks.

Ettevalmistuseks valimistele kasutatagu koolitunde (kodanikuõpetus), õppekäike rahvuslikkudesse asutistesse,

koolijuhataja kõnesid tervele koolile õigusest, õiglusest, aukartusest, enesevalitsemisest, isiklikust vastutusest, patriotismist, töökusest, lahkusest jne., püüdes äratada ühiskondlikku vaimu edukamate õpilaste ja õpetajaskonna liikmete keskel, ja nii edasi astmeviisi seni kui soovitud olukorrad on saavutatud.

Ei ole soovitav esitada kindlaid printsiipe prefektide süsteemi läbiviimiseks, sest kohalised tingimused on väga muutlikud, ja ka sellepärast, et õpetajaskond ja koolijuhataja vahelduvad. Iga kool ise töötagu välja skeemi oma tarviduste kohaselt. Süsteem peab võrsuma omalt pinnalt ja kujunema kohaliste arvamuste ja nõuete järgi.

Organisatsiooni üksikasju. Esitame siin prefektide süsteemi tähtsamaid punkte:

1. *Peaprefekt.* Temale alluvad kõik teised prefektid; tema nimetab ameti ja kohused igale prefektile. Peaprefekt valitakse kas teiste prefektide hääletenamusega, või nimetatakse ametisse koolijuhataja poolt, või jälle kindlustab ta oma koha õpilaste hääletenamusega. Peaprefekti nimetatakse ka *kooli-kapteniks*.

2. Igal prefektil on oma kindel tööala: ühe prefekti hoolet on riideruum, teisel pesemistuba, kolmandal trepp, neljandal on kohuseks hilistunud õpilaste registreerimine jne.

3. Prefektid tervikuna on ametis kas terve kooli või ainult teatava osa õpilaste juhtimisega.

4. Prefektid kannavad erilisi aumärke.

5. Mõnel juhul kasutatakse ka prefekti-raamatut, kuhu märgitakse nende õpilaste eksimused, keda on korduvalt hoiatatud.

6. Prefektide-komitee ehk -kohus on selle süsteemi kenamaid jooni. Selles kohtus kuulatakse üle õpilasi, kes on tõsiselt eksinud kooli distsipliini vastu ja keda korduvalt on hoiatatud väheimate eksituste pärast.

7. Prefektid hoolitsevad kas ühiselt või üksikult ka mängude ja spordiharjutuste organiseerimise eest ja etendavad tähtsat osa õppekäikudel õpetajate abilistena.

8. Peale selle prefektid hoolitsevad puhtuse eest klassis, annavad raamatuid lugemiseks raamatukogust, täidavad ka õpetaja aset tema puudumisel ja on abiks koolijuhatajale õpilaste koosolekuil ja palveil.

9. Prefektide eesõigused: a) pea-prefekti esitellakse auvõõrastele, b) neil on luba oma koosolekuid pidada, d) koolijuhataja annab nõu kooli heakäikude puutuvais asjus, e) nende nimed kirjutatakse autahvlile ja nende teened jäädvustatakse kirjalikult tunnistustes.

Prefektide süsteemi kasvatustlikust mõjust. Prefektide süsteemi tähtsust tõendavad kõik koolid, kus see on tarvitusel olnud juba mõned aastad.

Õpetajad konstateerivad prefektide süsteemi imestamisväärseid tulemusi, kuidas see on teinud lastest mehiseid mehi ja naiselikke tüdrukuid; kuidas terve kool hästi sünnib kokku, kuidas vandumine, valetamine ja suitsetamine on kadunud; kuidas kombed uulitsail on muutunud; kuidas vanemad on õnnistanud seda süsteemi; kuidas õpetajate töö on kergendatud; kuidas kehalik karistus on peaaegu kadunud; kuidas õpilaste elav tegevus on tekkinud vabatahtlikult; kuidas õpetajate, laste ja vanemate vahekord on muutunud paremaks.

Võiks ka esitada näiteid, kus lapse karakter on uueks kujunenud prefekti kohuste mõjul, ja kus vaimustus kooli edu suhtes on loonud tungiva soovi kaasa aidata koolitööle mitmel viisil.

Vabatahtlik töö ei peaks piirduma ainult üksikutega, sest õpilashulgad on vahest vallutatud ühistundest ja võivad rakendada seda kasulikult ühiskonnateenistusse. Aga kui lapsed saavad aru hariduse otstarbest ja ühtlasi ka sellest, et õpitud aine on kasulik neile, kui ka teistele, siis see motiiv valmistab pinda anduvale tööle. Enesearmastus iialgi ei saada korda midagi suurt, aga eneseohverdamine saavutab väga sagedasti äärmisi kõrgusastmeid. Nii on lapse riigiks kool, mille üle ta harilikult on väga uhke.

Nii Londoni koolide õpilaste omavalitsus ja selle hinnang koolijuhtiva asu-

tise poolt. Põhimõtteliselt võime täiesti nõus olla kõigega, mis käsitleb selles aruandes omavalitsuse kasvatustlikku tähtsust. Kuid prefektide süsteem ise ei sobiks päris hästi meie koolidele. Selle süsteemi kõige iseloomustavamaks jooneks on juhtimine, käskimine ühelt poolt ja alistumine teiselt poolt, — vanad koolielu alustoad, ainult selle vahega, et juhtimisest lubatakse osa võtta ka õpilasil endil; nende isetegevus on siiski hoopis piiratud. Kui prefektide süsteem siiski annab häid tagajärgi, mida koolivalitsus kinnitab ametlikult, siis tuleb seda seletada peamiselt inglase tugeva enesedistsipliiniga nii kodudes kui ühiskondlikus elus, mis on mitmesaja-aastase demokraatliku riigikorra ja kindlate ühiskondlike printsiipide tulemus. Meil puuduvad need tähtsad eeldused, ja seepärast ei annaks ka arvatavasti suuremaid kasvatustlikke tagajärgi õpilaste omavalitsus prefektide kujul.

Õpilaste omavalitsus meie koolides.

Meie koolides peaks omavalitsuse sihiks olema: 1) arendada õpilastes *kohuse- ja vastutusetunnet ühisele alal*, 2) kasvatada *tahet teotsemiseks ühiskonnas ja selle kasuks*; 3) *kasvatada kõlblat julgust kaitsta omi veeneid*, kui seda nõuavad ühiskondlikud huvid, vaatamata sellele, kas see isiklikust seisukohast kasulik või kahjulik. Ilma nende omadusteta ei saa ükski isik kõlblikuks ja väärtuslikuks ühiskonna liikmeks; need kõlblad väärtused on ka demokraatliku korra nurgakivid.

Omavalitsuse loomiseks meie koolides on vajalikud mõned eeltingimused; õpetajad-kasvatajad peavad üksmeelselt pooldama õpilaste omavalitsust ja tundma selle kõrget kasvatustlikku väärtust; ka lastevanemate ja õpilaste eneste keskel peab see idee leidma poolehoidu; koolielu sisemises korralduses peab jätama koolidele küllalt vabadust koolijuhtivate organite poolt. Väliseks takistuseks õpilaste omavalitsuse teostamisel võib olla ka õpilaste liiga suur arv (üle 300). Omavalitsuse ülesannete täitmiseks on vajalik ligem, soojem kontakt õpilaste eneste ja õpetajate vahel; seda aga on raske saavutada koo-

lides liiga suure õpilaste ja õpetajate arvuga.

Omavalitsuse korralduses võib soovitada silmas pidada järgmisi nõudeid:

1. Omavalitsuse arenemine sündigu järkjärgult; selle kuju vastaku õpilaste arenemisele ja tegelikkudele oludele; olemasolevaid omavalitsuse vorme meil ja välismail ei tule mitte lihtsalt järele teha.

2. Õpilaste omavalitsuse tegevusest peavad õpetajad vabatahtlikult osa võtma, et tarbekorral noori aidata oma nõu ja juhatusega: kui õpetaja tuleb õpilaste juurde sooja tundega, siis leiavad õpilased alati vajadust temalt nõu küsida.

3. Tähtsamate küsimuste harutamisel ja otsustamisel olgu hääleõigus kõigil õpilasil, mitte aga ainult teataval rühmal.

4. Kirjalikult väljatöötatud põhikiri ja kodukord on soovitatavad alates keskastmelt, kuid nende nõuded ei tohi olla pealesurutud õpilastele koolijuhataja või õpetajate poolt. Kõige lihtsam tee koolijuhataja soovide läbiviimiseks on oma nõuete selgitamine ja põhjendamine ühisel harutusel õpilaste üldkoosolekul.

5. Õpilaste omavalitsus ei vähenda sugugi õpetajate kasvatuslikke ülesandeid, küll aga laiendab ja süvendab neid; see tähendab, et klassijuhatajad ja ka koolijuhatus peavad huvi tundma kõigist õpilaste ettevõttest ja nendest osa võtma, et hoida õpilasi väärsumudest, mis võivad tulla noorte vilumatusest ühiskondlikus tegevuses.

Omavalitsuse arenemine koolis võiks käia järgmist rada:

1. aste (1—3. õppeaasta). Siht: puhtuse ja korra eest hoolitsemine klassis, mängudel j. m.; vastutustunde äratamine.

Korraldus: *klassiomavalitsus* — õpilaste valitud klassivanem ja ta abi (mõneks kuuks); nende kohused ja õigused; iga *klassiühiskonna* liikme kohused; korrapidamine klassis; klassikassa j. m.

Kirjalik kodukord sel astmel ei ole tingimata tarvilik.

2. aste. (4—6. õppeaasta). Siht: nagu eelmisel astmel; lisaks ühistunde

arendamine ja teotsemine ühissettevõtteis.

Korraldus: *klassiomavalitsus* — klassiesindus (3—5 liiget); välja-töötatud kodukord; mängu-, (spordi-), lugemis-ringid; ühised ettevõtted teiste klassidega: ettekannete õhtud ja hommikud; lootusringid j. m.

3. aste (keskkool). Siht: ühiskondlikkude põhivooruste arendamine (v. ülalpool).

Korraldus: autonoomsed klassiomavalitsused liituvad ühiseks õpilaspereks, mis teotseb väljatöötatud põhikirja ja kodukorra alusel.

Kuna meil on ka omi kogemusi õpilaste omavalitsuse alalt, siis lubatagu tutvustada sellega ligemalt. Meie omavalitsus kannab „õpilaspere“ nime, mis tabab ka organisatsiooni põhilaadi. „Õpilaspere“ arenes üksikuist õpilasingidest, mis teotsesid esimesil seminari tegevusaastail. 1926. a. jõudsi me veendele, et oleks võimalik laiendada õpilaste isetegevust enesekasvatuse alal omavalitsusena. See mõte leidis ka poolehoidu õpilaste eneste keskel. Asusime põhikirja väljatöötamisele, mis toimuski ligemas kontaktis seminari juhatuse ja õpilaste vahel. Oli vaja pida mitu üldkoosolekut, enne kui põhikiri omandas lõpliku kuju ja ped-nõukogus kinnitati. Hiljemini töötati välja põhikirja alusel ka kodukorrad korrapidamise, ringide tegevuse juhtimiseks, ja nii sai õpilaste omavalitsus täiesti õigusliku aluse. Õpilaspere põhikiri sisaldab järgmisi punkte:

1. Kõik Võru Õpetajateseminari kasvandikud moodustavad omavahelise *õpilaspere*.

2. Õpilaspere eesmärgiks on kasutada õpilaste algatust, aktiivsust ja isetegevust kooli seesmise elu korraldamiseks ja endaharimiseks, et täielikumalt valmistuda ette vastuturikkale tegevusele õpetajana Eesti koolipõllul ja seltskonnategelasena rahva seas.

3. Seminari õpilaspere liikmete tähtsamad kohustused ja ülesanded määravad käesolev põhikiri ja õpilaspere üldkogu poolt vastuvõetud otsused ja määrused.

4. Seminari kasvandikud kui tulevased õpetajad ja hariduse-kandjad rahvahulkadele peavad alati hoolitsema oma kasvatuse eest nii seesmiselt kui väliselt, mis väljendub korralikkuses kõigis ettevõtteis, puhtuses, viisa-

kuses, lugupidamises õpetajate, kaasõpilaste ja kaaskodanikkude vastu. Eriti nõutakse õpilaspere liikmeilt haritud inimesele omast: 1) viisakat, lahket tervitust õpetajaile nii koolis kui väljaspool, samuti ka kõigile tuttavaile, 2) korralikkust ja puhtust omas töös, välimuses ja riietes, 3) viisakat kõnet, 4) oma ülesannet või ettekannet klassi ees lõpetades, õpetajate või vanemate inimestega juttu lõpetades selle väliselt viisakat märkimist.

5. Koolielu seesmiseks korralduseks võtab iga õpilaspere liige aktiivseltsi osa omist koosolekuist ja korrapidamisest.

6. Iga õpilane loeb omaks seesmiseks kohustuseks hoiduda igasugusest korraldusest ja korralikkumisest ja aidata neid kõrvaldada. Eriti aga seks otstarbeks teotsevad õpilased korrapidajatena erilise kodukorra alusel.

7. Korrapidajate üldiseks kohuseks on hoolitseda välise korra ja puhtuse eest, samuti ka valvata selle järele, et kõik kaasõpilased kindlasti täidaksid kodukorra nõudeid.

8. Korrapidamine on samavõrra tähtis ülesanne kui kõik teised õpilase kohustused. Korrapidaja vastutab kõikide korralduste eest, mis klassis või üldise korrapidamise puhul seminaris kaasõpilaste seas sünnivad.

9. Kõik õpilased on kohustatud korrapidajate nõudmisi sama täpsalt täitma kui õpetajate korraldusi. Juhul, kui korrapidaja nõudmine näib olevat ebaõige või põhjendamata, pöördagu ses asjas klassiesinduse poole, ja kui sel teel ei suudeta asja likvideerida, siis klassijuhataja poole.

10. Eriliseks moraalseks kohustuseks enda kohta loeb iga õpilaspere liige mitte suitsetada ega alkoholi tarvitada. Avalikkudes koheldes mingil tingimusel.

11. Avalikkudel pidudel, lõbustusil, koosolekuil ja kinos käimiseks juhul, kui kuulutus välja pandud direktori allkirjaga seminaris ruumes, registreeruvad õpilased enne minekut võimalikult klassivanema kaudu ja erilisel juhul ise erilises päevaraamatus. Kui aga peo jne. kuulutust ei ole pandud välja, siis nõutab õpilane peole jne. minekuks loa klassijuhatajalt, inspektorilt või direktorilt.

12. Õpilaspere elu ja tegevust juhivad *üldkogu ja esindus*. Iga üksik klass on käesoleva põhikirja alusel autonoomne oma seesmises elus.

13. Üldkogu on kõigi õpilaspere ja tema ellu puutuvate küsimuste otsustaja. Selleks ta töötab välja vastavaid kodukordi ja juhtnõude.

M ä r k u s: Õpetajad võivad sõnaõigusega võtta üldkoosolekuist osa.

14. Küsimusi esitab üldkogule õpilaspere esindus ja neid võib iga õpilaspere liige algatada.

15. Üldkogu on otsustusevõimeline, kui on koos vähemalt $\frac{1}{2}$ liikmeist.

16. Kõik küsimused üldkogus otsustatakse hääletenamusega lahtisel hääletamisel. Juhul, kui hääled lähevad pooleks või ainult väikese enamuse annavad (alla 5 hääle), lükatakse otsustamine edasi järgmise üldkoosolekuni, kuid üldkogu soovil võib hääletamist ka kohe ümber korraldada.

17. Kord vastuvõetud põhikirja, kodukorra, juhtnõude või otsuste muutmiseks on tarvilik sama suur absoluutne hääletenamuse õpilaspere liikmete üldarvust.

18. Õpilaspere üldkogu otsused viiakse ellu esialgselt seminari juhatuse nõusolekul ja kinnitatakse pedagoogika-nõukogus. Kinnitamata jäänud otsused antakse tagasi uueks harutamiseks (läbivaatamiseks) üldkogus.

19. Õpilaspere täidesaatev ja juhtiv organ on tema esindus.

20. Omade ülesannete teostamiseks hoiab esindus kontakti seminari juhatusega.

21. Esindus on 7-liikmeline: õpilaspere vanem ja üksikute klasside esindajad — klassivanemad või nende abid.

22. Õpilaspere vanem valitakse üldkogu poolt, teised liikmed aga üksikute klasside poolt üheks kooliaastaks.

23. Esinduse liikmed ise jaotavad endi keskel oma töö ja kohustused.

24. Endaharimise eesmärgi saavutamiseks korraldab õpilaspere lugemislaua, kirjanduse-, spordi-, male- ja teised ringid ning kooperatiivi.

25. Lugemislaua, kooperatiiv ja kõik ringid töötavad erilise kodukorra alusel.

26. Iga endaharimise ring korraldab ise oma tegevust, omades oma juhatuse, täites õpilaspere üldist kodukorda ja hoides kontakti esindusega küsimustes, millel tähtsus kogu õpilasperele (pidu, referaatõhtud, õppereisid, aastaraamat, kroonika j. m.).

Juba neljandat aastat teotseb seminari õpilaspere selle põhikirja alusel. Kogemused on kinnitanud meie omavalitsuse korralduse otstarbekohasust tulevaste õpetajate ettevalmistuseks ühiskondlikule tegevusele ja koolikorra teadlikuks täitmiseks. Kogu selle aja jooksul ei ole ette tulnud suuremaid

korrarikkumisi, mis oleks nõudnud karistust ped.-nõukogu määramisel: kõik vahejuhtumised on leidnud loomulikku lahendust kas klassiesinduste või õpilaspere esinduse kaudu. Iseäranis tähelepanav on omavalitsuse kasvatav mõju nendele õpilastele, kes on valitud vastutavaile kohtadele klassi või õpilaspere esinduses. Samuti on tehtud edusamme enesedistsipliinis koosolekul, ringide tegevuses j. m.

Põhikiri ise on täiesti demokraatlik; temas ettenähtud veto-õigust ei

ole seni tarvitatud mitte ühtki korda, ja lugupidamine temast on tõsine. See väljendus mitmel puhul, kui taheti üksikuid põhikirja punkte muuta: ilma küllaldase põhjendusega ei võetud säärased ettepanekuid üldse harutusele, ja ei olegi ühtki punkti meie „põhiseaduses“ seni muudetud, välja arvatud p. 16, kus üldkoosoleku kvoorum on alandatud $\frac{2}{3}$ -st — $\frac{1}{2}$ -ni. Kõik see kindlustab õpilaste omavalitsuse edu ka tulevikus.

Kelle teenija on õpetaja?

Arn. Susi.

Küsimus, mis käesoleva referaadi pealkirjaks, ei ole uus. Ta oli mitmel puhul päevakorral juba Vene ajal, kus algkooli-õpetajate suhtes koguni Senat pidi oma seisukoha avaldama, leides ühes oma 1913. a. otsuses, et algkooli-õpetajad on riigiteenijad. Ka meie vabariigi kestvuse ajal on see küsimus asjaomastes ringkondades olnud õieti kogu aeg päevakorral, sest meie seadusandlus pole seni veel andnud sellele küsimusele kõigiti selget ja igast kahtlusest ja vastuvaidlusest vaba vastust, mille tagajärjel ametlikud seisukohad ses küsimuses on olnud lahkuminevad. Küsimus iseenesest ei paku aga mitte ainult puht-teoreetilist huvi, vaid temaga on ühenduses rida praktilisi küsimusi, mille lahendus erisugune, selle järgi, kas tunnustatakse õpetajad riigi või mõne teise õigusliku subjekti teenijaiks. Nii on näiteks esile kerkinud küsimus, kas on õpetajate kohta maksev Riigiteenistusseaduse § 36, mille järgi ühes asutises ei või teenida alluvuse vahekorras teatavat liiki sugulased; või põhiseaduse § 38, mis ütleb, et „Riigikogu liikmed, välja arvatud Vabariigi Valitsuse liikmete abid, ei või olla Vabariigi Valitsuse ega tema asutuste poolt nimetatud ametites“.

Ei ole huvituseta peatuda mõne sõnaga küsimuse arengul meie vabariigi ajal. Haridusministeerium on küsimusega kokku puutunud juba vabariigi

alul, ja soovides saada küsimusele autoriteetlikku vastust, pöördus sellekohase seletusepärimisega Riigikohtu poole (tol ajal Riigikohus võttis veel oma lähendada üksikute ministeeriumide poolt temale seletamiseks esitatud küsimusi) kirjaga 28. detsembrist 1920. a. sub. Nr. 3441, nõudes vastust küsimusele, kas on õpetajate kohta maksev põhiseaduse § 38. Väljudes puht-teoreetilisest vaatekohast, et õpetajad täidavad avalik-õiguslikke ülesandeid, mis tingitud riiklikkudest huvidest, aluseks võttes muu hulgas vene teadlase Korkunovi definitsiooni riigiteenija mõiste kohta ja tuges Av. algkoolide seaduse § 1-le, „Eestimaa koolivalitsuse ajutise korralduse“ §§ 3 ja 4-le j. t., asus Riigikohtu administratiivosakond seisukohale, et õpetajad, nii alg- kui ka kesk- ja kutsekoolide omad, on riigiteenijad ja tunnustas seega nende kohta maksvaks põhiseaduse § 38. Kuigi see otsus jäi välja kuulutamata, jäi ta siiski juhtnõu-riks.

Kuid juba sama aasta septembris oli Riigikohtu adm.-osakond sunnitud revideerima seda otsust, jällegi Haridusministeeriumi seletuse pärimise puhul, sest vahepeal ilmus uus õpetajate palgaseadus (R. T. nr. 41. 26. V. 21.), mis selgel sõnal kuulutas õpetajad, kes pidid palka saama omavalitsustelt, omavalitsuseteenijaiks (§ 9, märkus IV). Ja kuna sama seaduse § 9. järele av.

algkoolide õpetajate palga maksjateks olid omavalitsused, siis osutusid avalikkude algkoolide õpetajad omavalitsuse-teenijaiks. Vastavalt sellele oli siis ka Riigikohus sunnitud seletama, et avalikkude algkoolide õpetajad, kui omavalitsuste teenijad, võivad olla Riigikogu liikmed (adm. os. 55/21.). Sama seisukohta, nimelt, et av. algkoolide õpetajad on omavalitsuste teenijad, kinnitas Riigikohus veel ühes 1922. aasta välja kuulutamata otsuses, väljudes seekord asjaolust, et Av. algkoolide sead. § 24. järgi „avalikud algkoolid asutatakse ja peetakse üleval valdade, alevite ja linnade poolt“ (Rhk. adm.-os. t. nr. 931.).

1921. aasta Õpetajate palgaseadus ei lahendanud aga kõnealust küsimust kõigi õpetajate kohta. See seadus, kuulutades omavalitsuseteenijaiks õpetajaid, kes saavad palka omavalitsustelt, ei kõnele poole sõnagagi sellest, kelleks ta peab keskkooli-õpetajaid, sest nende palk pidi sama seaduse § 10. alusel jääma tervelt riigi kanda. Veel enam: võttes õpetajate omavalitsuseteenijaiks arvamise aluseks asjaolu, et nende palga maksja oli omavalitsus, sundis ta tahtmata järeldusele, et õpetajad, kes pidid palka saama riigilt, s. o. kesk- ja kutsekoolide õpetajad on riigiteenijad. See käsitus pidi teatava praktilise põhistuse leidma veel asjaolus, et Riigikohtu seletus 1. märtsist 1921, millest ülal oli kõne ja mis kuulutas kõik õpetajad riigiteenijaiks, jäi kesk- ja kutsekoolide õpetajate suhtes muutmata, sest hilisem Õpetajate palgaseaduse alusel antud seletus (Rhk. adm.-os. 55/21) kõneles ju ainult algkooli-õpetajaist. Nii võisid siis kesk- ja kutsekoolide õpetajad endiselt tunda end riigiteenijadena, kuna algkooli-õpetajad pidid teadma, et nemad on omavalitsuseteenijad.

Uus ja viimane ajajärk küsimuse arenemises algas Riigiteenistusseaduse (R. T. nr. 149/1924.) ja Riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palkade seaduse (R. T. nr. 27—1927.) ilmumisega. Esimeses neist leiame juba riigiteenija mõiste täpsama definitsiooni, mis märksa kergendab vastuse leidmist käesoleva referaadi aineks olevale küsimusele. Nimelt määrab Riigiteenistus-

seaduse § 1: „Riigiteenijad jagunevad: 1) ametnikkudeks, kes teenivad riigiasutuste koosseisudes ettenähtud ametkohtadel ja 2) vabateenijateks, kes teenivad riigiasutuste koosseisudes ettenähtud vabateenistuskohadel või ajutiselt täidavad ametniku kohuseid“. Sellest §-st nähtub, et riigiteenija mõiste oluliseks tunnuseks on teenimine riigiasutiste koosseisudes ja ettenähtud kohal, olgu see siis ametkoht või vabateenija koht, ja järelikult isikut, kes ei teeni neil kohtadel, ei saa pidada riigiteenijaks Riigiteenistusseaduse mõttes. Riigiasutiste koosseisud määrati aga kindlaks Riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palkade seadusega. Vaadeldes seda viimast seadust, näeme, et vaid väike osa õpetajaist on selles seaduses ette nähtud. Haridusministeeriumile alluvatest õppeasutistest on selles seaduses mainitud vaid õpetajateseminariid, ühes algkoolidega (Tallinna, Tartu, Rakvere, Läänemaa, Võru), Riigi Kunsttööstuskool, Riigi Tööstuskool, Petseri Tehnikagümnaasium, Riigi Kurtummadekool, Riigi Hoolekandekool, Riigi Tehnikagümnaasium, kusjuures seadus nimetab neid õppeasutisi otsekohe riigikoolideks. Tallinna seminari asemel tuleb nüüd mõistagi lugeda Tallinna pedagoogiumi, milleks Tallinna seminar ümber kujundatud sellekohase seadusega (R. T. nr. 48. — 1928.). Seega siis ainult nende loendatud õppeasutiste õpetajad on riigiteenijad Riigiteenistusseaduse mõttes. Expressis verbis konstateerib seda ka sama koosseisude seaduse § 3-nda viimane lõige, mis kõlab järgmiselt: „Õpetajatest loetakse ametnikkudeks need, kes annavad riigikoolides vähemalt normaalarvu tunde, kuna need, kes riigikoolides annavad alla normaalarvu tunde, loetakse vabateenijateks. Samuti loetakse vabateenijateks kõik õpetajate kohustetäitjad“. Ei jää seega enam mingit kahtlust, et koolide õpetajad, mis nimetatud koosseisude seaduses ei ole ette nähtud, ei kuulu riigiteenijate hulka selle sõna juriidilises mõttes, olgu nad siis alg- või keskkooli-õpetajad, ja nende kohta ei ole maksev ei Riigiteenistusseadus kõigi oma eeskirjadega ega ka põhiseaduse § 38.

— Kergib muidugi kohe küsimus, kelle teenijad siis õpetajad on? Vastus, mis iseenesest end peale surub, on see, et kui õpetajad töötavad omavalitsuse poolt ülalpeetavates õppeasutistes, siis on nemad omavalitsuse teenijad, olgu nad siis alg- või keskkooli-õpetajad. Tõsi küll, expressis verbis seda kusagil seaduses öeldud ei ole. Isegi 1921. a. palgaseaduse § 9. märkus IV-dat ei saa enam arvesse võtta, sest see seadus kaotas maksvuse 1928. aasta palgaseaduse jõusse astumisega (R. T. nr. 22—1928.), kus analoogilist määrust meie enam ei leia. Kuid tähendatud järel-dusele sunnivad meid mitmed kaused asjaolud ja maksvates seadustes ning määrustes sisalduvad juhatused.

Algkooli-õpetajate suhtes tuleb eeskätt pöörata tähelepanu Aval. algkoolide seaduse juba kord mainitud § 24-le, mis määrab, et avalikud algkoolid asutatakse ja peetakse ülal valdade, alevite ja linnade poolt. Nagu tähendatud, jõudis Riigikohus 1922. aastal selle §-i alusel seisukohale, et nende koolide õpetajad on omavalitsuseteenijad, ja peab ütleva, et raske on esitada vastuväiteid sellele seisukohale, seda enam veel, et kogu algkooli-õpetaja teenistuskäik, kui ta töötab omavalitsuse poolt ülalpeetavas õppeasutises, on algusest lõpuni kõige tihedamalt seotud omavalitsusega. Õpetaja valimine sünnib omavalitsuse organite poolt, samuti tema registreerimine, kuigi registreerimine ei saa olla otsustavaks momendiks harutusel oleva küsimuse lahendamisel. Õpetaja ametist vabastamine sünnib samuti samade organite poolt, välja arvatud ametist tagandamine distsiplinaarses korras; mis võib sündida ainult Haridusministeeriumi otsusel. Kuid see viimane asjaolu ei ole küsimuse lahendamisel samuti otsustandva tähtsusega, sest siin on meil tegu vaid teatava garantiiga, mis loodud õpetaja kaitseks, kuid mis ei määra kuidagi veel õpetaja teenistustlikku kuuluvust. Kogu õpetaja tegevus sünnib nii öelda omavalitsuse tegevuse piirides ja seepärast on loomulik neid pidada omavalitsuseteenijateks.

Mis puhtub keskkooli-õpetajaisse, siis on nende seisukord analoogiline algkooli-õpetajate omale, kui nemad

töötavad omavalitsuste õppeasutistes, kusjuures nende suhtes peab kohaldamisele tulema Avalikkude keskkoolide seaduse § 1., mis kõneleb sellest, et omavalitsused võivad keskkooli ülal pidada, nagu riiki. Ka nende ametisse valimine sünnib kooli ülalpidaja omavalitsuse poolt, ka nende tegevus sünnib tihedas ühenduses omavalitsuse organitega. Kuid kui keskkooli-õpetajate registreerimine sünnibki Haridusministeeriumi poolt ja mitte maa- või linnakoolivalitsuste poolt, nagu see sünnib algkooli-õpetajatega, siis ei ole see moment oluline, nagu tähendatud. Registreerimise otstarve maksvate seaduste ja määruste järgi on valvata õpetajate ametisse kutsumise seaduslikkuse järele ja registreerimise läbi teostab riik osalt seda valvet õpetuseandmise üle riigis, millest kõneleb põhiseaduse § 12, ja seepärast ei saa veel asjaolust, et keskkooli-õpetajaid registreerib Haridusministeerium, järeldada, et nemad on riigiteenijad.

Nii siis: omavalitsuste poolt ülalpeetavate koolide, nii alg- kui keskkoolide-õpetajad on omavalitsuseteenijad. Kuid peab ütleva, et see vastus oleks poolik, kui meie lepiksimeme temaga sel kujul, sest kui need õpetajad ongi omavalitsuseteenijad, siis igatahes omavalitsuseteenijad sui generis. Nad lähevad nii mõneski suhtes oluliselt lahku teistest omavalitsuseteenijatest, kusjuures tuleb rõhutada, et see erinevus on arenenud, kui nii öelda tohiks, riigiteenija positsiooni suunas. Nad on riigiteenijatele märksa lähemal kui teised omavalitsuseteenijad. Seaduseandja nagu ei oleks sõandanud asetada neid täiesti ühele astmele nii-öelda normaalse omavalitsuseteenijaga. Ta teab, et riik on otsekohe huvitatud sellest, kuidas on korraldatud haridustöö riigis, teab, et õppetöö edukus oleneb suurel määral õpetajate majanduslikust ja õiguslikust seisukorrast, tunneb seda suurt vastutust, mis lasub õpetajaskonnal ja mis andis koguni Riigikohtule, nagu nägime, aluse õpetajate tunnustamiseks riigiteenijateks, ja seepärast ei saanud tema jääda külmaks pealtvaatajaks õpetajate õigusliku ja majandusliku seisukorra kujunemisel, ei saanud jätta

nende küsimuse lahendamist ainuüksi omavalitsuse hoolde, vaid pidi külge panema oma korraldava käe, pannes seadusandlikul teel maksma õpetajate kohta rea norme, mis pidid kindlustama õpetajate majanduslikku ja õiguslikku seisukorda ja mis suures osas on analoogilised nendega, mis maksivad riigiteenijate kohta.

Normide hulgas, mis peavad kindlustama õpetajate majanduslikku seisukorda, tuleb mainida kõige pealt Õpetajate palgaseadust (R. T. 22.—1928.). Selle seadusega võtab riik oma kanda lõviosa õpetajate palgast, kuid ta hoiudub targu lahendamast küsimust, kelle teenija peaks olema õpetaja, vaid määrab ainult, et „õppejõudude teenistusvahekorrad riigi ja omavalitsusega määratakse eriseadusega“ (§ 27.), loobudes ühtlasi kuulutamast neid omavalitsuseteenijajaks, nagu see oli 1921. aasta palgaseaduses. Kuid oluline on see, et riik pidas tarvilikuks korraldada õpetajate palgaolusid eriseadusega, õpetajaid seega seades eriseisukorda võrreldes teiste omavalitsuseteenijatega.

Edasi, ühel alusel riigiteenijatega saavad õpetajad perekonnaabiraha (Õp. palgasead. § 32.), arstiabi (R. T. nr. 221/222 — 1920.), sõidurahasid (palgasead. § 35.). Ka pensioni saavad õpetajad samastel alustel kui riigiteenijad. Pensioniseaduse puhul ei ole huvituseta vahemärkusena tähendada, et kuigi see seadus on ühine riigiteenijatele ja omavalitsuste teenijatele, nimetatakse selles seaduses õpetajaid siiski iseseisvalt, lahus mõlemaist. Seaduseandja nähtavasti ei sõanda neid arvata ei ühte ega ka teise liiki. — Lihtsalt, meie ei leia nähtavasti ühtki majandusliku kindlustamise ala või viisi, mis oleks maksev riigiteenijate kohta ja ei oleks maksev õpetajate kohta, välja arvatud muidugi niisugused, mis otse seotud selle või teise ametkoha iseärasustega. Ses suhtes ei erine seega õpetajate seisukord riigiteenijate omast, erinedes aga teiste omavalitsuseteenijate omast.

Eriseisukorras on õpetajad omavalitsuseteenijatega võrreldes ka oma teenistuskäigu ja teenistustingimuste poolest. Ühes omas väljakuulutamata otuses on Riigikohus asunud seisukohale,

et linnateenijad, peale linnapea, linnakönnikude ja linnasekretäri, on linnateenistuses eralepingu põhjal (Rhk. adm.-os. t. nr. 668¹ ja nr. 755 I 1926.), millest nähtavasti tuleb järeldada, et linnateenija ametisse võtmine ja sellest vallandamine sünnib üldiste tsiviilseaduste eeskirjade järgi. See seisukoht näib olevat maksev ka maaomavalitsuste teenijate kohta. Mis puhtub aga õpetajaisse, siis on nende teenistuskäik teissugune, sünnib teiste normide järgi. Nende ametisse kutsumise viis ja tingimused on korraldatud eriseaduste ja määrustega ja kuigi, nagu nägime, nende teenistuskäik omavalitsuse koolides on algusest lõpuni tihedalt seotud omavalitsustega, nii et oleme õigustatud neid tunnustama omavalitsuseteenijajaks, on riik siiski üles seadnud terve rea norme, mille eesmärgiks on kaitsta õpetajat omavalitsuste omavoli eest ja kindlustada nende seisukorda. Need normid sisalduvad osalt seadustes, osalt määrustes. Nii määrab näiteks seadus, et õpetaja valimine võib sündida vaid 2-nädalase ettekuulutamise järele ajalehtedes, et õpetaja lahkumine võib normaalselt sündida ainult õppeaasta lõpul (Av. algk. sead. §§ 59, 61, Av. kesk. sead. §§ 57, 58). Seadustes sisalduvaid norme täiendab omalt poolt veel Haridusministeeriumi määrus õpetajate registreerimise kohta (R. T. nr. 149/150.—1920. a.), täpsustades õpetajate valimise korda ja valivate ning registreerivate asutiste kohuseid. Nende normide alusel on meil juba kujunemas oma kohutpraktika, mis on surunud näiteks õpetajate lahtiregistreerimise võrdlemisi kitsastesse piiridesse, nõudes tänsat kinnipidamist tähtaegadest õpetaja lahtiregistreerimisel jne. Nende normide läbi on riik seega võtnud õpetaja oma erilise kaitse alla omavalitsuste vastu. Ei saa muidugi salata, et see kaitse on praegu nii mõneski suhtes väga puudulik. On näiteks õigustatud küsimus, kuivõrt on üldse seaduslikku jõudu Haridusministeeriumi mainitud määrusel õpetajate registreerimise kohta, mis määrusel praegu nii suur tähtsus õpetajate õigusliku seisukorra ja kaitse küsimustes, sest võib kahtlus tekkida Haridusministeeriumi kompetentsi

kohta niisuguste määruste maksmapanemiseks. Pealegi, see määrus ei saa olla kuigi püsivaks aluseks veel sel põhjusel, et kuna ta maksma pandud Haridusministeeriumi poolt, siis võib ka ta muutmine ja parandamine ning koguni tühistamine sündida sama ministeeriumi poolt. Ja parandusi tema juurde on olnud. Seadused ise on aga õpetajate seisukorra fikseerimisel väga sõnakehvad (muidu poleks ju määrust vaja!). Nii ütleb näiteks Av. algk. sead., et „õpetajate ametist vabastamise kord on ette nähtud sellekohases eriseaduses“ (§ 71), seda seadust seni aga ilmunud ei ole.

Kuid see seaduste ja määruste puudulikkus, mida mainisin vaid möödamminnes, ei kõiguta iseenesest seda põhimõttelist seisukohta, mis meil seni valitsenud õpetajate kohta ja mis on sundinud riiki looma rea kaitseabinõusid õpetajate kasuks. Selle meie riigi põhimõttelise seisukoha ja tendentsi iseloomustuseks võiks öelda veel seda, et isegi erakoolide õpetajaid ei jäta riik mitte täiesti nende koolide ülalpidajate võimkonda, vaid ka nende suhtes on

maksma pandud teatavad normid. Nii võtab riik nende suhtes oma peale teatavad kohustused pensioni ja teiste majanduslike soodustuste kindlustamise alal (Eraõppeasutustesead. § 42, R. T. nr. 97.—1927.). Nende õpetajate registreerimise kord on õieti samane, kui teistegi õpetajatel, sest ka nende kohta on maksev Haridusministeeriumi 1920. aasta määrus õpetajate registreerimise kohta (määruse § 16).

Kõiki kokku võttes võiksime seega öelda järgmist: riigiteenijad on maksvate seaduste järgi õpetajate hulgast ainult riigikoolide õpetajad, kelle kohta on ka täiel määral maksev Riigiteenituseadus ja teised riigiteenijate kohta maksvad normid; omavalitsuste poolt ülalpeetavate koolide õpetajaid tuleb aga pidada omavalitsuseteenijaiks, kuid omavalitsuseteenijaiks sui generis, kelle majandusliku ja õigusliku seisukorra kindlustamiseks on riik maksma pannud rea erilisi norme, neid seega välja tõstes teiste omavalitsuseteenijate hulgas ja lähendades neid riigiteenijaile.

Kooli hoolekogu ja tema tegevus.*)

R. Bibikov.

Meil on tihe algkoolide võrk. Kui vaatame üksiku algkooli juures teotsevad jõude, siis peame pead vangutama — milleks neid nii palju?

6-kl. algkool — 6 õpetajat 10 hoolekogu, 9 pedagoogika-nõukogu liiget — tegelikult küll 14 inimest (täiendusklassidega algkooli juures on see arv veelgi suurem).

Meid huvitab eriti hoolekogu.

Hoolekogu peamiseks tööks on laste trahvimine — nii siis „laste rahukogu“ (trahvitakse õieti küll lastevanemaid, kuna alaealisi trahvida ei saa). Selleks peab 10 inimest igal nädalal kokku tulema. Aastas 32 korda — seega raiasatud iga algkooli juures 320 tööpäeva!

Majanduslikult silmanähtav kahju. Kui palju sellest tulu on — selleks ei saa küll ühtki arvu esitada.

Tuldagu rahva, lastevanemate hulka ja kuuldagu nende arvamusi selle kohta. Mööda on need ajad, kus rahva kasu tõendamiseks ainukese abinõuna nähti karistamist. See on nagu keskaja kasvatusmeetod — lapsele, kes õpetükki polnud õppinud või muidu valla-tust tegi, loeti parimaks karistuseks mõttetut ja arusaamatut ladinakeelset lugemispala pähe tuupida lasta. Ei püütudki lapses huvi äratada õppimise vastu, vaid tehti see õieti vastikuks mõtetu tuupimisega.

Milline lapsevanem ei sooviks oma lapsele haridust anda. Ja kui ta seda ei tee, siis on põhjuseks majanduslik kehvus, mitte aga tõrkumine. Kas saame rahatrahviga kehvust kõrvaldada?

*) Avaldame kirjutise sooviga, et ta kutuks välja mõtteavaldusi ja kaalutlusi ka teiselt seisukohtadelt.

On juhtumeid, kus kogu perekond ainukesest lehmast on pidanud ilma jääma, et hoolekogu poolt määratud trahviraha maksta. On talusid, kes kohtupristavi varem näinud pole, nüüd näevad need teda koolihoolekogu armust.

Kuigi vahest haridusel rahva silmis väärtust pole, siis ei saa seda väärtust kaugeltki mitte trahvimistega silmaga nähtavaks teha. Kui meie rahvakool pole rahva hulgas populaarseks saanud, siis seda ainult tänu trahvimistele.

Eriti kannatab hoolekogu trahvimiste pärast õpetajaskond. Ükski lapsevanem ei süüdistata trahvimises hoolekoguliikmeid-lastevanemaid, vaid ainult õpetajaid. Seda arvamust kinnitavad omalt poolt ka hoolekogu liikmed-lastevanemad, et rahva vihast pääseda.

Vanasti oli õpetaja „rahvamees“, nüüd võib tema kohta kuulda kas kõvu, paremal juhul tasaseid mahasurutud vandesõnu.

Õpetaja pole enam õpetaja, kasvataja mitte kasvataja lapsele, kelle vanemad kannavad viha tema õpetajakasvataja vastu.

Trahvimiste paheks tuleb lugeda ka seda, et see kutsub esile lapse häda-, või sundvale.

Laps on vanematel aasta jooksul mõneks päevaks abiks jäänud. Mis on siis õieti selles halba. Miks ei või laps „õppida“ isa-ema tööd, vahelduseks sellele, mida õpitakse koolis? Harilikult on sääresteks lapse jõudu tarvitavateks töödeks kartulivõtt, rehepeks, vahest ka äestamine kibedal seemendamise ajal, millest laps „korralikult koolis käies“ kunagi osa võtta ei saa. Mille pooldest on koduloo tund vastaval teemal (kartulivõtt) ja võimlemistund vastavate liigtutuste järeleaimamisega väärtuslikum kui tegelik töö ise? Ainult tegelik töö äratada lapsed tööarmastuse ja kutsub esile tõsise tööõõmu. Nii ei võõrdu laps tööst. Lapse võõrutamine tööst oli, on ja tahabki jääda meie kooli suurimaks paheks.

Ometi ei loeta sääraseid puudumisi vabandatavaiks. Et aga trahvimistest pääseda, lasevad vanemad laste kaudu õpetajatele teatada hariliku fraasiga: „Minu laps puudus haiguse pärast“. Ja kui lapsele varem vale oli tundmatu,

siis kuuleb ta seda oma isa käest ja peab ka ise selle kaasa tegema... Kas kool peab soodustama seda?!

Kui aga trahvimistest kuidagi mööda ei saa, siis vähemalt ei tohiks sellega seotud olla õpetajad ega üldse koolis teotsevad isikud.

Mõeldav oleks säärane kava. Pedagoogika-nõukogu tunnistab puudumised vabandatavaiks ja vabandamatuiks. Vabandamatuiks juhul, kui tegemist alalise puudumisega või tõrkumisega. Nende kohta saadetakse kooli ülalpidavale asutisele teated. Viimane võtab süüdlased lastevanemad vastutusele.

Majandusliku külje eest hoolitsemine. Praksis näitab, et hoolekogu tegevus on selles asjas piirdunud ainult nõusoleku avaldamisega sellele, mida on teinud õpetajaskond, pedagoogika-nõukogu ja kooli ülalpidavad asutised.

Kapitali valitsemisele ja tarvitamisele aitab kaasa ainult hoolekogu laekur ja seda sellega, et oma nime kassa-ramatu lehekülgedele alla kirjutab.

Koolivaranduse (õppeabinõude, mööbli ja muu inventari) muretsemine, korrahoid on koolijuhataja ülesanne — tema on ka tehtud vastutavaks kooli varanduse eest.

Kooli eelarve kokkuseadmine ja selle esitamine kuulub pedagoogika-nõukogule kui kompetentsemale asutisele selles asjas.

Vaesemate õpilaste varustamine õpperaamatutega, riidetega ning jalanõudega on samuti tegelikult olnud pedagoogika-nõukogu (tihti koolijuhataja) ülesandeks. Ja seda õigusega. Teab ju õpetajaskond, mida ja kui palju vajab õpilane koolis käies (õppetarbeid, riideid ja jalanõusid).

Samuti oleks ka teiste hoolekogu ülesannetega — on võimalik ja ka otsustarbekohasem jaotada need ülesanded koolinõukogu ja kooli ülalpidava asutise (vallavalitsuse) vahel.

Nii jääks hoolekogu olulisemaks ülesandeks järelevalve, majandusliku külje revideerimine. Kuid õiglasem oleks, kui koolid kuuluksid kooli ülalpidava asutise revisjoni alla. On ju kooli ülalpidav asutis kõige rohkem kooli majanduslikust heaolust huvitatud. Seda õigust ja kohust pole aga kooli ülalpidava

vale asutisele antud (Riigikohtu selektus).

Lõppeks on hoolekogu koosolekute korraldamine seotud suurte raskustega.

Hoolekogu liikmeilt, kelle töö ei ole tasu alla kuuluv, ei või nõuda, et nad igal nädalal tihti kuni 8 klm tagant kooslekul käiksid. Selle tõttu tuleb hoolekogu liikmeil tihti asjatuid ajaraiskamisi, kuna koosolek kvoorumipuudusel pidamata jääb. Et aga koolivalitsuse nõudmist täita, peab järgmistel päevadel uue koosoleku kokku kutsuma. Tihti aga kannavad mõned kü-

simused edasilükkamatut iseloomu — ja siis oleme jõudnud ummikusse.

Et hoolekogu liikmeid ei saa mõjutada koosolekule ilmumisele, siis on omavalitsuse ja lastevanemate esindajad kooliküsimuste harutamisel ainult takistuseks, kuna need on enamuses. Ja ilma nendeta palgalised — aineliselt ja moraalselt kohustatud õpetajaskond ei saa midagi teha.

Tuleks võtta kaalumisele, kas kooli hoolekogu kui niisugune ei ole mitte ülearune koolielus.

Kooliraamatukogud.

H. Schmidt.

See küsimus ei ole kahjuks leidnud meil küllaldast tähelepanu, ja kooliraamatukogude korraldamine on ala, mis ootab veel töötajaid.

Avalikkude raamatukogude küsimus on meil kuidagi ikkagi otsustatud, kuid kooliraamatukogude korraldamiseks pole veel antud üldisi juhtnööre, pole püstitatud põhimõtteidki.

Küsimus on ju küll kohtadel kuidagi lahendatud, kuid tihti ei rahuldu selle „lahenduse“ tulemusist ei õpetajad ega õpilased. Juhulisele külastajalegi jääb enamikust meie raamatukogudest säärane mulje, et need on koolidele nagu peale sunnitud, ja et neid kui paratamatust tuleb sallida. Õpilased peavad seda kasutama, üks õpetajaist peab võtma enda turjale selle juhutamise, ja kooliütlalpidaja peab seda iga aasta täiendama.

Olgu see hoolimatus või oskamatus asja korraldamisel, kuid ei saa lahti tundest, et siin on vaja abi.

Juba see, kui näed alalisi raamatukogude ikka uute põhimõtete järgi ümberkorraldamisi, tõendab, et küsimusse on enam selgust vaja. On ju mõttetu pillamine, kui meie kooliraamatukogusid peaksime iga aasta või paari järele ümber korraldama olgu siis klassi-kogudeks, aine-kogudeks või mõnel teisel põhimõttel.

Käesolev kirjutis ei suuda loomulikult tuua täit selgust küsimusse, kuid ta on kasulik ka siis, kui suudab ära-

tada mõtteid ja jõudumööda kaasa aitab selle, koolielus nii tähtsa, küsimuse lahendamisel.

*

Biblioteek, — selle sõna algtäheanduseks oli kreeka keeles raamaturiik; hiljem anti temale ladu, siis raamatukogu mõiste, mis püsinud meie ajani.

Raamatukogu kui kultuuriteguri ülesanne on koondada, alal hoida ja tarvitamishõlbustada kirjapandud inimvaimu saavutisi*).

Võiksime rääkida teaduslikkudest ja rahvaraamatukogudest. Esimeste ülesanne seisaks peamiselt väärtuslike raamatute hoidmises, ja selle tarvitamine oleks piiratud. Teised aga on kõigile kättesaadavad ja nende ülesandeks on rahuldada hulkade huvi ja tungi teaduse järele.

Nii ühed kui teised on kultuuri seisukohalt olulise tähtsusega.

Mis oleks, või mis jääks õieti järele kultuurist kirjutatud sõnata, mis on unustamatu! Kuigi väliselt elutu, on ta elujõulisem kui ükski elav olend.

Mis oleks meile Plato või Aristoteles, mis Shakespeare või Cervantes kui poleks säilinud neist kirjalikke teateid! Ent raamat hoiab elavana inimeste vaimlise jõu, raamat, mille valmistamise teinud kergeks Guttenbergi kunst, mis

*) Vt. *Fritz Milkau*, Die Bibliotheken (Die Kultur der Gegenwart 1, lhk. 580).

M. Lutheruse sõnadega on summum et postremum donum.

Kuigi teame rea näiteid, kus papiüruse rulle ja raamatuid on hävinud kogudes, on raamatukogu, see suur varakamber, siiski ainukeseks kohaks, kus raamat on hoitud kõige kindlamini.

Raamatukogu on ühtlasi hariduslikuks asutiseks, kus valitseb suurim mitmekesisus ja suurim vabadus kui üheski teises õppeasutises maailmas. Tema väärtus tõuseb tarvitamisrohkusega.

Esimesi jälgi av. raamatukogudest, s. o. kogudest, mille kasutamine oli vabalt igal teadusjanunejal, — leiame Petrarca juures. Julius Cesar aga avas esimese suurema avaliku raamatukogu. Keskaeg paneb raamatu ahelaisse. Mitte ainult sihilik tahe raamatut tarvitajast isoleerida ei kutsunud seda välja, vaid suurel määral just raamatu kausta suurus (antiikaja papiürus ja keskaja koodeks), mis nõudis tema asetamist sellekohastele eriliselt valmistatud pultidele, kuhu oldi sunnitud teda köitma, et hoida teda kukkumise kui ka varguse eest. Oli ju raamat tol ajal suureks varanduseks oma hinna tõttu.

(Herefordi peakirikus — Inglismaal — leidub veel praegu 1500 ketistatud raamatut*)

Selle, raamatute ketistamise, vastukaja võime tähistada „Kalevipojaski“ — kui mainitakse Kalev-taadi tarkustest, mis kodus hoitakse ahelais.

Renessaans, reformatsioon ja humanism — need tõstavad ausse raamatu ja raamatukogu, kuigi see veel ei suuda saada üldsuse asjaks, olles üksiku isiku päralt ja uhkusasjaks.

17. sajandi lõpul leiame Leibnizi nõudmas raamatukogusid laiematele hulkadele ja selle alalist täiendamist uute raamatutega.

18. sajandit iseloomustab Inglis-Prantsus- ja Saksamaal era-raamatukogude ühinemine ja ümberkujundamine aval. kogudeks.

Sel ajal tekivad ilma suurimad raamatukogud — Pariisis ja Londonis.

*) *Fr. Puksov*, Kirja- ja raamatu ajalugu. (Kindralstaabi VI osak. kirjast. 1926. a. Tallinnas).

Samal ajal avatakse ka Göttingenis esimene moodne biblioteek ruumide kui ka korralduse suhtes Saksamaal, mis sai eeskujuks teiste ülikoolide raamatukogude korraldamisel.

Kuid millal tekkis kooliraamatukogu ja mis tingimustes see arenes? Kuulub see avalikkude või jälle teaduslikkude raamatukogude hulka, ja kas on sellel üldse erilisi ülesandeid, mis õigustaksid meid seda eraldama teistest raamatukogudest ja rääkima kooliraamatukogudest?

Siirdume nende küsimuste lahendamisele, kusjuures püüame eriliselt silmas pidada meie olusid, meie raamatukogude tekkimist ja arenemist.

*

Kooliraamatukogude tekkimine.

Ein Buch hat oft auch eine ganze Lebenszeit einen Menschen gebessert oder verderben.

Herder.

Suur on raamatu mõju inimesele, eriti tema arenemiseajajärgus. Tähtis ettevaatus ja valik raamatuis.

Kuigi Herder juba 1796. a. Veimari gümnaasiumi õpilasile soovitas lugeda paremaid kodumaa kirjanikke, siis pahaandus ta igakord, kui koolile kingiti valikuta uuemat kirjandust. Nii pidi kool teostama õpilasile antava kirjanduse valiku.

Kui samal sajandil Ameerika koolide juurde tekivad raamatukogud, siis oodatakse neist kasu peamiselt õpinguis; teiseks pidid nad olema kohaks, kus õpilane õpiks kasutama raamatukogu ja sellega käitlemist*).

On muidki nõudeid kooliraamatukogule tema tekkimise ajajärgul. Meil pidi ta täitma ka avaliku rahvaraamatukogu ülesandeid ja pakkuma lugemismaterjali kogu kooliringkonnale.

Hiljem hakati kooliraamatukogudele vaatama kui tarvilikule vahendile kooli ülesannete teostamisel, ja selle asutamine tehakse koolile sunduslikuks.

Preisimaal nõutakse keskkoolide juurde raamatukogu asutamist a. 1824. Kuid ka õpetaja huvisid pidi rahuldama kooliraamatukogu, ja aastal 1870.

*) Vt. *Fr. Puksovi* juba nimetatud teos.

nõutaksegi Preisimaal algkoolide juurde õpetaja-raamatukogu asutamist.

Üheks teguriks kooliraamatukogu tekkimisel oli raamatu kõrge hind, mis tegi raskeks nende omandamise nii õpetajale kui õpilasele, kuid peategurina märgitagu — kooli riigistamist.

Mis nõudeid meie esitame praeguse-aja kooliraamatukogule, sellel peatume eespool pikemalt. Nüüd aga lubatagu heita pilku sellele, kuidas hakati looma meie kooliraamatukogusid, või õigem, kuidas meil asutati raamatukogusid koolide juurde. Huvitavaid märkmeid leiame selle kohta meie ajakirjandusest. Toome siin mõned tsitaadid. Perno Postimees nr. 2. 1879. a. kirjutab:

„Nõue eesti koolidele“. — „Jah, häid raamatuid tuleb küll rohkesti välja, aga kes jõuab neid kõiki enesele osta“... „Kui koolist terava vaimuga, mõistlikud poisid välja tulema peavad, siis on pää nõudmine, et nad endid kirja varaga aegsasti tutvustavad ja oma silmaringi õpetlikke raamatuid lugedes laiendavad; mitte sel kombel ei ole seda loota nagu mitmes kohas praegugi veel leida, et lastel koolis mingisugust ilmalikku raamatut ei ole lugeda, ehk „Laulud ja loud“ ainu üksinda. Raamatud, mis laps kooli raamatute kõrvas kätte saab, annavad lapsele nagu uut elu, äratavad ta vaimu ja teritavad ta mõistust. Seda on targemad mehed juba ammu ära tunnud ja sellepärast ei leia meie mitte ühtegi tähtsamad linna kooli, kellel õppijate jaoks mitte raamatukogu ei oleks. Kui meie Eesti koolid ka säätud sihile saada ja tõsist vilja kanda tahavad, siis peavad nad enestele ilma aeviitmata raamatu kogud muretsema...“

Artikli lõpul soovitatakse raamatute muretsemiseks kasutada trahvirahasid.

Artikli kirjutaja, keda ilmselt tuleb pidada pedagoogilise haridusega isikuks, rõhutab siin peajasjalikult kaht momenti: kirjanduse harivat mõju, ja selle õpilasele kättesaadavaks tegemise tarvidust. Uhtlasi soovitakse seda näha vastukaaluks ühekülgsele vaimulikule mõjule koolis, ja kui siia juurde lisame veel rahvusliku joone, mis kindlasti oli üheks motiiviks raamatukogude asutamisel, siis olekski tähistatud need põhimõtted, millistel hakati looma meie raamatukogusid koolimajades. Seda aega (19. sajandi II poolt) peaksimegi

arvama meie kooliraamatukogude ja üldse raamatukogude alguseks.

Raamatukogude loomiseks kasutatakse kõik võimalused. Ei puudu ka juhud, kus eraisikud kingivad omad raamatukogud koolidele. Nii leiame 1880. a. „Sakala's“ nr. 18. teate, et Tartu linna maaliija meister S. kingib Väikse-Jaani kih. Vössiku valla Otliste küla koolile (tema kodukohas) oma 200-ja-kõitelise raamatukogu.

Kolga-Jaani kihelk. kingib Soosaare mõisa päris-proua v. Sivers kohalikule vallakoolile jõuluks terve raamatukogu, mida iga valla liige ilma hinnata võib kasutada. („Olevik“ nr. 1. 1883. lhk. 1 v. 3)

Kuid vähe seda, mis saadi kingituste näol. Tähtsamaks allikaks summade saamisel on jäänud kuni kõige viimase ajani pidude korraldamine. Lehitse-des vanu aastakäike, leiamegi õige sageli ajalehis teateid raamatukogude heaks korraldatud pidude ja loteriide kohta.

Märgime siin mõned neist teadetest: Kodavere Lümati külas korraldatakse pidu Raatvere kooli raamatukogu heaks. Pidul toob sisse 40 rbl. („E. Postimees“ nr. 31 ja 34. 1884.).

Kolga-Jaanis peetud 25. mail kreenka-õigeusu kiriku juures õigeusu kihelkonna-kooli raamatukogu heaks näitemüüki. Sisse tulnud 52 rbl. 92 kp. („Oma Maa“ nr. 3. 1886., lhk. 92.).

Luburgi tütarl. kooli raamatukogu heaks korraldatakse näitemüük 22. veebr. 1887. Sissetulek üle 40 rbl. („Virulane“ nr. 11. 1887., lhk. 2 v. 4).

29. mail 1889. on Oru valla Peedi talus näitemüük Karijärve kooli kirjanduse heaks. („Postimees“ nr. 65. 1889. lhk. 2 v. 4.).

Harjumaal, Kosel korraldatud näitemüük toob sisse ligi 170 rbl. („Postimees“ nr. 80. 1890., lhk. 2.).

Helme kihelkonnakooli laenu-raamatukogu heaks korraldatakse kontsert („Postimees“ nr. 197. 1894., lhk. 3.).

Neist näiteist jätkub järelduse tegemiseks, et kooliraamatukogudel (meil) olid nende tekkimisel laialised ülesanded, ja just sellega ongi seletatav nii suur poolehoid ja toetus rahva poolt. Kuid asjale tullakse appi ka ülemuse

poolt 1892. a. „Postimehest“ nr. 5. (lhk. 2 v. 1.) loeme:

„Koolivalitsuste soovide pääle asutatakse mitmetele koolidele raamatukogusid, kust lapsed hinnata ehk ka väikese maksu eest omale raamatuid *õppimiseks* (H. S.) saavad. Kui hädasti seda vaja on, teab igati, kellel lapsed koolis käivad, sest raamatute raha tuleb ikka seesama osa maksta, mis kooliraha on. Sarnaseks otstarbeks oli teisel jõulupühal Tori kihelkonna-koolimajas ka ilmalik kontsert. Et küll ilm sant, oli siiski rahvast nii palju kokku tulnud, et sissetulek seitsmekümne rubla ümber oli. Nimetatud kooli-raamatukogu hääks kinkis ka Tori „Salme“ selts mõni nädal tagasi, kümme rubla. Sarnaseks otstarbeks oli ka viimasel jõulu pühal Sindi valla koolimajas näitemüük säälse kooli jaoks“.

Muuseas märgime selle artikli puhul, et kooliraamatukogu sel ajal pidi sisaldama nähtavasti ka õpperaamatuid kitsamas mõttes.

Kuid meid huvitab praegusel korral märkus, et koolivalitsus soovib raamatuk. asutamist. See teade on esimene sellesarnane ajakirjanduses. Kuid juba sama aasta lõpupoole muutub asi. Harva leiame teate peo või näitemüügi korraldamisest, seda enam aga sõnumeid valitsuse sammudest raamatukogude suhtes. Toome mõned näited:

„Rahvakoolide inspektor hra Luig on koolides nõudmiseks teinud, Vene keele õpetamises selle pääle rõhku panna, et õpetus tegelikult sünnib. Selle pääle vaadates on 13-le küla-koolile Rakvere jaoskonnas kroonu abiraha antud, et *Venekeelset lugemisraamatute-kogu* (H. S.) koolilaste tarbeks asutada. Tartu koolikonna-valitsus on nõuks võtnud, sarnasid raamatukogusid kõigisse külakoolidesse asutada“.

See 1892. a. „Postimehes“ nr. 242. (lhk. 2 v. 4.). Ja juba järgmisel aastal leiame teate („Postimees“ nr. 7. 1893. lhk., 3 v. 2.):

„Tartu koolikonna kurator on ministerriumile ette pannud kõigi rahvakoolide juurde Balti-maal Vene keeli kooli-raamatukogud asutada“.

Sama aasta lõpupoole („Postimees“ nr. 108. 1893. lhk. 3 v. 1.) kuuleme, et „kolme aasta jooksul pidada igale vallakoolile 25 rbl. antama, Venekeelse raamatukogu alustamise tarvis. Mõned koolid on nimetatud summad juba kätte saanud“.

Asjaga näib olevat rutt.

„Linda’le“ (nr. 6. 1894., lhk. 91.) teatatakse Rakverest:

„Nagu kuulub saada külakoolide juurde ka väiksed raamatukogud sisseseatud arvamise järele nimelt riigikeelsete raamatutega. Mitmed koolid Tartu jaoskonnas on ju koolikonna kassast abiraha saanud, Venekeelsete raamatute muretsemiseks, nagu ka selle keele õppimise abinõude jaoks“.

Ei ole unustatud ka õpetajaid. „Tallinna Sõber“ (nr. 6. 1894., lhk. 482.) toob teate, et

„Baltimaa kubermangude kihelkonna koolide juures Greeka-katholiigi usutunnistusest, saada raamatu-kogud asutatud, juhatajateks kooliõpetajatele ja kirjadest usulik-elukombelik sisuga“.

Tehakse kingitusigi.

Hiiumaalt teatatakse („Postimees“ nr. 55. 1893. lhk. 2 v. 3), et

„Kõrgesaare Pandja koolile on kohalise koolivalitsuse läbi ülema koolivalitsuse poolt terve Venekeelne raamatukogu kingituseks antud. Raamatute hulgas on palju kuulsate Vene kirjanikkude töösid, nagu Lermontovi, Gogoli, Puschkini, Krölovi, Tolstoi j. t. kirjasid, millest muist lastele küll arusaamatuks jäävad, seda kasulikumad aga koolitajatele on“.

Kohustatakse valdugi kooliraamatukogude asutamist toetama.

„Postimehele“ (nr. 70. 1894., lhk. 2 v. 3.) teatatakse:

„Võrumaalt. Talurahva asjade komisсарid on inspektori herra soovil vallakoolidele ette pannud, et nad vallakooli juurde raamatu-kogu asutamiseks abi annaksivad, missugune abiraha esimesel aastal ainult 7 rbl. pääle on arvatud; siiski ei olla mõned nõukogud seda lubanud“.

Tähendaksime veel ühe teate, mis ilmselt on kirjanik A. Kitzbergi sulest; (allkiri — rg.):

„Pöögli Lutheri usu vallakoolile seati rahvakoolide inspektori Eriksoni hoolitsemisel Venekeelne „raamatukogu“, „kogus“ on palju teaduslisi raamatuid kui ka lõbusaid jutukesi...“ („Linda“ nr. 3. 1896., lhk. 45.).

Ka nende teadete järgi otsustades ei ole kahtlust, et toleaeagne kooliülemus raamatukogu tähtsust koolimajades oskas hinnata. Kui meie aga eelpool, rääkides rahva püüetest ja toetustest kooliraamatukogude asutamisel, ei saanud märkimata jätta kõrval-motiive, mida

oletasime rahvusliku iseteadvuse kasvatamise püüdes raamatukogude kaudu—, siis võib siin peaaegu kindlasti tõendada samuti tagamõtet kooliraamatukogude energilisel korraldamisel. Tuletagem meelde, et see oli aeg, kus venestuspüüded olid eriti rõhutatud ja toodud koolipoliitikas esiplaanile.

Meie ei leia ka neist teateist ühtki jälge, et kooliülemuse poolt oleks kusa-gil soovitatudki kooliraamatukogudesse muretseda emakeelset kirjandust (kuna aga ainult emakeelse kirjanduse lugemisel, eriti algkoolis, võiks saavutada neid tulemusi, mida oodatakse kirjanduse lugemisest). Nii siis, ainult vene keele ja meele levitamiseks soetas valitsus tol ajal raamatukogusid koolimajadesse.

Kokku võttes võiksime tähendada, et meie kooliraamatukogu alged on seotud teatava tundelise tooniga, tema asutamine on suurel määral tingitud kõrvalmotiividest. Raamatukogu ülesanne on kaugelt suurem kui kooliringkond, mille tõttu ta oma noores eas on sattunud õigelt teelt kõrvale.

Vastava materali puudusel pole mul siin võimalik tuua andmeid kooliraamatukogude kohta keskkoolides tol ajal järgul.

Kuigi V. Reimanni korraldatud „Eesti Kultuura I-s“ (lhk. 56.) leidub märkus, et Kaarma seminaris veel aastal 1883. mingisugust raamatukogu ei olnud, siis tahaks ometi oletada, et keskkoolides oli lugu üldiselt parem. Keskkool oli aga meie rahvale raskesti kättesaadav ja rahva püüded olid temale võõrad.

Sellepärast pidasingi õigemaks jälgida meie kooliraamatukogusid (ajalooliselt) peajasjalikult algkoolis, ja keskkoolide omi ainult Eesti iseseisvuse ajast alates.

Ei ole vast huvituseta tuua siin mõned arvad algkoolide raamatukogude arenemise kohta statistiliste kokkuvõtete järele, mis käepärast.

Näiteks Pärnumaa. Pärnumaal oli 1911. a. õpilaste raamatukogudes kokku 11.433 raamatut, õpilasi aga üldse 7284, seega keskmiselt 1—2 raamatut ühe õpilase kohta.

Märt Raud kirjutab:*)

„Veel haledamaks läheb lugu, kui asja *sisulikkult* vaatame.

Suurem jagu raamatuid vallakoolides on raamatukogudesse niiviisi saanud, et rahvakoolide ülemus nad sinna on saatnud. Tihti on nad õige „isamaalise“ sisuga ja igavad. Vene usu kirikukoolide raamatukogudes on enamasti vaimulikud raamatud ja mitmesugust puru, millel väärtust ei ole. Väandra kirikukooli aruanne kaebab, et koolilaste — kui ka kooliõpetajate-raamatukogudes muud ei ole, kui vanad ajakirjad, vaimulikud lendlehed, ja raamatukaupluste kataloogid, mis kooli kestuse ajal sinna kogunud. Tõstamaa 3 kirikukooli tõendavad, et nende raamatukogudes raamatud nii arust on läinud, et neid tarvitada ei saa: nad on vaimulikud lendlehed ja ajast läinud õperaamatud. Sindi kirikukool on 1910. aastal näiteks järgmised raamatud muretsenud: „Božja Niiva“, „Selski Vestnik“ ja „Usk ja Elu“. Kuna „Selski Vestnik“ suure hulga väärtuseta kaasandeid annab, siis on arusaadav, kuidas raamatukogudes raamatute arv tõuseb“.

Eestikeelseid raamatuid on Pärnumaa koolides nimetatud aastal 1136, s. o. üks raamat umbes 7-me õpilase kohta. Kõige enam eestikeelseid raamatuid on vallakoolides (538, seega ümmarguselt 50%). Linnakoolid ja minist.- ja kroonukoolid on eestikeelsest kirjandusest täiesti lagedad.

„Üleüldse on aasta jooksul 211 uut raamatut juure ostetud ja seda 159 kooli peale! Raamat ja kool!“

„Mis kooliõpetajate-raamatukogudesse puutub, siis ei maksa neist pikka juttu teha. Nime järele on mitmes koolis kooliõpetajate raamatukogud, kuid ainult paaris kohas koguneb sinna midagi tuumakat, muidu on need vanad õperaamatud, Vene usu koolides vaimulikud lendlehed jne.“

„Pärnumaal on nime järele ka kolm keskkooliraamatukogu, kust kooliõpetajad rublalise aastamaksu eest raamatuid võivad saada. Need on koolivalitsuse asutatud. Kuid kooliõpetajad tunnistavad ühelmeelele, et nad sealt raamatuid ei ole võtnud lugeda. Põhjus — raamatukogude ühekülgne kokkuseade, kuna lugemise eest maksma peab, ja kauge maa.

*) M. Raud, Pärnumaa rahvakool arvudes (Eesti Kultuura II, lhk. 114—154.).

Nii mõnegi kooli kohta peab tunnistama, et kooliõpetajad võimalikuks on teinud, et lapsed raamatukogude puuduste kiuste ometi lugeda saavad. Kooliõpetajad annavad oma raamatuid välja ehk muretsevad neid eraraamatukogust“.

Niisugune on siis pilt kooliraamatukogudest Pärnumaal aastal 1911.

Viis aastat hiljem, s. o. 1916. a. on inspektor Ziklinski aruande järgi Pärnumaal 119-ne algkooli juures raamatukogud. Nendest 3-me juures ainult õpetajate- ja 21-he kooli juures ainult õpilasraamatukogud. Ülejäänud 95 kooli juures aga mõlemad. Sama aruande järgi on nimetatud aastal Pärnumaal koole üldse 157; sellega on 38 kooli ehk 24% koolidest ilma igasuguse raamatukoguta. Õpetajate keskraamatukogud (ainult 3) sisaldavad kokku 1211 köidet. Aruande-aasta jooksul on juurde muretsetud 18 köidet. Tarvita- jaid on aga kõigi kolme kogu kohta kokku olnud aasta jooksul ainult 14. Aruandja seletab seda sõja ajaga, mis muidugi sellele kaasa mõjus, aga vistic- ti ei olnud see ainsaks põhjuseks.

Aasta jooksul muretseti õpilasraamatukogudesse kokku 60 köidet, õpetajate raamatuk. 336 köidet.

Inspektor leiab, et 3-me õppeaastaga koolis, kus 40—50 õpil., peaks raamatukogus olema vähemalt 200 köidet. Niisuguseid koole on aga ainult 20%. Häid raamatukogusid märgitakse maakonna kohta ainult 8.

Ei ole põhjust arvata, et seisukord teistes maakondades oli parem. Võiksime teha järelduse, et kooliraamatukogud kuni meie riikliku iseseisvuseni olid vaeslapse osas. Ei olnud jõutud kaugemale 1874. a. avaldatud „Liivimaa Lutheri usu Maakoolide õpetuse plaanides“ esitatud nõudmistest (§§ 8 ja 33), et koolil oleks „üks raamat kõigist koolis pruugitavatest raamatudest“. Kuna sama korraldusega esitatud nõude teostamiseks, et õpilased „tundku kõige paremad raamatud ema keele kirja varast“ — ei pakkunud meie kooliraamatukogud ilmselt kuigi suuri võimalusi.

Eesti kooli loomisega võime siingi tähele panna edusamme. Vaatame näi-

teks Riigi Statistika Keskbüroo poolt tehtud üleriigilist kokkuvõtet 1923/24. õppeaasta kohta*).

Nimetatud õppeaastal oli üldse 1407 algkooli. Neist omasid raamatukogud 1086. Koole, kus raamatukogud puudusid, oli üle riigi 321 ehk 22,5%.

Kõigis algkoolides kokku oli 213.263 raamatut. Õpilasi — 120.863, seega ligemale 2 raamatut õpilase kohta. Näib, et seisukord siiski palju muutunud ei ole. Kuid siin ei tohi unustada, et Pärnumaa koolide suhtes tol ajal oli esirinnas sammuja, kuna viimatitoodud andmed on üleriigilised. Siia juurde tuleb veel asjaolu, et veneaegsed kogud sisaldasid peaaesjalikult venekeelset kirjandust ja olid õpilastele sama hästi kui kättesaamatud, kuna aga 1923/24. õppeaasta kokkuvõtete andmeil iga õpilane kasutas keskmiselt 13 raamatut.

Keskoolidest (86) oli nimetatud õppeaastal veel 13 ilma õpilasraamatukoguta. Üldse oli keskkooli õpilaskogudes 155.487 raamatut, s. o. ühe õpilase kohta keskmiselt 8—9 raamatut.

Muidugi on siin suured erinevused üksikute koolide vahel. Kui meil on 13 keskkooli, kus raamatukogud veel puuduvad, siis omavad mõned keskkoolid ümmarguselt 10.000-de köitelise raamatukogu. Peaaesjalikult olenevad need põhiused koolidest endist. Meie keskkoolide seaduse**) § 36 näeb ette, et „igas keskkoolis peavad olema tarvillikud õppeabinõud ja õpilaste ning õpetajate raamatukogud“.

Ka algkoolidele on raamatukogude muretsemine Haridusministeeriumi poolt tehtud sunduslikuks. „Õppevahendite nimekirjaga, mille muretsemine sunduslik on kooliülevaalpidaiale avalikkude algkooli seaduse § 44 järgi“. Selles nimekirjas nõutakse (II liik) esimeses järjekorras lastekirjanduse raamatukogu ja õpperaamatute kogu asutamist, ja teises järjekorras (III liik) alles õpetajate raamatukogu tarvilliste teaduslikkude raamatutega.

*) Eesti statistika kuukiri okt. kuul 1925. aastal nr. 43. (10).

**) Avaldatud R. T. nr. 155/156.—1922. a.

Lähemaid mõudeid või juhtnööre meie kooliseadused ei anna kooliraamatukogude kohta. Tutvudes nende kogude seisukorraga ja tegeliku korraldamisega, millise küsimuse juures ka peatuda tahame, selgub, kui hädasti oleks vaja üldisi juhtnööre ja enam tähelepanu

pühendada meie kooliraamatukogudele, mille kohta kokku võttes peab tähendama, et nad meil veel üldiselt on väga armetus seisukorras. 40.000-de köitelised kooliraamatuk., milliseid mujal (Halles) leiame, näivad jäävatki meie unistuseks. (Järgneb.)

Kirjanduse arvustusi ja ülevaateid.

H. Tammsaare. Tõde ja õigus II.

Romaan. „Noor-Eesti“ kirjastus Tartus, 579 lhk.

Ilmar Reiman.

Enam kui kaks aastat tagasi avaldas keelemees Joh. Aavik „Eesti Kirjanduses“ nr. 12.—1926. a. retsensiooni, milles käsitles A. H. Tammsaare romaani „Tõde ja õiguse“ — I-st osa. Kriitik ei leidnud teoses mingisuguseid väärtusi. Ta lausub: „Üldse jätab seegi romaan, nagu kõik Tammsaare maaelu teosed, teatava kõle-lohutuma mulje: segu mingit kuiv-traagilist töö-rühklemist ja kergatslikku ulatsemist“.

Tammsaare linnaelu teoste puhul lausub ta ennustavalt, otsekui kuulutades surma autori järgnevale romaanile:

„Oma haritlaskirjanduses aga on Tammsaare hoopis teine: ta on seal kergatslikum ja ta püüab olla mänglev, vaimurikatsev. Kuid see mänglevus, vaimurikatsemine ja paradoksiteemine teeb teatava kergatslikkuse, moraalse ükskõiksuse, pealiskaudsuse ja paiguti ninakuse mulje, vaimulaad, mis muide näib mingi iseloomulise ja ajavaimulise joonena omane olevat mitmeile muilegi „Noor-Eesti“ ajajärgu kirjanikele. See nähtavasti tuleb positiivsete veendumuste ja harrastuste nõrkusest ja teatava hingelise harduse puudusest meie aja inimesil. Kuid seesugune vaimulaad ja kirjandus mõjub kõledalt ja pohmulislikult“.

Aaviku hääl kõlab ebameeldiva dissonansina arvustajate kooris. Kuid ühel on siiski julgus olnud máha teha seda, mida kõik on heaks kiitnud ja ülistanud:

Aaviku nähtud „kuivus, puisus, verevaesus, õhedus, hõredus“ ei ole siiski

olulised Tammsaare loomingus. Petliku, õrritava illusiooni on saanud Aavik Tammsaarest. Piltide vaheldavus, tüüpide erinevus ja rohkus, mõtiskluste teravus ja haaravus ning meeleolude leebus iseloomustab küll tema teist „Tõde ja õigust“.

Kõige pealt juhtume meie Mauruse esimesejärgu õppeasutises kokku tüüpidega, tüüpide galeriiga, mis jäävad meelde *elavate* inimestena. Direktor Maurus on plastiliselt joonistatud joht dialoogi kaudu. Üldse asub autor inimese kujutamisele, tüübi loomisele joht dialoogi kaudu. Meie rohkem *kuuleme*, kui näeme, kuid üks jutu järele võibki otsustada mehe üle. *Nägilik* suhtumise ainesse ei ole autoril nii intiimne, nii sügav. Ta ei jäta küll välimustki kirjeldamata, kuid tihti unustab ka selle, kui pole meelde tuletamiseks igakord pingutanud oma mälu. Ja tegevuse ning väliselu kujutamine on enam intellektuaalset laadi, kuna vahekord tollega, mis on kuulnud kõrvaga, tugevasti seniibel.

Nii elavad Tammsaare kujud dialoogis.

Võtke selline viimisteldud tüüp, kui Voitinski, kogu ta õilsa mineviku mälestustega, oleviku totrusega, närususega ja inimliku viletsusega. Või tema sõber Slopašev, joobnud inimesuse apostel. Või too erakorraline söimumeister — Molotov, matemaatik, sotsialist ja naistevihkaja, kes hiljem põgeneb linnast nisupäise naisõpilasega. Huvitavad on samuti Kubeljakov, — õrna ja tasase häälega sõjafilosoof ja range matemaatik Kurlov — kelle lemmikarvudeks null ja üks.

Need on venelased ja neid on nähtud tõesti kui venelasi. Suurepäraselt

demonstreerib autor neid Voitinski nimepäeval, kus see „kompanii“ istub viinapudelite taga ja ajab „suurt, sügavat ja laia juttu. Aina üleilmalised probleemid, aina inimesest kui niisugusest ja jumalast!“

Kuid sugugi vähem ei targuta sakslased. Näiteks too oivaline hr. Schnellmann eplik Kresku, kes targutuse viib sellise absurdini, et otse jahmatad. Või hr. Schulz, too nukrahingeline filosoof Rheini äärest, kelle suu kaudu voolab arvatavasti ka autorile omaseid tõdesid.

Eestlased on need, kes kõne all olevas teoses kõige vähem targutavad, välja arvatud direktor Maurus ja tema tütar Ramilda. Kuid ikka on öeldud, et eestlane on suurim targutaja. Kas ei lepi Tammsaare sellega? Romaani esimeses osas ometi kõnelesid Vargamäe mehed rohkesti ja hooga.

Naistüüpe on teoses vähe ja neist on huvitavamaid Ramilda, kes Indreku hingelise draama põhjustajaks. See on tark ja huvitav tüdruk, kes palju ahasab tõe ja õiguse probleemi pärast.

Nukraks varjuks on jäänud Indrek, kes autori soovil peategelane. Ta puurib oma tööjanuse hingega teiste targutustesse, kaevleb enda siseheitlustes, kuid sellest ei saa romaani kuju kaunimat, metall-helisevamat, tihedamat osa. Dramaatiline pinge ta hinges saab kujukama väljenduse alles romaani lõpposas.

Nii nagu mujalgi kirjanduses pole puhast realismi, nii ei leia meie seda ka käesolevast romaanist. Subjektiivne ainekäsitus ei luba tõelikkude elu kopeerida. Tõe ja õiguse otsimine jääb teose ideeliseks baasiks, millele toetub ka vormi konstruktsioon. Kompositsiooni nõrkus võib olla venivuses, targutuste ülekujutamises, mis aga seal juures on ka teose tunnuseks. Stiil on endiselt tammsaarelik, lihtne, kaugel igasugusest artistlikkusest. Ei puudu stiilis ka tammsaarelik puisus ja kuivus, mida heidab ette Aavik. Kuid see pole puudus, vaid tugeva individuaalse temperamendi joon, mis rõhutab just *individuaalsust*.

Ajajärgu tunnuseid on Tammsaare teoses vähe, kuid on kindel, et pole taht-

nudki autor anda ajajärku käsitlevat romaani. See on ikkagi *inimeste, isikute, vahelkordade* romaan, mis ajajärgule ükskõikne. Kuid kõneldakse tolle-aegsetest rahvameestest, Köleri surmast, mille tõttu võime kindlasti ka romaani ajaraami näha. Ent direktor Maurus huvitab meid vaid kui belletristlikult huvitav tüüp, ealeski mitte kui kultuur-ajalooline allik-tüüp, mille taga seisvat omaaegne eragümnaasiumi direktor Hugo Treffner.

Objektiivne kujutaja on Tammsaare miljö ja olukordade kirjeldamisel. See on tugev näiteks ka seal, kus ta annab edasi vend Andrese kirja, kes tahab saada rammumeheks. Selles on nähtud taas midagi uut, mis tüsedale eesti mehele väga tuttav, kuid kirjanduses ellu tärpanud esimest korda.

Subjektiivne on autor targutades, kuigi mitte kõigi tüüpide puhul. Siis paneb ta sõnade tulevargi inimestele suhu ja mõtete ränikivist kargavad valusad sädemed, mis püüavad valgustada tõe ja õigust. Kuid kes leiab seda?

Peet Vallak. Relvad vastamisi.

Eesti Kirjanikkude Liidu kirjastus 1929. a.
Ilmar Reiman.

Vallaku jutte lugedes satud omapärasesse maailma, mis sarnleb marionettide teatrile. Keegi nagu juhiks kulisid tagant tegelaste käike, samme, ka mõtteid. Kes on see keegi? Kas autor? Oleks tõesti ülekohtune arvata, et Vallak ise on nukuteatri režissöör, laada näitejuht, kes väntab ja keerab, tõmbab ja lükkab mehhamismi, et näidata rahvale palagani. Pealiskaudne suhtumine toob ajju mõtte nukuteatrist. Vast veel sellest too assotsiatsioon, et Vallak on äärmiselt omapärane ja tugeva individuaalse temperamendiga kirjanik.

Vallak ei ole ideekirjanik ega subjektiivsust taotlev üksiku hinge analüüsija. Teda huvitab inimese viis meelt ja see kuidas näib ilm siis, kui tajume teda kehaga. Kuid ometi pole ta tegelased ainult zooloogilised üksused. Psüühhe on tingimata, kuid tarmukalt, iharalt on ta kiindunud mateeriasse. Ja sest sõltubki elu, mida näeme Vallaku teostes.

Autor näeb elu kui näidendit. Tähendab ikkagi teater. Kuid mitte nukuteater. Sarnadust on palju enam Jevreinovi teatriga. Kaks korda kaks võib laval olla viis, kui see tõstab lavastuse väärtust. Või õigemini, kui see teeb illusiooni täielikumaks.

Ka Vallak püüab anda illusiooni elust ja ikka ilma kommentaarideta. Et ta ei kommenteeri, selles vististi peitubki ta looja voores. Sest see ei sobi individuaalse temperamendiga, mis elab ta teoseis.

Kogus „Relvad vastamisi“ on nimenovell kõigiti tasakaalus. Faabula areneb kõrvalmotiivideta kuni lõpplahenduseni. Võitlus on pinev, üleskrüvitud, täis trotsi, sarkasmi ja mõnitamist. Primitiivse hingeeluga tegelased teotsevad otsekui unenäos. Instinktid, tundmuste plahvatused juhivad nende käiku ja sõnu. Pole antud meeolotseva hinge lõdisevat sülti, vaid elamuste rahulist graniiti.

Effekte pole Vallaku teostes rohkem kui elus. On eksimine pühaduse vastu, kui meil arendama hakatakse sündmustikku. Kohmaka faabula venitamine näib olevat ainult lubatud.

Kuid ometi võib leidlikkus sündmustiku arendamisel, teatav väline üllatus, kooskõlas kompositsiooniga pakkuda palju enam kui ühetaoline aine kallal matsutamine.

Huvitavamaid novelle kogus „Relvad vastamisi“ on „Võsa taga“. Ääremaa Tõnise metsik igatsus vabaneda oma naisest on suletud vastavasse vormi.

Kuidagi pinnapealsem on siiski nimenovell. Skemaatiline on jutt: „Kaks“. Algas venitatud, kuid hiljem ruttamine, libisemine. Tundub romaani ainena, visandina, kavandina.

Objektiivset analüüsi pakub pikem jutt „Liha, veri!“ Enam rahulikult, enam soovavamalt jookseb siin jutulõng, andes tumedavärvilisi, vererohkeid maale. Ei saa öelda, et siin oleks venitamist, kui tänapäev kirjutatakse 1500—2000 lhk. romaane. Vallaku tihe proosa on siin jõht detailides huvitav.

Viimase novelliga näitab Vallak kaldumist laiaulatuslikuma vormi poole, mis on ühtlasi rahulikum ja kus stiil kaotab oma ekspressionistliku lõikavuse.

Vallaku ainevald on jäänud endiseks. Tema inimesed on tigidad, väiklased, pahurad, pead neil täis alati süngeid mõtteid. Jääb mulje, et nad kõik on samuti sündinud kui Tiidujaaguta Juhani:

„Siin selle talu tares ema oli tonud Juhani ilmale, külmal küünlakuu ööl ja vastu hommikut, ükski, kellegi teadmata. Kui perenaine tõusis hommikul ja läks tarre, leidis ta säääl õlgedel külma käes kaks lõdisevat, verist, abitut inimest. Ning põrandal tibatu savikruusi ja selles tüki seebikivi, mis polnud jõudnud veel sulada“.

Mingi needus otsaesisel, seebikivi kõrval, on nad kõik ilmale tulnud, ja saatus hiilib nende kannul päevast päeva. Kuid Vallaku tegelased pole endas ometi halisejad, nukrahingelised pessimistid à la „andekas parasit“ või Rein Endise, vaid koredahingelised, primitiivsete ajuliigutustega inimesed, kes sülgavad igasugusele „aristokraatlikule pessimismile“!

Sotsiaalset viletsust ja häda näitab sellega Vallak, kuid ainult näitab, sest ta on kirjanik tendentsideta.

Handbuch der Pädagogik.

Väljaandjad: *Herman Nohl* ja *Ludvig Pallat*; Julius Beltzi kirjastus, Langensalza. Ilmunud: II köide, VIII ja 344 lhk. 1929.; IV köide, X ja 516 lhk. 1928.; V köide, 236 lhk. 1929.; III köitest ilmunud lhk. 1—320.

E. Oissar.

Juba ammugi tundus tarvidus sellise koguteose järele, mis haaraks moodsest seisukohast pedagoogilise mõtte liikumist ja peegeldaks pedagoogilise mõtlemise praegust sisu. Tõsi, on varemgi ilmunud kokkuvõtlikke teoseid sel alal, millistest meil saksakeelseist tuntud *Paul Barth*, *Elemente der Erziehungs- und Unterrichtslehre*, 9—10 trükk 1923. ja *Schmieder*, *Allgemeine Unterrichtslehre* ning *Stössner*, *Erziehungslehre*. Praegu ei suuda mainituist meid ükski

enam-vähem rahuldada: nad on pinna-pealsed, neis leidub väärtusi ja palju elutut konstruksiooni, puudub meetod. Näitena mainitagu siin Barthi raamatus esitatud tunde-psühholoogia ja tumdekasvatus; ja see pole ainus. Neid raamatuid lugedes tundub, et pedagoogilise mõtte tuksatusi on mujal, aga mitte neis raamatuis. Iga kokkuvõtliku õperaamatu ülesandeks on anda läbilõige teaduse seisust käesoleval ajal, mainitud raamatud on aga kaugele maha jäänud: kõik möödunud sõnakest mainimata psühhopaatide, kurikalduvustega, haigete laste kasvatamisest, mis on viljakamaid moodses pedagoogikas; on mindud mööda psühhoanalüüsi ja individuaalpsühholoogia praktika põhjal saadud kogemustest, mis tugevasti mõjutanud pedagoogilist mõtlemist, nii et nendega tuleb lähemalt tegeleda.

Käesoleva koguteose väljaandjal on Herman Nohl ja Ludvig Pallat. Nohl on praegu Göttingeni ülikooli pedagoogika professor ja kuulub Dilthey andekamate õpilaste hulka. Ta on produktiivselt töötanud kunstifilosoofia alal; pedagoogika alal on ta eriti uurinud kurikalduvustega laste hingeelu, karistuse küsimust ja sotsiaalse noorsoofolekanade probleeme ning avanud kõigis neis küsimusis uued perspektiivid. Nad on ilmunud ühise pealkirja all: *Jugend wohlfahrt*, Leipzig, 1927. Pallat kuulub Zentralinstitut für Erziehung und Unterricht juhtide hulka ja on eriti silmapaistvalt töötanud kunstikasvatuse ja käsitöö õpetuse alal. Mõlemad väljaandjad on parimaid jõude omal alal, mis tagab käesoleva koguteose teaduslikkuse ja usaldatavuse. Väljaandjail on õnnestunud võita üksikute küsimuste käsitlemiseks parimaid produktiivselt töötavaid kasvatusteadlasi, mis veel märksa tõstab koguteose väärtust.

Koguteos on kavatsetud 5-köitelisena; seni ilmunud köited on märgitud alguses. Seni ilmunud I köide käsitleb hariduse teooriat ja selle arengut; II — pedagoogika bioloogilisi, psühholoogilisi ja sotsioloogilisi aluseid; III — üldist didaktikat ja kasvatusõpetust; IV — kooli teooriat ja kooli korraldust ja V — sotsiaalpedagoogikat.

Terve koguteose läbistab haruldane sallivuse vaim ja siin pääseb maksvusele iga mõte, mis pedagoogikas osutunud viljakana. Siin leiduvad põhjalikud kirjutised usulise kasvatuse kohta katoliiklikust, protestantlikust ja juudiusu seisukohalt. Sügavalt ja põhjalikult on käsitletud psühhopaatide ja kurikalduvustega laste kasvatamist, mis õieti ongi meie pedagoogilise tegevuse valusamaid ja vastutavamaid kohti. Ja on kujundatud „sotsiaalpedagoogika“ mõiste hoopis teisena, sügavamana ja adekvaatsemana, kui oleme õppinud tundma omas koolipedagoogikas. Psühhoanalüüsi ja individuaalpsühholoogia praktika on avanud mitmedki hinge saladused, avardanud meie vaadet hinge struktuurile, nii et ei saa sellest mööduda vaikides. Noorsooliikumine ja selle mõjud pedagoogikas on käsitletud küllalt põhjalikult ja hästi. Et kõnealune teos on koostatud saksa kasvatus-teadlaste poolt, tuleb tugevasti esiplaanile saksa koolikorraldus ja koolireform, aga seda ei saa lugeda puuduseks, sest saksa koolireform on õpetlikumaid ja sügavamaid, mis üldse viimasel ajal ette võetud. Ja koolikorraldamisel ja ülesehitamisel on saksa kooli problemaatika meile lähedane, nii et meie kooli reformimisel ei pääse mööda sellest tutvumata. Siin on mõnigi terav küsimus lahendatud, ja meid peaks huvitama kuidas, missuguse *meetodiga*, ja seda võime õppida. Lõpuks tuleks mainida, et käesolev koguteos näitab, et võimatu on pedagoogikat lihtsalt ehitada harilikule „koolipsühholoogiale“ ja eetikale, nagu seda teeb näit. Barth Herbarti retsepti järele.

Peatun üksikute näidete juures ja püüan märkida neis mõnd suurt joont eelmistele lisaks, ilma et saaks tühjaks ammutada selle rikkalikku sisu: kes tahab seda haarata, lugegu teost enast. II köide haarab väga laialt pedagoogika alused ja psühholoogilisi aluseid käsitlevate kirjutiste hulgas omab tsentraalse koha Nohli artikkel pedagoogilise inimesetundmise üle. See on küps, terviklik ja ideedeküllane teos, täis konkreetset inimesetundmist, analüüsi ja elu. Märgitagu siin viis tähtsat iseloomu ülesehituse seadust, mis kasvatustöös

tähtsad: Platoni tagasiminev hinge kihiline struktuur, hingelise protsessi struktuur, objektiivne ja subjektiivne iseloom, meelepidamise tähtsus iseloomule, metafüüsilised teadvuse asendid. Edasi on näidatud eksperimentaalse psühholoogia võimalused ja piirid ja vaimuteadusliku orientatsiooniga struktuurpsühholoogia. Noorsoopsühholoogiat käsitleb Ch. Bühler. Sotsioloogilisi aluseid käsitlevaist kirjutisist märgitagu ülihuvitavat Busemanni artiklit miljöö tundmise üle.

IV köide käsitleb koolikorraldust ja koolivorme kuni gümnaasiumini. Terve kool Saksamaal on korraldatud ühtluskooli põhimõttel ja see läbib terve koolikorralduse, muidugi silmas pidades elu nõudeid. Viimast asjaolu arvestades püütakse igal pool terviklikule haridusele. On tähele pandud, et paljud õpilased gümnaasiumist lahkuvad kursust lõpetamata, aga ka neile on antud teatavad õigused, mis teatavalt tingimustel võimaldavad isegi studeerimist n.n. väikese matrikliga. Algkooli reformi põhimõtted on: terve õpetus ehitatagu üles lapse isetegevusel, peetagu teravalt silmas lapse pidevat ja ühtlast üldarenemist, kodulugu sidugu kõik ained, juhitaagu erilist tähelepanu usu- ja kodanikuõpetusele. Vastavalt uuele algkoolile sünnib õpetajate ettevalmistus pedagoogiliste akadeemiade kaudu. Gümnaasium seab oma sihiks kasvatada rahvustunnet ja rahvuslikku, riigikodanlikku ning ühiskondlikku meelsust; kõik õppeained on rakendatud nende sihtide teenistusse. Gümnaasiumi õppekava olgu liikuv, kohandatav õpilase psühholoogiale, eriti noorsoopsühholoogia saavutistele, õppekava olgu kooskõlas õpilase elukohaga, huvisuundadega, konfessionaalsete ja sotsiaalsete suhetega, üldse maakoha kultuurilise asendiga ja rahvusliku omapäraga. See on Preisi koolireform, teistes osariikides on mõni asi pisut muudetud, aga üldiselt on neis Preisi omi silmas peetud. Kutsekoolide ja maiskoolide käsitlemisele järgneb kõikide kultuurmaade koolisüsteemide võrdlev ülevaade, mis ülevaatlik ja hästi tehtud. Lõpul on kõnealla võetud rahvahariduse probleem väljas-

pool kooli: rahvaülikooli ja rahvarahvatukogude küsimus.

V köide on pühendatud sotsiaalpedagoogikale. Tuleb kohe tähendada, et see mõiste esineb siin teissuguses tähenduses, kui oleme kuulnud koolipedagoogikas. Sotsiaalpedagoogika pole mitte kasvatus ühiskonnale, nagu see meil juurdunud, vaid kasvatus, mis ei tule kooli ja perekonna kui ürgeliste kasvatajate poolt, vaid riigi, kiriku või mõne ühingu poolt neil juhtudel, kus kool ja perekond ei suuda oma ülesannet täita, nagu seda eriti juhtub psühhopaatiliste, kurikalduvustega ja üldse anormaalsete laste juures, kes vajavad erilist ravi ja kasvatusmeetodeid, millistega ei tulle tegemist tervete laste juures. Tervete laste juures tuleb siin appi ühiskond siis, kui olukord perekonnas on selline, mis lapses soodustab kasvu kuritegevusele. Aga perekonda ei taheta mitte hävitada, lõhkuda, vaid parandada ja üles ehitada, olgugi, et see raske suurtööstuse kiire arengu tõttu. Nähakse täitsa õigusega terves, kõlbalt tugevas perekonnas terve rahva heakäekäigu panti. Edasi leidub üksikasjalisi kirjutisi noorsoohoolekande, parandusmajade ja noorsooliikumise üle.

Ilmuva kolmanda köite huvitava sisu juurde loodan võimaluse puhul tagasi tulla, kui see ja I köide on ilmunud.

Olen juba eespool maininud kõnealuse koguteose voorusi, tahan veel tähendada, miks see meil väärib erilist tähelepanu. Pedagoogikas pole ainult tähtis teatava probleemi lahendus, vaid palju tähtsam on *meetod*, millega see probleem on lahendatud. Ja mulle näib, et igalpool teeb meile suurimat häda just meetodi puudus, nagu seda paljudel kongressidel võib märgata. Aga ometi meetod tingib lahenduse. Käesolev „Handbuch der Pädagogik“ on kasulik meie kooli- ja haridustegelastele niihästi probleemide püstitamise, kui ka lahendamismeetodi poolest, mis tehtud moodsete abinõudega. Saksamaa tahab sõja tagajärgede laastatud maa noorsookasvatuse abil üles ehitada, ükski noor inimene ei tohi kaduda viljatult, vaid peab tegema produktiivset tööd. Kui meie tahame oma kooli tõsta tarvikule kõrgusele, kui tahame kooli refor-

mida ja talle anda kavad, mis koostatud kindlate põhimõtete ja ideaalide ning moodsete nõuete kohaselt, siis tuleb seda teha ajakõrgusel olevate vahenditega ja meetodiga, muidu ei jõua me sihile. Kõigis neis küsimusis pöörudutagu lähema ja üksikasjalikuma nõuande saamiseks kõnealuse koguteose poole, mis oma kaasabi ei keela ja ka

tähtsama literatuuri iga küsimuse kohta annab. Sellepärast tuleb teda soojalt soovitada kõigile, kellel tegemist kooliga ja kes siin tahavad asja kasuks sõna kaasa lausuda.

Koguteos ilmub annete kaupa ja hind on 5 kõite eest (kõitmata) umbes Kr. 55.

Kooli ja õpetajaskonna päevaküsimusi

Ajakirjanduse ülevaade.

Inetu süüdistus.

„Päevalehe“ m. a. 342. numbris teeb Ped. (nähtavasti pedagoog) kirjutises „Noorsoo organiseerimine ja haridusministeerium“ etteheiteid haridusministeeriumile, et see ei ole noorsoo organiseerimise juhtimises „seni liigutanud sõrmegi“. Autori arvates tuleks maksta panna seadus, mis annaks ministeeriumile võimaluse

„kindla juhtiva käega astuda noorsoo ellu ka väljaspool kooliseinu, mis talle teeks võimalikuks ja ühtlasi kohuseks astuda noorsoo organiseerimisel etteotsa, seda ühtlustades ja juhtides vastavalt oma tõekspidamistele ja õigekestunnustatud kasvatusmeetoditele. Samuti peaks olema seadusega kindlustatud haridusministeeriumil õigus teostada järelevalvet üksikutes organisatsioonides ja astuda vahele, kui organisatsioonides käsitatavad kasvatusmeetodid ei vasta enam meile sihtidele ja alustele, millele püüab ja rajab haridusministeerium oma kasvatustöö“.

Sellele kirjutisele vastab „Päevalehe“ m. a. 347. numbri kirjutises „Kas suudab haridusministeerium astuda noorsoo organiseerimise etteotsa“ „-gogus“ (nähtavasti ka pedagoog), kes arvab, et noorsoo organiseerimise üldjuhtimine kuuluks õieti riigi haridusnõuniku ülesannete hulka, kuid et sel kohal püsivat isik, kes olevat aastate kaupa haige, siis haridusministeerium tegelikult ei suutvat täita seda ülesannet.

„Päevalehe“ k. a. 6. numbris Ped. võtab jälle sama küsimuse kohta sõna kirjutises „Ei söö ise, ei lase teisi ka süüa“. Ped. teeb etteheiteid „žongleerivaile“ riigiametnikkudele.

„Seadustes on ette nähtud teatud maksimaalne aeg, mille kestes haige ametnik võib puududa töölt, ilma et ta oma ametikoha kaotaks. See aeg on, kui ma ei eksi, piiratud kuue kuuga. Ei saa haige ametnik selle aja jooksul veel terveks, siis ei saa riik teisiti, kui peab ametniku valandama kohalt ja otsima uue tööjõu... Aga paljudes ametkohtades on leitud tee, kuidas seda haigestumisaega pikendada üle kuue kuu, mis ma räägin, — lõpmatuseni, — kui asutise juhataja püüab vastu tulla haigele ametnikule. Seda tehakse nimelt nii: Mõni päev enne kuue kuu möödumist ilmub haige ametnik oma asutisse ja teatab kirjaliku ettekandega, et ta on saanud terveks ja asub uuesti tööle. Mõne aja pärast toob ta arstitunnistuse ja teatab, et ta on haige ja vajab ravitsemist. Algab uus ravitsemine. Mõni päev enne uue kuuekuu möödumist ilmub haige jälle oma asutisse, teatab, et ta on terve, ja läheb mõne aja pärast jälle ravitsema jne...“

Ja kuigi sarnaste ametnikkude elamisvõimalus olevat kindlustatud pensioniseadusega, siis ei tahetavat paljudel juhtudel siiski kasutada pensioniseaduses ettenähtud võimalusi, sest „pen-

sionile minnes nad saaksid ainult osa oma palgast... pealegi tuleks pensioneeritud ametnikul ravimiskulud tasuda oma taskust“.

Eriti halb olevat lugu, „kui sarnasel kombel toimib mõni kõrgem ametnik, kelle töö jaotamine teiste vahel pole nii kerge“.

Kes need „žongleerivad“ kõrgemad ametnikud on, pole nimetatud. Et Ped. aga arvab nende hulka ka riigi haridusnõuniku, seda võib kirjutisest ilmselt välja lugeda, sest kogu sellele pikale sissejuhatusele „žongleerivatest“ riigiametnikkudest järgneb ainuke konkreetne näide riigi haridusnõunikust, kes olevat haige aastate kaupa ja kelle pärast siis haridusministeerium ei suutvat täita oma suurt ja tähtsat ülesannet (noorsoo organiseerimise üldjuhtimist) — „ühe haiglase inimese pärast peab jääma teostamata suur ja tähtis ülesanne“.

Sellele raskele süüdistamisele vastas riigi haridusnõunik „Päevalehe“ 12. numbris ilmunud kirjutises „*Riigi haridusnõuniku seletus oma haiguse käigu asjus*“:

„V. a. „Päevalehe“ toimetusele.

Teie luupeetud lehes nr. 6. 7. jaan. ilmus kirjutis „Ei söö ise, ei lase teisi ka süüa. Haigete ametnikkude shongleerimine. Haridusministeeriumi kohustus astuda noorsoo organiseerimise etteotsa“, allkirjaga „Ped.“ ja nr. 347. 22. det. 1. a. „—gogus'e“ sulest „Kas suudab haridusministeerium astuda noorsoo organiseerimise etteotsa“, millised mõlemad siirduvad otsejoones minu ja minu haiguse juure. Et mõlemas artiklis (hilisem tahab varem andmeid tööna võtta) opereeritakse täiesti ekslikkude andmetega, siis palun lubada ruumi järgmisteks õiendavateks märkusteks.

1. Ei ole õige, et haiguse puhul töölt äraoleku aeg on piiratud 6 kuuga, küll on korduvatel haigestumistel *palgamaksimine* piiratud 35 nädalaga, nii et lõpmatuses siin kuidagi rääkida ei saa.

2. Mis puutub isiklikult minu tervisesse, siis pärast metsikut külmetamist 1925. a. alul ühel ametireisil, korduvat grippi selle järele ning verejooksu kopsust selle tagajärjel teisel ametireisil, ning selle tagajärgede ravimist, olen ma iga aasta arsti

määramisel kasutanud tervise kosutamiseks *ühe kuud*, hariliku suvepuhkusega kokku *kaks kuud*. Pedagoogidel võib küll hästi teada olla, et 2 kuud puhkust aastas vaimutöö tegijale ei ole kurjast. Nii ei saa olla juttu sellest, et oleksin „pikki aastaid peaaegu alaliselt haige“ („Pvl.“ nr. 347) või „aastate kaupa haige“ („Pvl. nr. 6.). Kuna läinud talvel gripihooajal gripp külastas ka mind raske kulul ning tõi kaasa päeva 10 tööt äraolekut ning kestvat kõikevat temperatuuri, julgesin pärast erakordselt töörohket ja närvilikku suve paluda vabariigi valitsuselt kolmekuulist erakorralist puhkust, mida mulle ka lahkest lubati. Need kolm kuud on antud riigiteenistuse seaduse põhjal, nad sisaldavad eneses ka minu 1929. a. suvepuhkuse (ja muidugi ka jõulud, sest puhke-aeg kestab 15. okt. 1929. a. kuni 15. jaan. 1930.). See puhkus ei ole veel praegugi lõpul, rääkimata ajast, millal ilmusid „Päevalehes“ tähendatud artiklid.

3. Kui „kõrvalseisjale pole kerge ja pole armas tõmmata sarnast konsekventsi“, et mina kui tema arvates lootusetult haige peaksin kohalt lahkuma, siis oli tal ometi kerge ja oli au kohus kuulata järele tölt.

4. Kui mu tervis praegu enam ei luba teha mitme mehe tööd, nagu see sündis veel mõne aasta eest, kus tuli töötada päeval (ka pühapäevad ühes arvatud) ja sõita või kavasid kaaluda öösi, siis omajao tööd suudan teha ma praegu alati. Ei ole mu puudutatud tervis ka kellelegi hädaohtlik, sest ükski analüüs (viimane 1929. a. 14. sept.) ei ole avastanud minus külgehakkava haiguse batsilli.

5. Mina ükski ei moodusta veel haridusministeeriumi koosseisu. Ministeeriumil ei tule kunagi noorsugu organiseerida, sest see oleks kogu liikumise kroonustamine, küll aga olla noortele tähelepanelikuks ja asjatundlikuks toetajaks nõu ja abiga. Seda suudab teha iga „kõrgem“ kui ka „keskmine“ ametnik muu töö kõrval, kui selleks olemas vastav „närv“ ja armastus asja vastu.

Mainitud artikleist saan mina tõmmata ainult ühe konsekventsi: Seni kui leidub meil tegelasi, kes pedagoogi kõrge nime tagant sõandavad visata musta kiviga inimest, keda nad ise peavad lootusetult haige, on mul veel palju tööd! Kuna see

nõuab ülisuurt pingutust, tuleb tervis seada korda põhjalikult, teda mitte ravitsemise aastast aastasse tilkhaaval, vaid minnes ravilasse ja nimelt pikemaks ajaks, ajaks, mis täieks tervenemiseks vajaline, kuigi kaugeltki mitte nii pikaks kui seaduslikult lubatud (ilma shongleerimata). — Kes aga arvab, et töönimene meeledil tahab eemal olla tööst, see ei tunne psühholoogiat sel määral, kui pedagoogilt nõuetav.

Kui toimetuse ruumi lubab veel ühele lisamärkusele, siis tähendan, et lugedes artiklit „Ei söö ise, ei lase teist ka süüa“ (nii räägitakse heintel lamavast *koerast!*), elasin uuesti läbi selle tunde, mis mind läbistas 1917. a. 28. nov., kui olin korduvalt enamliste masside poolt maha löödud Toompea platsil: pikali ei tohi jääda, sest järgmisel momendil tallatakse sind jalgedega, või naelutab su maa külge kinni püssitääk. Ja välk-kiirelt olin püsti. Mass ei löö näkku, vaid kuklasse ja selga. ja just siis, kui sa *teda ei näe*.

Täieliku aupakkumisega

riigi haridusnõunik F. V. Mikkelsoar.
Pääskülas, 10. jaan. 1930.“

Sellele kirjutisele järgnes muidugi jälle vastus Ped'i poolt („Päevalehe“ 14. numbri kirjutises „Milleks see ärritus ja see ägedus“), mis aga midagi olulist öieti ei sisalda — peale mõnituste. Kirjutis on otse klassikalik näide tsünismist: keegi ulakas, kes *peidab* end pedagoogi kõrge nime taha, paiskab täiesti teatavale isikule avalikult näkku inetuima süüdistuse „žongleerimises“ ja kui see võtab sõna enda kaitseks, siis see Ped. mõnitab teda veelgi ja ei taha gi aru saada, „milleks see ärritus ja see ägedus?“ Peab vist „Päevalehe“ toimetusele olema väga „oma mees“ see varjunime all targutav Ped., sest selle sarnaseid kirjutisi teistelt toimetuse vaevalt võtaks vastu. On aga Ped. tõesti pedagoog, siis on mul tõsiselt häbi, et ridades, kelle hulka mul on olnud au kuuluda ligi 36 aastat ja kelle juhtivas keskkorralduses on tulnud töötada üle 10-ne aasta, leiduvad säärased isikud.

E. Martinson.

Õpetajate IX üldkongress

Tallinnas, Tütarlaste kommerts-gümnaasiumi saalis 28.—30. dets. 1929. a.

Kongressi esimene päev 28. XII. 29. a.

I üldkoosolek.

Kongressi tööle rakendamine.

Avamine ja valimised.

Eesti Õpetajate Liidu esimees M. Välbe avab kongressi hommikul kell 10,30. Ta ütleb: Eesti õpetajad on tulnud IX kongressile selleks, et vahe-tada mõtteid oma igapäevaste murede kohta; et ütelda sõna, mida peaksime arvestama edaspidises tegevuses; et näidata, missugused on meie õpetajakonna mured ja valud. Meie esimesed kongressid olid pühendatud kooliküsimustele; neil harutati pedagoogilisi ja meetoodilisi küsimusi, missugused õppeained peaksid olema jne.; harva puudutati neil meie majanduslikku olu. Nüüd on aga meie koolil jalad enam-vähem all;

on aeg pöörduda tähelepänu endile; on tõusnud vajadus õpetajate teenistusseaduse järele. Sellepärast on IX kongressi päevakorras jäädud peatuma peasjalikult ühele punktile, nimelt: õpetajate teenistusseadusele. Siin kerkisid esile mitmed laialised ja suured küsimused, eeltöid oli nii palju, et E. Õ. Liidu juhatus ei jõudnud suvel kongressi kokku kutsuda, vaid teeb seda nüüd. E. Õ. Liidu juhatus nimel tervitan kongressile tulnuid ja avan kongressi, soovides temale kõige paremat kordaminekut ja edu.

Järgneb kongressi tööle rakendamine.

J. Kentsi ettepanekul valitakse kongressi juhatajateks ühemeelselt: M. Välbe, O. J. Kiesel, K. Neuman ja V. Na-

no*) ning sekretariaadi liikmeiks E. Hansen, J. Sihver, K. Praakli, A. Kollamaa, A. Ruut, Salme Kass ja J. Elango, viimane peasekretäriks.

Tervitused.

M. Välbe: kongress on ühte sattunud meie lugupeetud koolimehe G. Olliku 60-a. sünnipäevaga. Panen ette tervitada hra G. Ollikut selle tähtpäeva puhul.

Järgneb koosolijate üksmeelne käteplagin.

O. J. Kiesel paneb ette valida G. Ollik kongressi aujuhatajaks, missugune ettepanek võetakse vastu ühel häälel. Järgnevad tervitused.

G. Ollik tervitab kongressi Hariduse- ja Sotsiaalministeeriumi poolt, soovib jõudu ja edu kongressi päevakorras olevate küsimuste lahendamiseks, mis ülesande täitmine pole kaugeltki kerge. Ühel pool seisab õpetaja oma vaimustusega, tahtes kasvatada kodanikke, teisel pool riik, seltskond, vanemad oma vaadetega. Need vahekorrad nõuavad lahendamist, et leida õiget teed, mis rahuldaks kõiki. Edasi G. Ollik ütleb sooje tänusõnu kongressi liikmeile, kes tema tähtpäeva on tähele pannud. Ta tuletab meelde oma töötamist Eestimaa Õp. Vast. Abiandmise Seltsis. Praeguses E. Õp. Liidus ta polevat küll saanud töötada, kuid kokkupuutumine nendega on tihe ja vahekord hea. Ta lõpetab sõnadega: „Täna südamest“.

J. Kana, Tallinna Koolivalitsuse juhataja: Tallinna linnapea, linnavalitsus ja koolivalitsus saadab tervitusi ja soovib edu kongressile. Omavalitsustes tuleb harutada palju küsimusi kooli alal. See töö oleks raske, kui silmade ees poleks olnud õpetajate näpunäiteid, mis läbitöötatud kongressidel. Omavalitsused teavad hästi, et ka meilgi tihti harutusele tulevad tänase kongressi päevakorras olevad küsimused. Tallinna linnavolikogu on õpetajate vastu alati heatahtlik. See on ka õige, sest kes Tallinnas on töötanud, see teab

sesta, kui raske on siin töötada. Omavalitsus teab seda ja ta tahab õpetajaid toetada. Kuid omavalitsusel on ka teisi teenijaid; ka nendegi olukord tahab lahendamist. Lahendus peaks sündima ühelmeelsetel. Väga tähtis küsimus on õpetajate valimine ja ametist vabastamine. See on hullk rasket tööd, mis pea boleva lahendatud teenistusseaduses. Tuleb nähtavasti põhjalikult vana lõhkuda, et uut üles ehitada. Jõudu selleks, et need küsimused nõnda lahendataks, et õpetajad ise nendega rahul oleksid.

V. Ernits tervitab kongressi ajakirja „Eesti Hõimu“, „Väliseestlase“ ja Alkoholismi Vastu Võitlemise Liidu nimel. Nimetatud asutised on töötanud karskus- ja hõimuaate levimiseks. Nüüd ähvardab „Eesti Hõimu“ rahalise kitsikuse tagajärjel seismajäämine. Seda aga ei sünniks, kui iga kool endale telliks „Eesti Hõimu“. Siin võiksid õpetajad teha tänuväärse töö. Soovitab kongressile, ehkki seda küsimust päevakorras ei ole, siiski kas või läbirääkimiste all seda ja 5. jaan. kokkutulevat Soome-Ugri klubi asja harutusele võtta.

J. Martens tervitab kongressi Riigi- ja Omavalitsuseteenijate Keskliidu poolt, soovitab raugematult töötada oma huvide ja seisukohtade kindlustamiseks ja noorsoo kasvatamises sihtide ülesseadmiseks.

J. Piiskar tervitab kongressi Ametiühisuste Keskliidu nimel, sest kogu tööliskond kui hariduse toetaja jälgib huviga õpetajate kongressi tööd, sest neil ja Õp. Liidul kui kutseorganisatsioonidel on palju ühist, Õp. Liit taotleb ja püüab saavutada samu sihte kui tööliskondki.

Telegraafi teel on kongressile tervitusi saatnud Ülikooli rektor prof. J. Köpp, Läti Õpetajate Liit, Lauljate Liit, Eesti Karskusliit, Harjumaa seltskonnategelaste päev ja Vene Õpetajate Keskliidu asemikkudekogu koosolek.

Päevakorra kinnitamine.

Juhataja M. Välbe teatab, et kongressi päevakord on kongressi liikmeile välja jagatud ja esitab selle kinnitamiseks.

*) Ettenägemata põhjustel ei saanud V. Nano kongressile tulla, kuigi ta oli delegaadiks valitud. Tema puududes juhatas istungit kongressi aujuhataja dir. G. Ollik.

J. Kask teeb ettepaneku muuta päevakord nii, et igale referaadile järgnevate läbirääkimiste järele sünniks ka kohe resolutsioonide hääletamine.

Kuigi ettepanekule J. Elango ja A. Veiderman vastu kõnelevad, võetakse see hääletenamusega vastu. Samuti võetakse vastu A. J. Mölleri täiendav ettepanek, mis lubab sel juhul, kui vastu võetud resolutsioonid ei ole üksteisega kooskõlas, neid kongressi viimasel päeval uuesti hääletada. Peale selle võetakse päevakord vastu nähtava hääletenamusega järgmisel kujul:

Esimene päev 28. detsembril.

I üldkoosolek kella 10.—13.

1. Kongressi tööle rakendamine.

2. Referaadid ja läbirääkimised:

Kelle teenija peaks olema õpetaja. Ref. J. Piiskar, A. Susi.

Lõunavaheaeg kella 13.—15.

II üldkoosolek kella 15.—19.

3. Referaadid ja läbirääkimised:

Alg-, kesk-, kutse- ja erikooli õpetaja kutse omandamine. Ref. prof. P. Pöld, J. Käis, A. Kuks, J. Grüntal.

Teine päev 29. detsembril.

III üldkoosolek kella 9.—13.

4. Referaadid ja läbirääkimised:

Õpetaja ametisse astumine. Ref. E. Rosenberg, P. Pedisson, J. Lang.

Lõunavaheaeg kella 13.—15.

IV üldkoosolek kella 15.—19.

5. Referaadid ja läbirääkimised:

Õpetaja ametialane tegevus. Ref. A. Veiderman, A. J. Möller, T. Orgusaar.

Kolmas päev 30. detsembril.

V üldkoosolek kella 9.—13.

6. Referaadid ja läbirääkimised:

Õpetaja ainealine tasu. Ref. J. Reintam, P. Kochtitsky, N. Kann.

Lõunavaheaeg kella 13.—15.

VI üldkoosolek kella 15.—19.

7. Referaadid ja läbirääkimised:

Õpetaja ametist vabastamine. Ref. O. J. Kiesel, G. Reial, J. Uustalu.

8. Resolutsioonide hääletamine ja kongressi töö lõpetamine.

Mandaatkomisjoni moodustamine ja teadaanded.

J. Elango paneb ette mandaatkomisjoni liikmeiks valida õpetajad J. Kents, M. Koch ja J. Umarik.

Ettepanek võetakse vastu ühel häälel. Ühtlasi J. Elango teatab, et

1) väljaspoolt Tallinnat tulnud kongressi liikmeile on ühiskorter Kloostri tän. Poeglaste Gümnaasiumi ruumides;

2) hinnaalanduse saamine raudteel on otsustatud Vab. Valitsuse poolt eitavalt;

3) „Estoonia“ teatri talitus on lubanud väljaspoolt Tallinnat sõitnud õpetajaile pääsu kongressiaegseile ettekandele 50% hinnaalandusega;

4) kõrvaltoas on E. O. Liidu ja „Töökooli“ poolt korraldatud kongressi liikmeile koolikirjanduse näitus ja müük ning ajakirjade tellimiste vastuvõtmine.

Referaadid.

Juhataja asub päevakorra läbivõtmisele, andes sõna referaadi ettekandmiseks esimesele ref. J. Piiskarile.

J. Piiskar refereerib teemast

„Kelle teenija peaks olema õpetaja“ ning võtab oma kõne kokku järgmisesse põhilauseisse:

1. Vastuse leidmist küsimusele, kelle teenija peaks olema õpetaja, raskendab asjaolu, et meil alles puudub uus omavalitsuste seadus, mis kindlaks määraks meie omavalitsuste põhialused, kuju ja võimupiirid ning ülesanded, ühtlasi ka võimalused nende ülesannete täitmiseks, mispärast on võimatu praegu ette näha, missugusesse olukorda satuksid õpetajad, olles omavalitsuste teenijad.

2. Kuna aga teisest küljest haridus- ja koolipoliitika peaks olema eeskätt riigi juhtida, mis kindlustaks sellele suurema ühtluse, ja õpetajad seega esimeses joones on riiklikkude ülesannete täitjad, peaksid nad olema *riigiteenijad*. Õpetajaid ei saa aga viia praegu maksuva Riigiteenistusseaduse alla, sest selle normid ei ole paljudes osades kohased õpetajaile, mispärast õpetajate teenistuslik vahakord tuleks kindlaks määrata erilise õpetajate teenistusseadusega.

3. Meie senises seaduseandluseski valitseb tendents ühtlustada õpetajaid riigiteenijatega, nagu selgub õpetajate kohta maksvatest pensioni-, arstiabi-, perekonna-abiraha jne. korraldustest

ning õpetajate palgaseaduse arenemisest, kus on järjest suuremad kohustused võetud riigi kanda, vabastades neist omavalitsusi, kes praeguses olukorras aineliselt ei suuda kanda koolide ja õpetajate ülalpidamise kulusid.

4. Ei ole hästi mõeldav, et meie tulevasegi omavalitsuste korralduse juures, missugune see ka ei saaks, õpetaja võiks olla omavalitsuseteenija, sest see eeldaks kogu hariduspoliitika ja koolikorralduse andmist omavalitsuste kätte, mida ei saa aga pidada otstarbekohaseks, kuna haridus- ja koolipoliitika peaks olema enam-vähem ühtlane kogu riigis, mis aga väga raskesti teostatav meie omavalitsuste suure hulga ja mitmekesiduse juures, kuna säärasel korral kool ja õpetajad satuksid väga mitmesugustesse oludesse ja erisuguste sagedaste kõrvaliste mõjude alla, mis pole soovitav haridustöö edukuse ja ühtluse pärast.

5. Mitmesuguste tegelikkude kooli ja õpetajaid puudutavate eriküsimuste lahendamine ja korraldamine võib vast küll sündida omavalitsusüksuste — eriti linna- ja maavalitsuste — kaudu, kuna omavalitsused põhiseaduse järgi on riigivõimu teostajaiks kohtadel ja praegugi mitmetel aladel täidavad nende peale pandud riiklikke ülesandeid.

Teine referent A. Susi on haigestunud, sellepärast kannab J. Elango ette tema kirjaliku referaadi*). Referent analüüsib puhtjuriidiliselt seisukohalt küsimust, kelle teenijaks on peetud õpetajaid E. Vabariigi kestes.

Oma ettekande on referent kokku võtnud järgmisissõ põhilauseisõ:

1. Eesti Vabariigi kestel on olnud lahkuminevaid vastuseid sellele küsimusele. 1921. aasta Õpetajate palgaseadus andis selgema vastuse vaid algkoolide õpetajate kohta.

2. Maksvatõ seadustes on expressis verbis tunnistatud riigiteenijaiks ainult riigikoolide õpetajad (Riigiteenitõsseadus, Riigiasutuste koosseisõde ja riigiteenijate palgaseadus). Omavalitsuste poolt õlalpeetavate alg- ja keskõoolide õpetajaid tuleb pidada omava-

litsuseteenijateks, missugusele järeldusele sunnivad, peale Av. algk. sead. § 24 ja Av. keskk. sead. § 1, veel õpetajate ametisse astumise kord ja teenistuskõik.

3. Kuid omavalitsuste poolt õlalpeetavate koolide õpetajad erinevad teistest omavalitsuste teenijatest, sest nende õigusliku ja majandusliku seisukorra kindlustamiseks on maksma pandud rida eriseadusi ja määrusi, mis tõnduvalt lähendavad õpetajaid riigiteenijaile ja mis suuresti kitsendavad koolide õlalpidajate omavalitsuste õigusi õpetaja ametisse kutsumisel ja sellest vallandamisel.

4. Meie riigis sel alal valitsevat tendentsi iseloomustab veel asjaolu, et paljud neist normidest on maksvad ka eraisikute poolt õlalpeetavate koolide õpetajate kohta.

Lõbirõõkimised.

Juhataja avab lõbirõõkimised.

A. Veiderman: Kõsimus „kelle teenija peaks olema õpetaja“ on põevaõkorral ka Lõõne-Euroopas. Paljudes maades on samasugune tendents nagu meilgi, et põütakse saada riigiteenijaiks. Kuid omavalitsuseteenijate seisukoht on ka kindel. Kui riik annab õpetajaile teatud kindlustused, siis ei tõienda see veel, et õpetaja peab olema riigiteenija. Kui on midagi halvasti, siis parandamiseks on riigiaparaat liiga raske, omavalitsus on aga ligem ja kerem. Kes kandis meie kooli endisel ajal? Eks omavalitsus. Kas praegu omavalitsus ei ole hoolitsenud kooli eest, nagu seda nõieme Tallinnas ja teistes linnades ja suuremates omavalitsustes. Ei ole tarvis, et õpetaja peab olema riigiteenija, siis on riigil õigus teda kohale nimetada, õmber paigutada jne. Eriti Tallinnas ei ole põhjust tahta riigiteenijaiks õle minna. Kui riik hakkab juba tungima piasiasjadesse, siis omavalitsuste huvi kooli vastu kaob. Õpetaja peaks olema omavalitsuseteenija, kuid kaitstud vastavate seaduste ja korraldustega. Ametisse valimine aga peaks olema tingimata omavalitsuse kões. Vallavalitsus oleks küll valimiseks liiga võike üksus, see oleks vast maavalitsuste asi. Õpetajad võtavad omavalit-

*) A. Susi referaat on tõõdud kõesõlevas „Kasvatuse“ numbris lhk. 7.

sustest osa, nad võivad ise kaasa mõjuda kooliolude parandamiseks. Kui õpetajad on riigiteenijad, kuidas oleks siis lugu erakoolide õpetajatega? Siis peaks riik määrama õpetajaid ka erakoolidesse.

Esitan kongressile vastuvõtmiseks järgmise ettepaneku:

„Õpetaja olgu omavalitsuse koolis vastava linna- ja maakonna omavalitsuse teenijaks, kus juures tema õiguslik seisukord tuleb kindlustada seadustega“.

J. Vaarpuu: Õpetaja seisukohalt vaadatuna oleks ref. Piiskari seisukoht hea, kuid kooli seisukohalt ei ole see hea — õpetaja muutuks külmaks ametnikuks. Ei ole soovitatav, et õpetajad muutuksid riigiteenijaiks, nagu konstaablid. Õpetaja peab jääma omavalitsuseteenijaks.

K. Kalep: Mitmel pool Euroopas õpetaja ei ole ei omavalitsuse- ega riigiteenija. Omavalitsused kannatavad haritud jõudude puudusel. Omavalitsuse osakondade juhatajaiks ei valita ega kinnitata õpetajaid, kui nad on omavalitsuseteenijad. Ei ole tarvis õpetajail olla ei omavalitsuse- ega riigiteenija. Õpetaja eriteenistusseaduse väljatöötamine on küll raske, kuid sellest peaks saama üle.

Esitan kongressile vastuvõtmiseks Rakke Õpetajate Ühingu nimel järgmise ettepaneku:

„Õpetajate teenistusseadus on tarvilik, kus õpetaja õigused ja kohused on ära määratud. Kelle teenija on õpetaja — tuleb teenistusseadusest välja jätta“.

H. Summer: Meil on kogemused, et omavalitsused hoolitsevad koolide eest, omavalitsused on loonud koolidevõrgu, on teostanud 6-a. algkooli jne. Meil aga puuduvad kogemused sellest, mis oleks olnud siis, kui riik oleks olnud kõige selle korraldaja. Mõnes maakonnas on läinud meie koolikorraldus kiirelt just sellepärast, et ta on olnud omavalitsuse käes, oma tegelaste juhtida. Et õpetajad ei juhata omavalitsuse asutisi, ei ole nii. Tallinnas, Tartus ja teistes maakondades on õpetajad olnud omavalitsuse asutistes juhtivatel kohtadel ja muidu agarateks tegelasteks.

T. Orgussaar: Tegelik elu on näidanud, et õpetaja on osalt omavalitsuse, osalt riigiteenija. Jäägu ka nii. Tuleb selgusele jõuda, kas on seda üldse tingimata vaja, et õpetajate teenistusseaduses oleks kindlasti fikseeritud, kelle teenija on õpetaja.

Prof. P. Põld: Õpetajate tunnistamine riigiteenijaiks looks seisukorra, millega praegune seltskonna arvamine ei taha kokku käia. Kui meil on rahvakool, kui kõik rahvas ja lastevanemad on vastutajad, siis hoolitsetakse kooli eest rohkem. Meie tahame kodu ja kooli lähendada. Kas saame seda siis ainult lastevanemate kogude kaudu! Kool peaks asetatama õieti perekondlikule alusele. Kus mujal aga lastevanemad saaksid koolile juriidiliselt kaasa mõjuda kui omavalitsuses. Õpetaja peaks olema kogukonnateenija, oma volitused saama otsekohe neilt, kelle lapsi tema kasvatab, see on omavalitsuselt. Kui demokraatlikult mõtleme ja demokraatlikult areneda tahame, siis peame omavalitsused organiseerima paremini, nende organid paremini välja töötama. Siis töötavad ka nemadki paremini kooli huvides. Kui seame üles tuleviku naluised, siis jäägu alles lähemad sidemed kooli ja kodu vahel.

G. Ollik: See küsimus on olnud harutusel juba 1927.—1928. a. ja siis tekitanud palju vaielusi, nii et Riigikogu komisjonis lükati selle otsustamine koguni edasi. Ta on õige komplitseeritud küsimus. Kuigi riigil õpetaja kohta palju ütelda on ja jääb, siiski jääb küsitavaks, kui palju see mõjub selleks, kas õpetaja on tihedalt seotud oma ümbuskonnaga või ei. Olgugi, et küsimus raske, kuid me peame otsusele jõudma. Riigikohus on näidanud, et peab olema seadus, mis seda asja reguleerib. Riigikohus on lugenud õpetajaid riigiteenijaiks kohast vabastamise küsimustes. Võib-olla et leitakse miski kesktee: ei see ega teine. Mitmed korraldused riigiteenijate kohta on õpetajate suhtes üheliigsed, nagu 10-päevane tähtaeg kohale ilmumiseks peale ametisse määramist. Suuremates omavalitsustes ei ole suuri raskusi õpetajail olnud. Aga abirahade andmisel jäetakse sagedasti siit ja sealt ilma. Kui riik palka maksab,

siis tahab ta ikka teada, kellele ja kuhu see raha läheb, — siit järgneb suurem kontroll õpetajate üle. Õeldi, et riigiteenijana õpetaja muutub ametnikuks. Ka riigiteenijate hulgas leidub ausaid inimesi. Aga üks asi on kindel: riigiaparaat on raskepärane, omavalitsus on palju paindlikum. Soovitav, et just väiksemate omavalitsuste, valdade, õpetajad valgustaksid asja omalt seisukohalt.

H. Rajamaa: Küsimus „kelle teenija on õpetaja?“ on valus eriti maal. Ei või olla võrdne seisukord ühest küljest väikestes valdades, kus on kõigest 1 või 2 4-klassilist algkooli. Ülemusi on koolil maal õige palju: vallavolikogu, hoolekogu, maavolikogu, riik Haridusministeeriumi näol. On maakondi, kus on viisiks saanud paljusid õpetajaid määrata ametisse aastast aastasse; seaduses on see lubatud, ja midagi ei saa teha. Ei valita just selleks, et kergem oleks õpetajast lahti saada. Maal on säärane õpetaja tõesti raskes seisukorras, ta on nagu linnuprii. Ei ole midagi selle vastu, et õpetaja oleks omavalitsuseteenija, kuid olgu ta siis üle riigi ühtlaselt kindlustatud nii majanduslikult kui ka õiguslikult.

F. Klement: Puhtjuriidilisest seisukohast peab seadus täpsalt määrama, kelle teenija on õpetaja. Kasu sellest täpsusest on õpetajal endal: tuleks vähem kohtuprotsesse. Riigi keskkohad näivad pooldavat, et õpetaja oleks riigiteenija. Teiselt poolt tuuakse kaaluv vastuväide: õpetaja-riigiteenija muutub ametnikuks, ning ametnikuna ta võõrdub rahvast. Arvan, et seda ei ole, sest seni on olnud õpetaja ka umbes 75% riigiteenija. Ei tarvitse karta, et õpetaja võõrduks rahvast ja omavalitsuse elust. Kui ta on riigiteenija, siis võib ju ka ta ametisse valimise anda omavalitsuse kätte. Kui rahvas saab valida, siis vaatab ta ikka õpetajale kui oma-inimesele. Õpetaja on ikkagi paremini kaitstud, kui ta on riigiteenija. Et paljud omavalitsused hoolitsevad kooli eest, on ilus küll, kuid on ka palju omavalitsusi, kus kool on jäänud täitsa vaeslapseks. Omavalitsused olenevad kohalistest inimestest; aga kui kohapeal ei ole vastavaid inimesi, kui seal

valitsevad intriigid, siis on kooskõla võimatu. Kui õpetajate valimised jääksid omavalitsuste kätte, siis ei satu põhimõtte, et õpetaja on riigiteenija, koguni mitte vastollu demokraatlikkude põhimõtetega. Ei ole midagi katki, kui kongress võtab vastu põhimõtte, et õpetaja olgu omavalitsuseteenija, kuid siis muutub praegune olukord, kus õpetaja on suuremas ja rõhuvas enamuses riigiteenija.

J. Aan: Ei ole tähtis, kas õpetaja on omavalitsuse- või riigiteenija, kui ta õigused oleksid kindlustatud. Praegu tuleb ette momente, kus õpetaja ei ole majanduslikult võrdne riigiteenijaga. Selleks näide tegelikust elust: kool kaotati; vana õpetaja, kes juba 29 a. ametis olnud ja ümbruskonnas täitsa lugupeetud, jäi kohata. Et pensioni saada, pidi ta veel ühe aasta teenima. Kohasaamiseks pidi ta aga käima mööda valimisi. Ja kus tahetakse valida vana õpetajat, ja kuidas teab võõras vald, kui tubli õpetaja ta on olnud! Kõige parem õpetaja võib sattuda niisugusesse seisukorda. Linnas muidugi säärast seisukorda ei teki, kuid maal võib see väga hästi juhtuda. Sellise juhu vastu peaks õpetaja olema kindlustatud.

J. Vaarpuu: Ei pea seda oluliseks. Kui mees omal kohal, ei tarvitse karta, et lastakse lahti. Meie eesti mehed ei ole nõnda pahurad. Ka riigiteenijaid peab saama kuidagi kõrvaldada, kui mees pole omal kohal. Kahepaikne olek on siis õpetajal vast kõige parem. Ei maksa hakata kangutama meie ühiskondlikku korda. Kui koht kaob, peab igaüks ära minema, olgu mis teenija tahes.

J. Aan: Oli juhtum, kus õpetajat ümbruskonnas just hinnati, kuid kool likvideeriti ja mees *pidi* lahkuma. Teistes valdades teda ei teatud ega valitud kui vana inimest. Ja kõige auväärsem õpetaja võib sattuda säärasesse olukorda.

D. Uiga: Õpetajal on tähtsad 4 momenti: ametisse võtmine, palgamaksmine, töökoht ja ametist vallandamine. Haridusministeerium paneb kõik ametisse paberi järgi. Ei ole tähtis, kuidas defineerida. Ei maksa karta omavalitsust, sest pole ju orjaaeg. Peaks olema

jurist, et võtta kindlat seisukohta. Peame olema ettevaatlikud, et ei satu vihma käest räästa alla. Siin avaldati arvamust, et kui õpetaja on omavalitsuse teenija, siis ta töötab kontaktis ümbruskonnaga, kui riigiteenija, siis ta on külm ja tuim ametnik. Meil on küllalt kogemusi, et see ei tähenda midagi, siin on määrajaks õpetaja isik. Palgamaksmine ja valimine olgu aga kindlasti lahus. Ei tohiks küll lubada, et vald maksaks palga; palgasummad peaksid tulema riigilt.

A. Veiderman: Toodi juhtum, et vana õpetaja pidi kohalt lahkuma. Nii-sugune seisukord võib juhtuda ka riigiteenijal. Peaasi on see, et säärasesse seisukorda mittesattumine olgu mõlema organi teha: omavalitsuse ja riigi. Praegu on maal valimised tõesti ebaloomulikud. Kui ametisse panemise anname ainult riigile, siis anname keskkohale liiga suure võimu kätte, ka koolinõunikud oleksid siis liiga suure võimuga varustatud.

Pr. H. Ennemuist: Armsalt kõlab ütetus, et õpetaja olgu vaba isik, kes ei ripu kellestki, niisama ka see, et ehkki oled tubli, kuid pead lahkuma sellepärast, et üks ikkagi peab minema. Oma nahal on aga hoopis teine asi tunda, et on halb olla kahe-pere-koer. Kindel seisukoht peab olema ka selles, kuhu kuulub õpetaja, kas omavalitsuse- või riigiteenijate hulka. Kui palju kibedust on kogunenud õpetaja hingesse ajal, kus harutusel on olnud palgaseadused. Tallinnas on hoolitsetud õpetajate eest, kuid siiski on olnud ka silmapilke, kus on jäetud lisatasust ilma, sest et ei ole omavalitsuse teenija. Maalt on kuulda ses suhtes palju käebusi. Siin kardeti, et õpetaja-riigiteenija muutub ametnikuks. Kes seda teeb, see pole oma loomult õpetaja olnudki. Kes on aga õpetaja oma täie teadvusega, see ei saa muutuda ametnikuks. Kardeti, et õpetaja-riigiteenija läheb kaugele kodust; — see on absurd: Tallinnas ei ole ju valijad lastevanemate ringkonnast. Riigivalitsus on meil ju ka omavalitsus. Peame võtma kindla seisukoha. kõikuv seisukord ei või edasi kesta. Missuguseks kujuneb meie edaspidine omavalitsus, on teadmata. Praegu, kus umbes

80% palgast tuleb riigilt, oleme rohkem riigi- kui omavalitsuseteenijad. Siis olgu ka õpetaja riigiteenija.

K. Kalep rõhutab veel kord, et ei ole tähtis täpsalt ära tähendada, kelle teenija on õpetaja, tarvilik on aga eriteenistusseadus.

J. Aan: Linnades ei ole olnud halbu sekeldusi õpetajatega. Tallinnas on õpetajaskonnale eriliselt vastu tulnud. Kuid väikestes omavalitsustes ei ole lugu nii. Kardetakse, et õpetaja-riigiteenija muutub ametnikuks. Kuidas on siis lugu meie teiste riigiteenijatega? on nad ainult ametnikud! Me mäeme seda aga igapäevases elus väga tihti, et nad ei ole sugugi külmad ametnikud, vaid väga vastutulelikud kohustetäitjad. Erandeid leidub muidugi igal pool.

P. Hamburg: Kes olid selle poolt, et õpetaja olgu omavalitsuseteenija, need olid enamikus suurtest omavalitsuse üksustest, aga maal on asi harilikult teine. Täna hommikul linna sõidul öeldi mulle: „Ah teie lähete jälle palka juurde nõudma!“ Maal ollakse kuri, et õpetaja juhtub saama suurema palga kui mõni kohalik omavalitsuseteenija.

F. Klement: Seaduses peab olema selgesti öeldud, kas õpetaja on riigi- või omavalitsuseteenija. Kui riik maksab palga, kui riik määrab töö, siis ju võib ka seaduses seista, et õpetaja on riigiteenija. Ei usu, et sel juhul sünniks õpetajaga mingisugune metamorfoos, et ta muutuks puiseks ametnikuks. Õpetajat siduda omavalitsusega on sellepärast raske, et omavalitsus ise on meil praegu alles probleem.

Referentide lõppsõnad.

Referent *J. Piiskar:* Selle küsimuse lahendamisel võime tulla seisukohale, kas ei oleks ehk parem, et õpetaja ei ole see ega teine. Aga kui seame küsimuse, missugused õigused peavad olema õpetajal, siis vastame kahtlemata, et riigiteenija õigused. Kuidas aga saavutada neid õigusi? Kui vastavas seaduses lugeda üles kõik õigused, mis on riigiteenijail, siis läheks see loetelu liiga pikaks, kergem oleks öelda, et õpetaja on riigiteenija, vastavas eriseaduses ainult näidata erikohustused, mis lahku lähavad teistest riigiteenijate kohustus-

test. Olles omavalitsuseteenija, jääb õpetaja ilma võimalustest olla omavalitsuste juhtijaks: linnavalitsused ei lase omavalitsuse teenijaid olla linnavalitsuse liikmeiks.

Vastuväited seisukohale, et õpetaja oleks riigiteenija, ei ole veenvad, sest koolimaja ülalpidamine, õpetaja valimine jne. võivad ju ikkagi jääda omavalitsustele. Et õpetaja on riigiteenija, see ju ei takista, et mõned asjad koolikorralduses pannakse omavalitsuse kanda. Meil pannakse teisigi riigi teatud ülesandeid omavalitsuste kanda. Õeldakse, et riigiteenija ei ole rahva teenija. Aga kas rahvas on siis ainult valdas, kas riigis ei ole ka rahvas! Prof. P. Põld ütleb, et valdki ei olevat eeskujulik, vaid perekondade rühmitus. Kui me aga nii kaugele läheksime, et koolikorralduse ainult vallale annaksime, siis tahaksin näha, kui kaugele meie oma kooliga jõuaksime: säärase perekondliku ideaali teostamiseks meil pinda ei ole. Kooli ja kodu vahekorda ei otsusta ette mitte see asjaolu, kelle teenija on õpetaja. Siin võivad juhused nii ja teisiti olla. Harjumaal, näiteks, rühm lastevanemaid asutas erakooli ega saatnud oma lapsi vallakooli, kus ometi nende oma valitud õpetaja oli ametis. Sisuliselt on ükskõik, kas öelda, et õpetaja on riigiteenija, või on lihtsalt õpetaja riigiteenijate õigustega. Mis aga tähendab omavalitsuseteenija riigiteenijate õigustega? Või tuleb siis hakata kõiki õigusi üles lugema. Peasi on muidugi see, et õpetajail oleksid kõik riigiteenija õigused.

Edasi teatab referent, et ta praegu otsekohe ettepanekutega esineda ei saa, sest et kongressi otsus, hääletada resolutsioone otsekohe peale referaadi ettekandmist ja sellele järgnevaid läbirääkimisi, tuli temale ootamata, sest esialgse kavatsuse järgi pidi olema resolutsioonide hääletamine kongressi viimase päeval.

Resolutsioonide väljatöötamiseks otustatakse valida redaktsioonikomisjon, mis J. Elango ettepanekul moodustatakse järgmiselt:

1) referendid, vastavalt oma teemale, 2) kongressi juhataja esindaja, 3)

kongressi sekretariaadi esindaja ja 4) kolm üldkoosolekul valitud liiget. Kongress valib redaktsioonikomisjoni liikmeiks G. Matto, J. Tamm'e ja J. Undi. Istung lõpeb kell 14.15 min.

II üldkoosolek.

Peale lõunavaheaega jätkub koosolek kell 17.15 min. Juhatavad vaheldumisi M. Välbe ja O. J. Kiesel.

Referaadid.

Esimesena kannab oma referaadi ette *dir. J. Käis*, käsitledes teemat

„Algkooli õpetaja kutse omandamine“.

Referent avaldab järgmisi mõtteid:

Õpetajakutse omandamine on käesoleval kongressil harutusaineks peamiselt selle küsimuse vormilis-õiguslikust küljest, kuid siiski ei saa jätta hoopis puudutamata ka õpetajate ettevalmistuse põhimõttelisi küsimusi, kuna otsustarbekohane ettevalmistus ongi kutsetunnistuse väljaandmise eelduseks.

Õpetajate ettevalmistuse käigus peame silmas pidama kaht astet: õppimine pedagoogilises õppeasutises ja sellele järgnev praktika-aeg õpetaja kandidaadina. Vaatleme alul esimest ettevalmistuse astet.

Pedagoogiliste õppeasutiste sihid ja ülesanded leiame algkooli kasvatus- ja õppetöö eesmärkidest: õpetaja peab tundma põhjalikult algkooli kasvatuslikke sihte ja suutma täita algkooli tegelikke ülesandeid.

Kasvatustöö edu algkoolis on mõeldav ainult siis, kui õpetaja kutselises ettevalmistuses on küllaldaselt rõhku pandud kasvatustöö teoreetilistele alustele ja praktilistele harjutustele kasvatusalal. Kaasaegne kasvatusseadus on nihutanud esikohale mitmed uued tähtsad uurimis- ja vaatlusalad, mis kasvatusaluseks nõuavad hoopis teisi kasvatusviise, kui see on olnud seni. Siia kuuluvad miisugused kasvatusseaduse harud, nagu individuaal- ja differentsiaal-psühholoogia, psühhoanalüüs, moodne kasvatuspsühholoogia jne. Nende kõrval on kaotanud oma valitseva koha üldpsühholoogia ja üldpedagoogika nende teoreetiliste harutlustega.

Õpetuse alal on samuti tähtis, et õpetaja oleks küllalt tuttav nii teoreetiliselt kui tegelikult ajakohaste, algkooli sihtidele vastavate õppeviisidega. Ülalmainitud uued kasvatusteaduse alad ongi väärtustanud täies ulatuses „töökooli“ põhimõtteid — *isetegevus*, õpetuse *eluligidus*, *lapsepärasus*, *individuaalne tööviis* jne. Viimne tööviis puudutab põhimõttelikult ka töötamist ühendatud klassidega, nagu see tavaliselt sünnibki maa-alkkoolides. Individuaalse töö põhimõte ei näe mingit pahet töökorralduses ühendatud klassidega, ümberpöörduvalt, sel printsibiil korraldatud õppetöö peaks võimaldama igale õpilasele isesugust, tema võimeile ja huvidele vastavat tööd. Kuidas hindab individuaalset tööviisi kasvatusteadlaste ja tegelikkude koolimeeste maailm, kuulsime Helsingöri kongressi ettekanneid. Loomulikult, ei tohiks olla tundmatud ajakohaselt ettevalmistatud õpetajale niisugused põhimõtted ja tööviisid. Kõigi nende ülesannete ja nõuete täitmise eelduseks on pikemaajaline õpetajate ettevalmistus, et pedagoogilised põhimõtted ei jääks ainult raamatuteadmusteks, vaid leiaksid ka katsumist ja kasutamist tegelikus ettevalmistustöös.

Olulise tähtsusega on ka nõue, et õpetajate ettevalmistuses kõigi nende ainete käsitus, mida õpetatakse algkoolis, oleks täies kokkukõlas algõpetuse metoodikaga; muidu juurduksid eeskujuga suggestiivsel mõjul tulevastes õpetajaisse ebapedagoogilised võtted, mille ümberõpetamine nõuaks palju vaeva ja osutuks mõnikord isegi võimatuks. Samuti on väga tähtis, et õpetajate ettevalmistuses õpetatakse kindlasti kätte need oskused ja teadmused, mida algkooli-õpetaja vajab. Järelikult, pedagoogilise õppeasutise kasvatuse- ja õppetöö peab seisma teissugustel alustel kui näit. harilikud keskkoolides, kuna nende sihid ja ülesanded on isesugused.

Ülalnimetatud põhimõtete vaatekohast oleks tarvis, et pedagoogiline õppeasutus ei anna mitte ainult õpetust kasvatusteaduse aineis, vaid et töötatakse läbi algõpetuse metoodika alustel kõik ained, mida õpetatakse algkoolis. See on võimalik siis, kui pedagoogilise õppeasutise kursus kestab vähemalt kuus

aastat, nagu see ongi seminarides; esimesed aastad (kuni 4-da klassini) pühendatakse algkoolis õpetatavate ainete metoodiliseks läbitöötamiseks ning süvendamiseks, viimased aastad jäetakse eriliselt pedagoogilisele ettevalmistusele.

Pikema-ajaline ettevalmistus võimaldab ka paremat valikut. Kuigi igast normaalselt arenenud noorest otstarbekohase ettevalmistusega võib kasvatada vastuvõetava algkooli-õpetaja, on siiski tähtis juhtida õpetaja tööpõllule, nagu igale teiselegi kutsealale, neid isikuid, kellel on selleks paremad individuaalsed võimed. Kõrvalseisjatele võib paista, et valik iseendast ei ole kuigi raske ülesanne, kui tuntakse noorte psühholoogiat. See arvamus on täiesti ekslik, sest igas inimhinges peitub omadusi ja dispositsioone, mida kõrvaline isik ei suuda ei tähele panna ega õieti hinnata. Nii ei ole üldse mõeldav täiesti eksimatu valik. Aga noorte tundmaõppimine pikema aja kestel siiski vähendab tunduvalt võimalikke eksimusi.

Arvasin ka, et pedag. õppeasutiste (seminaride) õppekavad peavad veel mõneski punktis erineva keskkoolide omadest. Ka seni on juba pandud seminarides rõhku aineile, mis algkooli-õpetajale tähtsad — laulmine, muusika, joonistamine, käsitöö ja, iseendast mõistetavalt, pedagoogilised ained. Esimesetele on jäetud keskkoolides hoopis vähe ruumi, viimaseid ei käsitelda sugugi. Aga nende ainete kõrval püsivad seminarides ained või ainealad, millel pole tähtsust algkooli-õpetaja ettevalmistuses. Siia kuuluvad: teine võõrkeel, formaalne loogika erikursusega ja hulk teoreetilisi küsimusi teiste ainete alalt. Nad tekitavad kahjulikku ülekoormamist, ja neid tuleb seminari kavast välja jätta. See ei alandaks sugugi õpetajate ettevalmistuse *kasvatusteaduslikku* tasapinda, küll aga eemaldaks otstarbetu jõukulu ja tõstaks tööviljakust. Küsimusel, kas pedagoogiline õppeasutus annab ka õiguse ülikooli astumiseks, ei ole tegelikku tähtsust, mis pärast seda siinkohal ei hakka harutama.

Käesolev aeg on kohane pedagoogiliste õppeasutiste õppekavade kujunda-

miseks: algkooli kasvatuslikud sihid ja õppekavad on kindlaks määratud; keskkooli õppekavad on ümbertöötamisel, seminaridel pole üldse normeeritud kavu. Nii ei ole suuremaid takistusi ülaltoodud põhimõtete teostamiseks praegustes pedagoogilistes õppeasutistes.

Meil on palju räägitud sellest, et ka keskkooli lõpetajaile peaks võimaldama ettevalmistust algkooli-õpetaja kutsele. Seni keskkooli-lõpetajad piiratud arvul on saanud pedagoogilist ettevalmistust seminaride kaudu, kuhu neid võetakse vabade kohtade puhul eelviimsesse klassi. (Endisi üheaastasi kursusi siin ei ole arvestatud.) Ligemas tulevikus kavatakse korraldada algkooli-õpetajate ettevalmistust ka *üliskoolis*. See mõte väärrib hindamist, pealegi võib pidada ka riiklikust seisukohast otstarbekohaseks algkooli-õpetajate ettevalmistust ülikoolis, arvestades ülikooli-õpetajate rohkust.

Vastava teaduskonna loomisel peaks aga silmas peetama kõiki ülaltoodud pedagoogilis-metoodilisi nõudeid, et täiendada ja süvendada keskkoolis omandatud teadmisi ja oskusi kõigil aladel, mis on tähtsad algkoolis. Et seda vajavad keskkooli lõpetanud noored, võime kinnitada oma kogemuste põhjal. Samuti on avalikult võtnud sõna selles küsimuses näit. hiljuti Preisimaal asutatud n.n. pedagoogiliste akadeemiade õppejõud, väites, et keskkoolides ei ole küllaldaselt käsitletud aineid, mida vajab algkooli-õpetaja (näiteks, looduseõpetuses, ajaloo jne.).

Pedagoogilise õppeasutise lõpetamisele järgneb käesoleval ajal *praktika-aasta* õpetaja kandidaadina seminari seaduses ettenähtud alusel. Praktika-aja eesmärgiks tuleb pidada õppeasutises saadud *ettevalmistuse jätkamist tegelikus kasvatus- ja õppetöös*. See ettevalmistuse aste erineb eelmisest kõige rohkem sellega, et noorel õpetajal tuleb harjuda töötama *iseseisvalt tegelekudes koolioludes*. See kõik on vajalik täiendus õppeasutises saadud ettevalmistusele: teoreetiliste aluste rajamisele kuulub seal suurem osa aega; esimesed katsed kasvatus- ja õpetusepraktikas ei või olla täiesti iseseisvad,

sest katsetamine õrnade laste-hingedega vilumatul kasvatajal-õpetajal on karde-tav, kuna tehtud vigu on raske parandada (teine asi on näiteks tehnilistel aladel, kus ebaõnnestunud samm rikub ainult materjali, mille uuendamine ei tee suuremat kahju); ka on pedagoogiline õppeasutis varustatud suuremal määral moodsete õppevahenditega jne.

Kuid ka praktika-aja kestel õpetaja-kandidaat peab saama vajalist juhatast. See juhatus võib tulla: 1) vastavalt koolijuhatajalt ja pedagoogika-nõukogult, 2) koolinõunikult ja 3) pedagoogilise õppeasutise juhatajalt ja õpetajalt.

Kasvatus- ja õppeviiside harutamine algkoolis on seaduse järgi pedagoogika-nõukogu ülesanne, aga et koolijuhatajaks on harilikult üks viiunumaid õpetajaid, siis on ka loomulik, et nimelt temale tehakse ülesandeks jälgida noore õpetaja-kandidaadi tööd, et tarbekorral temale juhatusi ja abi pakkuda. Võiks küsida: kas ei teki soovimatuid arusaamatusi, kui näiteks koolijuhataja vanema õpetajana ei poolda neid uusi kasvatuslikke ja metoodilisi võtteid, mis noor õpetaja kaasa toonud? Vastastikuse lugupidamise ja õige kasvataja takti juures seda ei peaks juhtuma: ühelt poolt peab koolijuhataja *tunnustamisega* jälgima õpetaja-kandidaadi tööd; teiselt poolt ei tohiks noor õpetaja, püüdes küll teostada ettevalmistuses omandatud kasvatuslikke vaateid, üleolevalt vaadata vanema põlve tööle. Oiglasel vastastikusel hindamisel võib loota aina head koolijuhataja ja pedagoogika-nõukogu juhatastest õpetaja-kandidaadile.

Koolinõuniku juhatused on iseenesest mõistetavad: Eesti koolinõunik ei ole mitte ainult revident, vaid ka nõuandja õppe- ja kasvatustöös. Tahaksin ainult rõhutada, et koolinõunikudel peaks olema rohkem võimalust jälgida noorte õpetajate tööd.

Side oma alma materiga ei või ka katkeda praktika-aja kestel: 1) õpetaja-kandidaadile antakse kooli lõpetamisel teatavad pedagoogilised ülesanded, mis ta peab iseseisvalt lahendama: niisuguse töö hinnangut arvestatakse ka kutsetunnistuse andmisel. 2) praktika-aja kestel peavad kõik õpetaja-kan-

didaadid teataval tähtajal kogunema tegelikus kolitöös kerkinud küsimuste harutamiseks. Niisugusteks kursusteks-konverentsideks ongi määratud üks nädal aega sügisel õppetöö ajal seminaris, ja seda tuleb pidada täiesti otstarbekohaseks korralduseks. Põhimõtteliselt oleks väga soovitatav, et ka seminari juhataja võiks tutvuda oma end. kasvandikkude tööga kohtadel, kuid tegelikult on see väga raskesti teostatav aja puudusel.

Praktika-aja kestvuse kohta arvame, et see peaks kestma 2 aastat. Esimene aasta on üleminek koolist tegelikku ellu ja toob noorele õpetajale lõpma-ta palju kasvatuslikke probleeme, mida ta ei suuda igakord otsekohe lahendada. Nii oleks esimene praktika-aasta otsimiste aeg, ja seepärast noor õpetaja ei suuda sellal rakendada töösse oma täit jõudu. Teine praktika-aasta on tegelikult see aeg, mil noor õpetaja koduneb oma tööpõllul. Seda mõtet on väljendanud enamasti kõik meie endised kasvandikud. Ka oleks sel juhul esimese aasta konverents tööpoolest täienduseks koolis saadud õpetusele, kuma teise aasta konverents jääks kokkuvõtteiks ja hindamiseks. Praktika-aja pikendamine kahe aastani ei too ka mingisuguseid lisakulusid riigile ega raskusi õpetaja-kandidaatidele, kuna seda aega arvestatakse üldises teenistuseajas.

Praktika-aja lõpetamisele järgneb viimne akt: kutsetunnistuse andmine. Otsustajaks on siin pedagoogilise õppeasutise nõukogu. Otsustamisel arvestatakse kõiki töö tulemusi praktika-ajal: ettevalmistava kooli lõpetamisel antud ülesannete täitmine; üldhinnang praktika-aja tööst selle kooli pedagoogikanõukogult, kus möödus praktika-aeg; kohaliku koolinõuniku hinnang. Tõsist tähelepanu pööratakse ka sellele, kui-võrt õpetaja-kandidaadi hingelised omadused vastavad õpetajakutsele.

Kogu ettevalmistusetöö peab sisestama noore õpetaja hinge püsivat tahet enesetäiendamiseks ja edasiharimiseks, sest surnud on see õpetaja, kellel on kustunud tung edasipüüdmiseks.

Oma ettekande võtab referent kokku järgmisesse põhilauseisse:

1. Algkooli uute kasvatuslikkude ja õpetuslikkude eesmärkide saavutamiseks on väga suure tähtsusega algkooli-õpetajate ettevalmistus nende ülesannete ja eesmärkide kohaselt.

2. Algkooli kasvatustöö edu on mõeldav ainult siis, kui õpetajate kutselises ettevalmistuses on küllaldaselt rõhku pandud kasvatustöö teoreetilistele alustele ja praktilistele harjutustele kasvatusalal.

3. Õpetuse alal on samuti tähtis, et õpetaja oleks küllalt tuttav nii teoreetiliselt kui praktiliselt ajakohaste, algkooli sihtidele vastavate õpetusviisidega (isetegevuse, lapsepärasuse ja eluligiduse nõuded, töökooli põhimõtted, individuaalne tööviis, töötamine ühendatud klassidega j. m.).

4. Nende nõuete täitmise eelduseks on pikema-ajaline õpetajate ettevalmistus, et pedagoogilised põhimõtted ei jääks ainult raamatuteadmuseks, vaid leiaksid ka kasutamist tegelikus ettevalmistusetöös.

On ka olulise tähtsusega, et õpetajate ettevalmistusel kõigi nende ainete käsitus, mida tuleb õpetada algkoolis, oleks kooskõlas algõpetuse metoodikaga, sest muidu juurduvad suggestiooni mõjul tulevastes õpetajatesse pedagoogiliselt ja metoodiliselt ebaõiged võtted, mille ümberõpetamine nõuab palju vaeva ja mõnikord osutub isegi võimatuks. Samuti on tähtis, et õpet. ettevalmistusel õpetatakse kindlasti kätte need oskused ja teadmused, mis vajalikud algkoolis.

5. Nendest seisukohtadest on õige ettevalmistuse korraldus, kui pedagoogiline õppeasutis ei anna mitte ainult õpetust pedagoog.-metoodilisis aineis, vaid töötab läbi algõpetuse metoodika alustel ka kõik need ained, mida algkoolis õpetatakse. Seepärast ped. õppeasutised peavad olema vähemalt 6-aastase kursusega (seminarid), kusjuures esimesed aastad pühendatakse algkoolis õpetatavate ainete metoodiliseks läbitöötamiseks ning süvendamiseks ja viimased aastad (alates 4. kl.) pühendatakse eriliselt pedagoogilisele ettevalmistusele. See aeg on ka küllaldane selleks, et teostada valikut paremini, kui see on võimalik vastuvõtmiskatsel.

6. Õppeainel ja üksikute ainete osadel, mida õpetatakse küll harilikudes keskkoolides, kuid ei õpetata algkoolis, on ped. õppeasutises kõrvaline tähtsus (formaalne loogika, 2. võõrkeel, hulk küsimusi kõigist teistest ainetest). Neid tuleb ped. õppeasutiste kavast välja jätta.

7. Küsimusel, kas ped. õppeasutis annab õpetajaile ka õiguse ülikooli astumiseks, ei ole tegelikku tähtsust ja see küsimus ei peaks olema mõõduandev ped. õppeasutise töökorralduses.

8. Arvestades ülikooli lõpetajate rohkust võib pidada riiklikust seisukohast otstarbekohaseks algkooli-õpetajate ettevalmistust ka ülikoolis. Vastava teaduskonna loomisel tuleb silmas pida ülaltoodud pedagoogil.-metoodilisi nõudeid, et täiendada ja süvendada nende nõuete järgi keskkoolis omandatud teadmisi ja oskusi nendel aladel, mis tähtsad on algkoolis.

9. Praktika-aega õpetaja-kandidaatidel tuleb pikendada kahe aastani. Selle aja kestel on õpetaja-kandidaadid kohustatud töötama iseseisvalt ka teaduslike pedagoog. küsimuste kallal, mis võetakse arvesse kutsetunnistuse andmisel.

10. Kutsetunnistuse andmisel arvestatakse õpetaja-kandidaatide kõiki võimeid ja saavutisi, kasvatus- ja õpetuse alal. Tunnistuste andjaks on õppeasutis, kus õpetaja-kandidaat on saanud pedagoogilise ettevalmistuse. Tunnistuse saamise eeltingimuseks on koolinõuniku rahuldav hinnang kandidaadi praktika-aja kohta.

Samast teemast kõneleb veel *dir. A. Kuks*, avaldades järgmisi mõtteid:

Meie nõuame riigilt ja rahvalt õpetaja juriidilist ja majanduslikku kindlustamist ning õpetajast lugupidamist. Et meie õigustatud oleksime seda tegema, peame hoolitsema selle eest, et õpetaja seda ka vääriks ja koolipõllule ei satuks isikud, kes sinna pole kohased. Liia-tegi elame ajajärgus, mille hüüdsõnaks on saanud: õige mees õigel kohal.

Mis tagab meile, et nii sünniks? 1) õpilaste valik, 2) otstarbekohane töökorraldus õpetajate ettevalmistusasutistes ja 3) katsepraktika.

Õpilaste valik 13—14-aastaste keskest, nagu seda tehakse seminari vastuvõtmisel, ei taga head tulemust, kuna nii noorelt ei tule veel dispositioonid küllalt ilmsiks, pealegi on ju need murdeaastad, kus hingeelu tunduvalt moonub. Valitud kogu tervendavad küll aast-aastased väljaheitmised, kuid see on kallis ja valus operatsioon. Tulusam oleks valikut toimetada hiljem 18—20 aasta vanuses, nagu seda tehakse Skandinaavias, Saksamaal ja mujal. Esimene valik peab olema niivõrt hea, et pärastised väljalangemised koosseisust oleksid vaid erakordseiks nähteiks.

Otstarbekohane töökorraldus eeldab kolme asjaolu, nimelt, et õpetaja kandidaadid omaksid 1) pedagoogilise arusaamise pedagoogiliste, psühholoogiliste ja didaktilis-metoodiliste õpingute kaudu, 2) ainete valdamise, et vabalt end tunneksid iga käsitluse juures ja 3) küllaldase õpetuspraktika.

Katsepraktika on nõutav kui viimane tuleproov ja kui noore lõpetaja energia juhtimine tarvilistele roobastele. Esimene motiiv on vähema tähtsusega, kuna ebasüüdsaid kandidaate õppeasutis juba oma au eest hoolitsedes kergelt välja ei lase. Palju tähtsam on teine motiiv, sest noorel algajal on sageli raske uutest oludest ennast leida, ka võib sageli tahtenõrkus maad võtta. Et seda ette ei tuleks, oleks minu arvates soovitatav kahesugune kontakt: 1) oma alma materiga, 2) vanemate õpetajatega. Praegu maksev kord — üheaastane praktika, aruanne, siis mõnepäevane kordamiskursus seminaris ja kutsetunnistus ongi käes, kui koolinõunik omalt poolt ei tee takistusi, — paistab mulle puudulik, kuna ta ei taba ei üht ega teist sihti: ei ole kuigi heaks tuleprooviks, ega sunni tarvilist kontakti pidama. Ma soovitaksin omalt poolt katsena panna maksma teissuguse korra, nimelt: kooli lõpetamisele järgneks 2 katsepraktika aastat, mille vältel pedagoogiline töö jätkuks. Selleks saab õpetaja-kandidaat pedagoogika-nõukogult ülesanded iseseisvaks tööks. Kohale asudes valib õpetaja-kandidaat endale koolivalitsuse poolt soovitatud kutsetunnistuse õpetajate keskest patrooni, kellega on kohustatud lähemat kontakti pida-

ma. Õpetajakutse saab kandidaat pedagoogika-nõukogult peale koolinõuniku ja patrooni poolt rahuldavaks tunnistatud katsepraktikat ja ülesantud tööde rahuldavaks tunnustamist pedagoogika-nõukogu poolt.

Selline kord oleks mõeldav igat liiki õpetajaile, vaatamata sellele, missugusest asutisest kandidaadid tulevad ja kuhu nad koolitööle asuvad.

Viimaks juhiksin kongressi tähelepanu veel ühele pahele, mis kõrvaldamist nõuab, nimelt, meil on õpetajakutsed liiga killustatud, ühe kutsega ei kõlba teisele tööle. Teoreetiliselt annab see vast end kaitsta, aga praktiliselt toob hulga väärnähteid esile. Meie seaduste järgi ei saaks näit. ülikooli pedagoogika professor olla algkooli-juhatajaks, kuna tal puudub algkooli-õpetaja kutse! Eks ole absurd? Meie koolivõrk on hõre, kooli kursused lühikesed, aineid palju, aga tundide arv igas aines üliväike, nii et kõik teised õpetajad peale seminari lõpetajate, kus omandatakse õigus käsitleda kõiki algkooli aineid, on hädas. Sellest ummikust peame pääsema ning pääsetee seisab selles, et üht liiki õpetajaile võimaldatakse kergendatud tingimustel omandada teise liigi õpetaja kutse.

Oma ettekande võtab referent kokku järgmisesse põhilauseisse:

1. Õpetaja peab omama peale isikuliste omaduste veel 1) pedagoogilise arusaamise 2) aine valdamise ja 3) õpetuspraktika.

2. See nõuab mitmeaastast kindlat tööd õppeasutises ega või omandatud saada oma-käe-peal.

3. Kooli lõpetamisele peaks järgne-ma kandidaadi-aastad, mille vältel pedagoogiline töö jätkuks. Selleks saab õpetaja-kandidaat pedagoogika-nõukogult ülesanded iseseisvaks tööks.

4. Kohale asudes valib õpetaja-kandidaat endale koolivalitsuse poolt soovitatud kutseliste õpetajate keskel patrooni, kellega on kohustatud lähemalt kontakti pidama.

5. Õpetajakutse saab kandidaat pedagoogika-nõukogult peale koolinõuniku ja patrooni poolt rahuldavaks tunnistatud 2—3-a. koolitöö praktikat ja üles-

antud tööde rahuldavaks tunnustamist pedagoogika-nõukogu poolt.

6. Selline kord oleks tarvilik igat liiki õpetajaile, vaatamata sellele, missugusest asutisest kandidaadid tulevad ja kuhu kooli töötama asuvad.

Järgmisena refereerib *prof. P. Põld* teemast

Keskkooli õpetaja kutse omandamine.

Kooliõpetaja kutse omandamisest rääkides ei pääse mööda keskkooli-õp. ettevalmistusest, mis on osa kutse omandamisest. Kui mitte asja sisuliselt käsitleda, siis peab puudutama vähemalt selle ettevalmistuse juriidilist külge, seda haridusteed, mida keskkooli-õpetaja kutse taotlejal käia tuleb, et omandada kutseõigused.

Keskkooli-õpetaja kutse omandamise üksikud jaamavahed on teatavasti järgmised: 1) algkool, kust igauks eksamita pääseb keskkooli 2) keskkool, mille lõpetajail õigus on ilma takistuseta saada üliõpilaseks; 3) ülikooli vastav teaduskond, mille eriteaduslikkudele õpingutele liitub pedagoogiline ettevalmistus — teoreetiliselt osas pedagoogika professori juures, praktiliselt osas didaktilis-metoodilises seminaris; 4) kutseksam ülikooli juures asuvas riiklises kutsekomisjonis, millele lubatakse igaüht, kel ülikoolilt vastav lõpudiplom ja tunnistus didaktilis-metoodilise seminari ja teatavate pedagoogiliste eeleksamite õienduse üle on ette näidata (kutseksam koosneb katseist üldises kasvatusõpetuses ning didaktikas, valitud kooliainete metoodikas ja 2-st proovitunnist); 5) prooviaeg, mis kestab aasta või rohkem, ja selle järele 6) õpetaja kutsetunnistuse saamine haridusministeeriumilt.

Selle ettevalmistustee suurem puudus on, et tema küsimuse õpetajakutse taotleja kutse-kõlblikkuse üle jätab haridustee lõpule, peamiselt haridusministeeriumi otsustada, pärast seda kui inimene 16—18. aastat on õppinud ja prooviaja läbi teinud selleks, et õpetajaks saada. Sest praegu ei ole palju võimalusi kedagi, kes ei kõlba õpetaja ametisse, aegsasti teisele haridusteele juhtida. Õpetajaks võib ülikoolis valmistada sama hästi ebaintelligentne ja

väheandeline inimene, kes ei suuda ise-
seisvalt mõelda ja kel puudub *seesmine*
huvi ainete vastu, mida tema peab õpe-
tama, kui andekas ja arukas, muudest
eriti õpetajale kui kasvatajale tarvilik-
kudest võimetest ja kvaliteetidest kõne-
lemata. Õpetaja kutsehariduse ülikooli
kaudu võivad omandada terved, kui ka
raskete füüsiliste defektidega, keeleivi-
gadega (ökitamine, pudistamine), när-
viriketega koormatud, moraalselt hai-
ged j. t. inimesed. Ülikooli pääseb ju
igaiüks, kel keskkooli lõputunnistus tas-
kus, ja siin jälle didaktilis-metoodilisse
seminari kõik, kel õpingute suhtes täi-
detud teatavad eeltingimused. Kõne-
leja äranägemise järgi aga on üliõpi-
lastest 5% otse väheandelised, kes ei
oska lihtsamaid mõtteid rahuldavalt
väljendada kõnes ega kirjas, ja 30–35%
niisugused, kes suudavad *mäluliselt* kui-
dagi asja omandada, kuid ei suuda või
ei taha huvi puudusel tungida oma tea-
duse olusse ja problemaatikasse, kuhu
nad peavad õpetajana juhtima õpilasi.

Muidugi langeb stuudiumi jooksul
palju nõrku kõrvale, kes jäävad kinni
raskuse taha. Kuid eksameid ning se-
minaritöid võib *mitu korda* teha ja ek-
saminaatorid ei ole ka mitte kivist. Nii
pääseb suure üliõpilaste arvu juures,
kelle hulgas rohkesti nõrku (mis para-
tamata nõudmiste tasapinna languse
kaasa toob), lõpuni ja hiljemalt kutse-
eksameile nii mõnigi, keda keskkooli-
õpetajaks kohaseks ei saa pidada.

Kutseeksameil aga, kus võimalikud
jällegi järeleksamid ja kus eksamiko-
misjonil eksamimääruste järgi mingi-
suguseid muid õigusi ei ole, kui ainult
kutsetaotlejat teatavates osades katsu-
da, ei jää eksaminaatoreil teist üle, kui
otsustada *otseste* tulemuste järgi, kuigi
nad võivad olla veendunud, et eksami-
nandist vaevalt keskpärane õpetaja
saab. Ja kes tahab pealegi saada teise
saatuse purustajaks pärast seda, kui
see nii kaua vaeva näinud oma sihi saa-
vutamiseks? Teiselt poolt aga on selge,
et ei tohi puhtast inimarmastusest lapsi
anda nende kätte, kes ei suuda neid
õieti õpetada ega kasvatada. Kuid, kas
suudab haridusministeeriumgi, kellel
viimane sõna öelda, küsimust ainult
kooli seisukohalt otsustada?

See võis kõik minna nõnda nii kaua,
kui meil suur puudus oli õppejõududest,
kui tekkis üleöö nii palju keskkooli,
et õpetajakohtade täitmiseks tuli luua ise-
äraline II-se järgu keskkooli-õpetaja ek-
sam, mis õppimist ülikoolis ei nõudnud
(kaotatud 1925.), ja kasutada igasugu-
seid asetäitjaid. Praegu seda enam tar-
vis ei ole. On juba keskkooli-õpetaja
ameti kandidaate, kes aasta ja kauem
kohta ootavad. Ka on tung keskkooli-
õpetaja kutsele suurem kui varemalt.

Praeguses seisukorras on suurel
määral süüdi meie koolikorraldus, mis
mitmes suhtes on otse *paradoksilik*. Puu-
dutan neid paradokse lühidalt: 1) üld-
hariduslik keskkool on kool kõrgemate
nõudmistega, mis eeldavad *natukene*
üle keskmise ulatuvaid võimisi. Uuema
aja psühholoogia andmete järgi on õpi-
lastest 50% keskmise andega, 25% üle
keskmise ja 25% alla keskmist. Meie
keskkool aga on *kõigile* vaba, kes sinna
tahavad astuda, ja tahab sellejuures lü-
hema ajaga seda ja vahest ka rohkem
läbi võtta, kui mujal suudetakse. Just
nagu moodustaksid meie lapsed mingi
erandi muu maailma laste keskel; 2)
meie rõhutame (näit. oma algkooli ka-
vades) haridust kui *kasvatust*, kuid ei
täida selle algnõuet, et kõik mis lapsele
pakutakse, tema poolt seesmiselt oman-
datakse, tema hinge liikuma paneks.
Meie ei määra lapsi peale alghariduse
lõpetuse koolidesse mitte võimete ja an-
nete järgi, s. o. pedagoogiliselt, vaid
jurüidiliste seisukohtade järgi. Algkooli
lõpetaja omandab mehaaniliselt õiguse
keskkooli astuda, keskkooli lõpetaja võib
ülikoolis takistamata immatrikuleeruda.
3) meil ustakse väga *meetodisse* ja ta-
hetakse sellega lahendada igasuguseid
pedagoogilisi raskusi, kuid ignoreeri-
takse metoodika üht tähtsamat alust,
psühholoogiat, mis näitab oma diffe-
rentsiaal- ehk individuaalpsühholoogili-
ses osas, et lapsed kõik ei ole *ühesugu-*
sed ja et kõigile ei ole kohane *ühesugu-*
ne haridustee (individualiseerimise
printsip).

Sellele võiks veel järgmist juurde
lisada. Meil armastatakse sagedasti
eitada eksameid, diplomeid ja rõhutada
seesmisi väärtusi, mida eksamid ja dip-
lomid ei näita, kuid seal, kus — nagu

keskkooli-õpetaja õiguste andmisel — just hädatarvilik otsustada seestmiste väärtuste järgi, jätame küsimuse peamiselt teatavate tunnistuste ja diplomite otsustada.

Kuna algkooli-õpetajate suhtes seminarides kindel *valik* on teostatud, peame selle ka teostama keskkooli-õpetajate suhtes. Peame ka siin tunnustama seda, mida meieaja pedagoogika igalpool tunnustab.

Nende seletuste järele esitab kõneleja järgmised väited:

1. Keskkooli töö edukuse huvides on tähtis, et keskkooli-õpetaja kutse taotlejate hulgas teostatakse *valik*, mis *aegsasti* eraldab kõik raskemalt vigased, andetud, vaimliselt defektsed ja õpetajakutsele muudes suhetes kõlbmatud isikud. Praegused valiku võimalused, mis nihutavad otsustamise kutsekõlblikkuse üle peamiselt kutseeksamitele ja prooviaastale, osutuvad mitmeti kahjulikuks keskkoolile ja ebainimlikeks kutsetaotlejate vastu.

2. Soovitava valiku teostamiseks on tarvis, et juba üleminekule algkoolist keskkooli ja keskkoolist ülikooli seatakse sõel (näit. eksamite, testkatsete ja muu näol), mis hoiab ülikoolist need elemendid eemale, kes oma intellektuaalsete võimiste poolest ülepea sinna ega õpetajakutsele ei sünni. Selle kõrval peab ülikoolile võimalus antama õpetajakutsele vähekõlblikke üliõpilasi ebakohaselt valitud kutsehariduse teelt stuudiumi kestel ära hoida või kõrvale juhtida. Selleks tuleb aga ette võtta keskkooli kui ka ülikooli seadustes mõningad parandused ja ülikooli didaktilis-metoodilise seminari organisatsioonis vastavad ümberkorraldused. Viimased on teostatavad osalt haridusministeeriumi sellekohaste määrustega, mis seavad üles keskkooli-õpetaja kutse taotlejate kutsekõlblikkuse suhtes kindlad nõudmised.

3. Et ülikool võib anda keskkooli-õpetaja kutse taotlejale peamiselt teoreetilist ettevalmistust tema eriainetes kui ka pedagoogikas, ja didaktilis-metoodiline seminar tema praegusel kujul ja praegustes tingimustes võib tulla arvesse ainult *sissejuhatusena* õpetaja praksises, siis peab prooviaasta vilja-

kamale kujunemisele suuremat rõhku pandama (kohustuslikud pedagoogilis-metoodilised referaadid, aruanded jne.), mille järel alles antakse välja õpetajadiplomi.

4. On tarvis, et keskkooli-õpetaja kutse omandamisel võimaldatakse seniste ainekombinatsioonide kõrval veel teisi. Eriti oleks see soovitatav matemaatika-loodusteaduskonna alade suhtes (näiteks keemia-füüsika-matemaatika jne.) ja võimlemise, joonistuse, laulmise, usuõpetuse jne. suhtes, mida silmas pidades keskkooli tundide vähest arvu nimetatud ainetes peaks võidama ühendada teistega.

5. Tuleb tee leida (näit. teatavad täienduseksamid), mille kaudu keskkooli-õpetaja kutse taotlejad, kes keskkoolis tegevust ei leia, võiksid pääseda *algkooli-õpetajaks*, millistena nad eriti vanemates algkooliklassides, kus ainesüsteem valitseb, võivad olla väga kõlblikud.

Samast teemast refereerib veel koolin. J. *Griental*, tuues esile järgmisi mõtteid:

1. Kõrgema õppeasutise kursuse ja pedag.-did. seminari lõpetanud isik on keskkooli-õpetaja kandidaat.

2. Keskkooli-õpetaja kutse saab kandidaat pärast edukat töötamist prooviaja lõpul.

3. Prooviajal võib kandidaat töötada iseseisvana tunniandjana või assistendina.

4. Kui kandidaat valitakse ja registreeritakse tunniandjaks mõnesse keskkooli, siis määrab Hasomin kohaliku koolinõuniku ettepanekul samas koolis või vähemalt samas linnas (alevis) töötava aine õpetaja kandidaadile patrooniks.

5. Patrooni ülesanne on juhatada kandidaati tema töös, kontrollida tema tööd ja prooviaja lõpul esitada arvamus kandidaadi õpetajakutsele kohasuse üle. Patrooni tööd arvatakse üheks nädalatuunniks.

6. Tunniandjana töötava kandidaadi prooviaeg kestab normaalselt kaks aastat.

7. Kui õpetaja-kandidaat ei leia tööd tunniandjana, määrab Hasomin tema assistendiks mingisugusesse kesk-

kooli kandidaadi eriala aine õpetajale (patroonile).

8. Assistent on esijoones oma patrooni abiline: viibib tema tundidel, annab patrooni juhatusel ise tunde, korraldab katseid, võtab osa kirjatööde parandamisest, on abiks klassijuhatamises, korraldab õpilaste üle vaatlusi ning uurimusi ja peab nende kohta protokolle, peale selle võtab osa üldse koolielust: asendab puudujaid õpetajaid, võtab osa korrapidamisest jne. ja on ka pedagoogika-nõukogu täieõiguslik liige.

9. Oma töö eest assistendina saab kandidaat palka praktikata õpetaja normaalpalga pooles suuruses ja on kohustatud töötama koolis 4 tundi igal õppepäeval.

10. Assistentina töötava kandidaadi prooviaeg kestab normaalselt ühe aasta.

11. Prooviaja jooksul kandidaat peab esinema kas pedagoogika-nõukogus või vastava eriala õpetajate (seksiooni) koosolekul vähemalt üks kord enda antud tunni kaitsjana ja vähemalt üks kord teise õpetaja antud tunni arvustajana. Arvustatavatel tundidel ja arvustamise koosolekuil peavad viibima ka kandidaadi patroon ja kohalik koolinõunik.

12. Prooviaja lõpul, hiljemalt 1-ks juuniks, tolle kooli juhataja, kus töötab kandidaat, esitab kohalikule koolinõunikule:

- 1) kandidaadi poolt koostatud aruande prooviaja töö kohta;
- 2) kandidaadi poolt koostatud töökava oma aine õpetamiseks eelseisval õppeaastal ühes kandidaadile tuntud klassis;
- 3) ülalnimetatud arvustuskoosolekute protokollid;
- 4) patrooni arvumuse kandidaadi kohasuse üle õpetajakutsele, koos oma ettepanekuga kandidaadile õpetajakutse andmise või prooviaja pikendamise või lõpetamise kohta.

13. Koolinõunik esitab hiljemalt 15-ks juuniks kogu materjali koos oma motiveeritud seisukohaga koolijuhataja ettepaneku kohta Hasominile.

14. Hasomin otsustab hiljemalt 30. juuniks anda kandidaadile õpetajakutse või pikendada tema prooviaega või tun-

nustada tema õpetajakutsele mitte kohaseks.

15. Prooviaega võib pikendada ainult üks kord.

16. Kandidaat, kes ei ole omandanud õpetajakutset ka pikendatud prooviaja möödumisel, ei või üldse töötada keskkoolis.

Läbirääkimised.

A. Veiderman. Et õpetaja elukutse nõuab kasvataja omadusi, missugused igale ühele külge sündinud ei ole, tuleb otsusele jõuda õpetajaks soovija kõlblikkuse suhtes võimalikult vara. Valik olgu hästi tihe, laiaulatuslik ja põhjalik. Mis patroonisse puutub prooviaasta puhul, siis ei tule sellesse palju uskuda. Patroon ei kõlba vähemalt otsustajaks. Nõuandjana oleks tal tähtsus, kuna teoreetilise ettevalmistuse saanud kandidaat tihti võib tegelikust elust pettuda ja seega hädasti vajab vanemat nõuandjat. Otsustajana kandidaadi kõlblikkuse suhtes võib juttu olla ainult revidendist; kui viimased praeguse korralduse juures kõlblikud pole, tuleks neid, s. o. revideerimisinstantsse ümber korraldada.

L. Raudkepp. Meie kooli 10-neaastane kestvus lubab meil nüüd otsustada mõndagi kogemuse põhjal, sellepärast pean tarvilikuks mõndagi ära märkida. Õpetajate ettevalmistusasutisest ära jätta loogika pole mõeldav. Otsustuse, mõiste, meetodite jne. käsitus on ometi paratamata tarvilik. Samuti peaks eetika ja filosoofia kursused (üldpedagoogika) leidma enam käsitlust, kuna kõlblusõp. jne. nõuavad arusaamist eetika ajaloost. Jäeti kõrvale kasvataja isik, usakse liiga palju külgesündinud omadusisse, mitte aga ei hinnata püüdu inimese *ümberkasvatuseks*. Ei anta jõude selleks. *Praktika-ae*ga pikendada ei maksa: kui on õpetajate-kandidaate, kes saaksid 1—1,5 a. järele omad võimed täielikult välja panna, siis olgu ainult võimalus tarbekorral pikendada. *Patrooni* asendagu pedagoog.-nõukogu. *Ülikool* olgu kahe-astmeline: kolledži osa ja eriline osa. Esimene oleks üldhariduslik kõrgema kursuse piirides. Seega oleks algkooli-õpetajail võimalik edasi õppida mitmes fakulteedis, et

oma silmaringi ja võimeid süvendada ja arendada. Seda võimalust praegu ülikoolis pole, mis on väga kahetsemisväärne.

Keskkoolis võiks õpet.-kandit. patroon olla, aga tema pole lõplik, vaid parem on, et kaalutakse küsimust pedagoog-nõukogus. Nii algkoolis kui ka keskkoolis hinnatakse k.-nõunikku liiga palju; ped.-nõukogu oleks siin palju kompetentsem. Õpetaja-kandidaadi saatust ühe isiku otsustada anda on väheusaldatavam kui kolleegiumile see õigus jätta.

Prof. P. Pöld: Patrooni mõte on enesest hea. Tegelikud raskused aga tihti võimatud. Õpetaja-kandidaadi koha määrab vaba koht. Satub kandidaat kohale, kus kohast isikut pole leida (Petseri jne.), kus küllalt õpetajaid, kes absoluutselt midagi ei loe — mis patroonid need siis oleksid. Soovitav on, et luuakse korraldus, et õpet. kutseandmisel oleks hulk *kaasarääkijaid*, sellel puhul oleks vigu vähem. *Loogikat* õpet. ettev. kursustest ära jätta ei oleks võimalik. Ka formaalne loogika on vajalik. Sest meetod pole seevõrra psühholoogiline küsimus kui loogiline küsimus (Sallwürk j. t.). Õpetajat ümberkasvatusega ainult luua pole võimalik, sest peab olema ka külgesündinud omadusi (distributsioon, intuitsioon jne.).

E. Hansen: Dir. J. Käis rõhutas liigselt pedagoogilist ettevalmistust teoorias kui ka praktikas. Jäetakse tahaplaanile üldhariduslik osa — aineiline ettevalmistus. Nii osutuvad seminarilõpetajad nõrkadena võõrkeeles, veel halvem emakeeles. Tuleks otsustada kas võtta õp. ettev. asutiseks kas seminar või ülikool, mitte aga mõlemad, et luua suurt üleproduktiooni, mis juba nüüdki olemas. Kui anda ettevalmistus seminaride kätte, olgu nad pikaajalisemad. Vist oleks parem aga mõelda ettev. asutist ülikooli juures 2—3-a. kursusega.

E. Kääparin: Kui tahetakse kutsetunnistuse saamise aega pikendada, ikka ja ikka edasi lükata, oleks parem mõelda seda lõpmatuseni teha. Õpetaja valiku küsimus — olgu ülikooli või seminarilõpetajate — on valus. Sõelad ja eksamid pole kuigivõrt kohased. Üldse selektiooni ülikooli tuua pole moodne.

Teda pole Saksamaal jne. — ta on üldse revolutsioonisaavutisena kaotatud. Ek-samiga ei saa määrata kõlblikkust. Ek-sam on raske noortele ja eriti väikerahvale mitte kohane. Väikerahvas peab takistusteta hariduses edasi minema.

K. Kalep: Meie seminarides on mis-ki vaba, sest 6 a. jooksul peaks ometi selguma õpilase individuaalsed omadused ja nende järele peaks mõistuslikult (tundeid kõrvale jättes) otsustatama kõlblikkus. Patroonat on samuti bürokraatlik, sellepärast tuleks tähtsust enam anda ped.-nõukogule. Ka on mõttetu praktika-aega ametlikult pikendada, seda otsustagu kutsetunnistust välja andva asutise pedagoogika-nõukogu.

J. Vaarpuu: Seminari lõpetajad on upsakad, peavad vana mitte millekski. Eriti oleks tarvilik, et ei lastaks linna-preilisisid maale õpetajaiks, kes vahetavad ära odra ja kaera ja saavad laste-ja rahva silmis naeruväärseiks. Patrooni pole võimalik igal pool kasutada, sest tihti on õpetaja-kandidaat kaheklassilise algkooli juhatajaks, kus ta on siis enesele õpetajate-nõukoguks, patrooniks ja kõik. Meil pole viga üldse niivõrt õpetajais kui koolides enestes. Koolimajad on nii viletsad, nende majandus nii halb, et noored õpetajad muutuvad paratamatult pessimistideks. Parandatagu esijoones koolide ainelist järke.

J. Käis: Valikut peetakse ühelt poolt kergeks, teiselt poolt raskeks. Head õpilased ei sünnita raskusi, küll aga raskestikasvatatavad. Praktika-aja pikendus on praktikandile soodustuseks — ta hoiab ära võimalikke vigu — mitte takistuseks. Noored on loomulikult saamatud, sellepärast liiga kiirelt otsustada on ebaõige. Süüdistada seminare praktikantide puudustes pole ainsõige. Õpilane pole vaid kooli produkt, ta on ka ümbruse ja ühiskonna produkt. Meie seminaride juures ju puudusi on — me selleks kõnelemegi, et neid ühiselt parandada. Maal patroon pole kuidagi läbiviidav. Aineid õpetajate ettevalmistusasutistes tuleks piirata võrreldes keskkooliga. Nii on jäetud ära ladina keel ja võiks ära jätta ka formaalse loogika kursuse. Tähtis on õpetada elulist loogikat, mis mahub ka didaktika

kursusse. Et aineid seminarides algkooli metoodika seisukohalt tuleks käsitleda, on väga tarvilik. On tähtis, et õpilane harjuks nägema ja kasvaks ühte õige meetodiga. Antakse talle aga õpetus teisiti, omandab ta halvad kalduvused.

Kõneldi ülikoolis valminud algkooli-õpetajaist, kes vanemais klassis õpetaksid, mis kuidagi kooskõlas pole praegu maksvate pedagoogiliste printsiipidega (kontsentratsioon, üldõpetus jne.). See-sugused õpetajad löövad meie süsteemisse suured augud, kuna nad iseäralise kõrgema klassina sellest osa ei võta. Kui ülikoolis õpetajaid algkooli tarvis ette valmistada, peavad nad igas klassis igaks aineks kohased olema.

Dir. J. Käis'e sõnavõtmise järele lõpetatakse koosolek kell 20.30.

Kongressi teine päev 29. XII 29.

III üldkoosolek.

Istung algab kell 9.30. Juhatab K. Neuman.

Jätuvad läbirääkimised eelmisel koosolekul ettekantud referaatide üle.

Emma Peterson: Algkooli-õpetajate ettevalmistamise kohta peaks tähendama järgmist: Patrooni on raske maal leida, sest asjaolu, et õpetaja ainult vana on, ei ütle veel, et ta oleks kõlblik patrooniks. Küllalt on noori, kes esimesel aastal vanu ületavad. Seega jääb noore kandidaadi järelevalvajaks kas koolijuhataja või koolinõunik. Kõneldi, et vaherkord tihti noorte liigselt iseteadvate kandidaatide ja koolijuhatajate vahel on halb; ei saa ka koolijuhataja niisugusel puhul autoriteetselt otsust anda, ega ka enda head mõju maksma panna. Nii jääb koolinõunik, kuigi see on n.n. ametnik. Patrooni mõtte pooldajad aga ei omista tähelepanu asjaolule, et ka sunduslikult valitud patroon on ametnik. Muuseas peaks võimalik olema koolinõunikke vahetada, kuna vahest (ja õige tihtigi) koolinõunik poliitiliste vaadete või muude nõrkuste tõttu võib eksida. Sellised arusaadavad inimlikud vahekorrad on mõistetavad ja peaksid arvesse tulema. Seda vajalikkust nõuet saaks aga teostada, kui koolinõunikud oleksid riigiametnikud. Koolinõunik-

kude keskel on väga tublisid, aga ka väga keskpäraseid mehi ja soovitav oleks, et esimesed oma nõuandvat valgust saaksid üle riigi lasta paista.

Keskkooli-õpetajate ettevalmistamise kohta nõuda, et par. oleks, mis aitaks edasiminekut takistada, on vale. Elu ise tehku valikut. Katsed, testid jne. ei oma siiski niivõrt tähtsust kui kutsenõuanne. Seni pole neid punkte rohkem kui üks üle riigi. Nii ei ole õpilastel ega vanematel võimalik kustki saada abi ja neid liikatakse hiljem nende oma valitud teelt kõrvale ja viiakse eluga vastollu. Õpetajakutse nõuab erilisi omadusi, mille kindlakstegemine koolis üksi on raske, mispärast kutse-nõuande büroo oleks tarvilik. Ka kesk-koolis pole patroon ja assistent kohased. Assistent läheb kalliks; seejuures tuleb tal töötada näljapalgaga (J. Grüntal vahele: Nad peaksid muidu uulitsal hulkuma). Keskkoolis nõuannet koolinõuniku peale panna ei ole kuidagi kohane, sest koolinõunik, professorgi olles, tunneb ainult oma eriala. On soovitav, et vana veneaja eeskujul ülikooli eriala professorid nõuandjatena kontrolliksid praktiseerivate õpetajate tegevust. Viimased ei annaks oma otsust kõlblikkuse suhtes, vaid oleksid nõuandjad õpetamises, tutvustaksid kirjandusega jne.

J. Vaarpuu: Poliitiline parteiikkus jne. on tegurid, mis määravad õpetajateks vastutavaile kohtadele kogemusteta isikuid. Nii pannakse keskkoolide ja veel pahem seminaride direktoriteks inimesed, kes peaksid ise praktika-aastal olema.

A. Veiderman — peab tarvilikuks keskkooli-juhatajate küpsuse määramiseks sellekohast eksamit, mille eelduseks on teatav aastate praktika.

A. J. Möller: Koolijuhataja kohale kõlblikkuse otsustamiseks oleks vajalik mingi autoritatiivse asutise otsus ja tarvilik teenistusvanus. Keskkoolis, kus mitu aineõpetajat, võiks üks neist olla n. ö. aruandjaks noore praktikandi suhtes, see poleks enam ametnik.

A. Kuks: Keskkooli-õpetajaiks tulnud ülikooli lõpetanuist on kohased vaid 10%. Selle süü pole aga paragrahvides, vaid pedagoogilise valiku puuduses. Didaktilis-metoodiline seminar

peaks ometi selle valiku sooritama. Seda ta aga ei tee. Mulle näib, et õpetajate ettevalmistus olgu ministeeriumi asi. Ülikool annab selleks fakulteedi lõpetanud pretendentide, kelle hulgast valitakse katsete, proovitudide jne. järgi kohased. Valitud kandidaat määratakse assistendiks, kus ta andku vähemalt 100 tundi, assisteerigu vähemalt 200-jas tunnis, võtku osa kõigest pedagoogilisest tööst. Selle eest ta mingit palka ei saa. Palka saab vaid lisatasuna õpetaja, kelle juures praktikant assisteerib. Üldse peab tähendama, et algkooli-õpetajate ettevalmistuses on puudusi, kesk-

kooli-õpetajate ettevalmistuses mitmekordselt rohkem.

J. Grünthal: Patrooni instituut on siiski tarvilik. Väide, et ei leidu selleks kohaseid isikuid, ei pea paika, sest vanema põlve õpetajate hulgas leidub neid küllaldaselt. Kaudselt võib ka patroon kandidaadist kasu saada, leides ergutust viimase uutest ideedest. Kui ainult pedagoogika-nõukogu esitab kandidaadi ametisse kinnitamiseks, siis tehakse seda sageli kergel käel, kuna puudub otsene vastutustunne, mis on aga patroonil.

Gustav Ollik 60-aastane.

25. dets. 1. a. sai HSM Koolivalitsuse direktor Gustav Ollik 60-aastaseks.

G. Ollik sündis 25. dets. 1869. a. Võnnu vallas Läänemaal põllumehe po-

Gustav Ollik.

jana, omandas pedagoogilise hariduse Tartu Õpetajateseminaris ja Peterburi Õpetajate Instituudis.

Pärast instituudi lõpetamist asus G. Ollik Tallinna, kus ta töötas Tallinna

algkoolides 1898.—1910. a.; siis valiti ta Tallinna realkooli õpetajaks (täitis ajutiselt ka inspektori ülesandeid) ja 1919. a. määrati ta Tallinna koolinõunikuks, millisel kohal ta teenis kuni 1. veebr. 1921. a. Siis kutsuti ta Haridusministeeriumi teenistusse, kus ta on vahetpidamata püsinud vastutaval kohal tänaseni.

Õpetajaskonna kutselise liikumisega on G. Ollik alati kontakti pidanud. Peaaegu kunagi pole ta puudunud õpetajate kongressidelt, kus tema selgitavad sõnavõtmised kõigile tuntud. Ka õpetajate organisatsioonide tööst osavõtmiseks on ta aega ja huvi leidnud. Nii näiteks on ta juba kauemat aega Tallinna Õpetajate Seltsi juhatuse liige. Ka E. O. Liidu toimkondades ja nõupidamistel on ta alati oodatud külaline.

Eesti Õpetajate Liidu juhatus ühes organiseerunud õpetajaskonnaga soovib lugupeetud sünnipäevalapsele palju õnne ja jõudu edaspidiseks viljakaks tööks.

Õpetaja Vilhelm Johansonini mälestuseks.

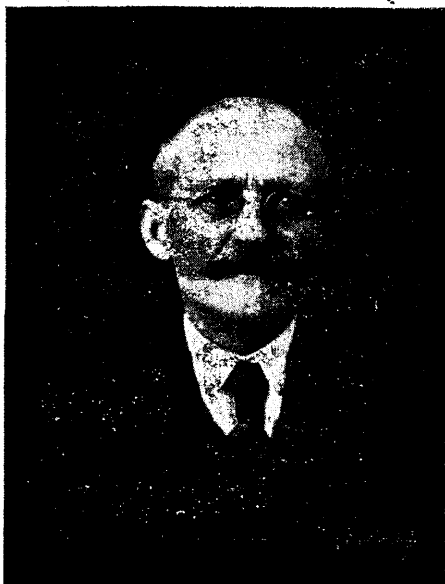
E. Martinson.

K. a. 12. jaanuaril surm riisus meilt õpetaja Vilhelm Johansonini. Lahkunu sündis 1875. a. 18. juunil Narva-Jõesuus. 1894. a. lõpetas Tartu Õpetajate-

seminari ja oli selle järele rahvakooli õpetaja kuni 1924. aasta lõpuni, mil ta raske haiguse pärast oli sunnitud minema ametipuhkusele. Õpetajaks ta oli

Selliküla ja Jõhvi ministeeriumikoolis, Umbliia erakoolis, Tallinna II kroonu-alkkoolis, endises Tallinna linna 21. algkoolis (viimases juhatajana) ja praeguses Tallinna linna 21. algkoolis.

Paljudele on vist teadmta, et õpetaja Vilhelm Johanson oli meie põlevkivi avastaja. 1897. (või 1898.) aasta suvel Johanson täitis ajutiselt Järve

Vilhelm Johanson.

vallakirjutaja kohuseid. Sel suvel puhastati ja süvendati vallamaja kaevu. Kaevust oli võetud välja mõned kivid, mis pöörasid enda peale Johanson'i tähelepanu, kuna nad erinesid harilikku-dest kividest. Johanson tegi mõned katsed kividega ja leidis, et nad põlevad. Oma leiust ta kirjutas ajakirjanduses, pikemalt vene lehtedes. Vene lehtede järgi kirjutasid asjast ka välismaa lehed. Johansonil tekkis kirjavahetus asjast huvitatud teadlastega, eriti vene inseneridega, kes taalt palusid põlevkivi proovieksemplare.

Tallinnas II kroonu-alkkoolis töötades avas V. Johanson esimesena Tallinnas selle algkooli juures poiste puutööklassi juba Vene ajal, hoolitsedes täieandumusega selle sisustamise eest ning

täiendades omi teadmusi-oskusi sel alal Peterburis vastavatel kursustel.

Elu ei ole Vilhelm Johanson'i hellitanud. Õigusega ta võis enda kohta öelda vanarahva sõnu:

„Muud istvad ilumäella,...
ilukarikad käessa...
Ma istun muremäella,...
murekarikas käessa“.

Murekarikast ta on pidanud jooma suure osa (kui mitte suurema osa) omast elust. Üsna vara ta kaotas oma esimese abikaasa ja mõned aastad hiljem teda tabas uus õnnetus: jalahaiguse pärast tal lõigati ära osa jalga. Operatsioon ei suutnud aga kinni panna haiguse protsessi: jalga tuli mitu korda lühendada ja pärast haigus tabas ka teise jala, mille järel ka see tuli lühendada. Tal tuli suur osa elust liikuda kunstjalgade ja kepi abil. Sellegi pärast ta ei suutnud lahkuda omast amsast õpetajaametist. Alles siis, kui jalgade haigusele seltsinud sisemised valud, mis olid põhjustatud maohaavast, hakkasid ikka enam ja enam piina sünnitama, Johanson 1924/25. õppeaasta keskel oli sunnitud lahkuma õpetajaametist.

Haigusele vaatamata Johanson alati täitis oma ametikohuseid hoolsasti ja korralikult. Haigus ei suutnud takistada tema töötahet. Otsekui oleksid mure ja võitlus raskustega karastanud, selgitanud ja puhastanud tema hinge. Hädise tervise juures ta oli lahke ja südamlilik oma õpilaste kui ka ametikaaslaste vastu, püüdes kõigile vastu tulla nõu ja abiga. Hulk viimaseid aastaid ta elas lahus oma teisest naisest. Kuigi sellel õpetajana oli iseseisev sissetulek, andis V. Johanson temale ja lastele rüütlimeelselt suurema osa oma igakuusest palgast, ajades ise läbi väga pisikuga. Püüdes külvata oma ümber valgust ja soojust ta ühtlasi näis püüdvat teostada suure kasvataja Pestalozzi põhimõtteid, kelle mälestustahvlile tänulik Aargau rahvas kirjutas:

„Teistele kõik, endale mitte midagi“.

Organisatsioonide teateid ja kroonika.

Õpetajate teenistusseaduse eelnõu

koostamise võttis H. ja S.-ministeeriumi ettepanekul oma peale dir. A. Veiderman.

Dir. A. Veiderman on ülesande täitmisele asunud ja lubanud E. Ö. Liidu juhatusega kontaktis teotseda.

Kurikalduvusega õpilaste küsimus.

Hoolimata korduvatest avalikest kirjutistist meie ajakirjanduses on kurikalduvuslike õpilaste küsimus tänaseni ilma rahuldava korralduseta. Õpetajate ühingu ja E. Ö. Liidu juhatuses on küsimus korduvalt kõne all olnud. Enne jõulupühi pöördus Liidu juhatuse HSM Koolivalitsuse poole pikema motiveeritud märgukirjaga, soovitades avada Udriku mõisas likvideeritava nõdramõistuslike laste kooli asemele kurikalduvusega õpilaste kool. Kahjuks sellele ettepanekule tuli eitav vastus. Nüüd on E. Ö. Liit samme astunud kurikalduvusega õpilaste küsimuse põhjalikumaks läbitöötamiseks ja harutusele võtmiseks Liidu erakorralisel asemikkudekogu koosolekul, mis peetakse kevadepühil, 13. apr. k. a. Tallinnas.

Saaremaa hariduskongress

peeti 29. dets. l. a. Kuresaares. Kokku oli tulnud üle 80-ne haridustegelase, peamiselt õpetajad maalt. Kahjuks jäid mandri referendid pea kõik ilmumata; sellest hoolimata kujunes koosolek väga elavaks ja sisukaks. Kõnelesid B. Steinberg — Rahvamajade võrgu korraldamisest, E. Gerban — Õpiringidest, J. Metua — Lavakunsti edendamisest, J. Aavik — Muusika ja laulu edendamisest vabaharidustöös. Lõppeks võeti vastu rida resolutsioone ja algatati Jaan Oks'a mälestussamba püstitamise küsimus.

Üleriigiline lastehoolekande päev

korraldati 29. dets. l. a. Tallinnas. Päevakorras oli üle tosina referaadi õpetajailt, arstidelt ja hoolekande tegelastelt.

Harjumaa seltskonnategelaste päeva

korraldas Harjumaa Rahvaülikooli Selts 29. ja 30. dets. l. a. Tallinnas. Kavas oli hulk referaate. Osavõtjaid kogunes üle poolesaja.

Baltiriikide õpetajate III kongress

kavatsetakse pidada käesoleva aasta juunikuul Kaunases Leedu Õpetajate Liidu korraldusel. Sellekohased eeltööd on praegu käimas.

Lauljate Liit 1929. aastal.

Lõppev aasta Lauljate Liidu muusikakultuurilises töös on olnud teataval määral vaheaeg kahe suure ettevõtte — möödunud IX ja eelseisva X üldlaulupeo — vahel. IX üldlaulupeo askelduste väsimus on kord-korraldajad hajunud nii Lauljate Liidu organistest kui ka Liitu kuuluvaist laulu-muusika organisatsioonidest. IX üldlaulupidu on juba vajunud unustushõlma, ent samal ajal on Lauljate Liit tasapisi hoogu võtnud laulupidude juubeli — X üldlaulupeo organiseerimisele asumiseks. Sellest seisukohast on ka hinnatav kogu läinud aastane Lauljate Liidu töö.

Liit on püüdnud kõiki oma samme muusika-kultuurilise tegevuse alal siduda kavatsetava üldlaulupeoga. Kõigepealt läinud aasta märtsis Liidu juhatuse kuulutas välja *uute laulude võistluse*, milline nüüd on juba lõpule lähenemas. Võistlusele saadeti heliloojate poolt kokku 96 laulu sega- ja meeskoorile. Nendest kolmveerand on küll hinnatav ainult otstarbetult määratud paberina, kuid paarkümmend enam-vähem rahuldavat laulu tõi võistlus meie heliloojailt kindlasti välja.

Üldlaulupeo eelsammudena tuleb vaadata ka möödunud suvel korraldatud *maakonna laulupidu Pärnus ja kohalike laulupäevi*, millest oli ligemale kolmekümne ümber. Maakonna laulupidude organiseerimine teatavasti sünnib Lauljate Liidu kava järgi ning Liidu aktiivsel kaastegevusel. Vähemad laulupäevad on aga kohalike organisatsioonide korraldada, küll ka Liidu kaasteadmisele. Mõni kuu tagasi tehti algust tuleval suvel peetava *Tartumaa laulupeo* korraldamisega.

Aasta alul toimusid Liidu korraldusel mitmes suuremas keskkohas *laulukoori-juhtide instrueerimised*, mis praegu kahjuks küll ainelistel põhjustel on katkestatud. Samal põhjusel Liit pidi ametist vallandama *pasunakoori instruktori*, kes teotses Liidu juhtnõude järgi maal pasunakooride õpetamisega.

Silmapiistavana võib mainida Liidu samme muusikaliteratuuri *kirjastusolude parandamiseks*. Liit annab välja perioodiliselt „Rah-

vakoore“, kus ilmuvad uued eesti helitööd, esialgu ainult segakooridele. „Rahvakoorige“ väljaanne ilmub 4. lhk. annete kaupa ja on määratud *peaasjalikult vähematele laulukooridele*. Hinnalt on „Rahvakoorige“ väljaanne äärmise võimaluseni odav, et meie kooridelt võõrutada tülikat ning lubamatut laulude paljundamist kodusel teel. Seni on müügile saadetud „Rahvakoore“ 16 annet, kus on avaldatud kokku 18 uut segakoori laulu.

Erilist hoolt on Liit püüdnud kanda *noodikirjanduse levitamise eest*. Meie koorid ei ole veel kõik harjunud uemate saavutistega koorilaulu alal, paljud laulukoorid ei ole veel suutnud vabaneda dr. Hermann'i-aegsest sen-

timentaalsusest ja vähenõudlikkusest. Selle vältimiseks Liit on teinud hoogsat kihutustööd koorides, mis on juba lühikese aja järgi andnud nähtavaid tulemusi. Peale oma väljaannete Lauljate Liit on koondanud enda kätte ka heliloojate isiklikud ning üksikute muusikaorganisatsioonide noodivara. Nii on Liidu büroo kujunenud keskkohaks, kus on saadaval kogu viimaste aastate muusikakirjanduse toodang.

Ei tarvitse vast mainimist „*Muusikatehe*“ *väljaandmine*, mille sisu ja välimuse parandamise eest Liit on püüdnud suurimat hoolt kanda, see on pea kõigile laulu- ja muusikaarmastajale üldiselt teada.

Karskus.

Kellele pärandati varandus?

Jõulueelses „Lootusringi Juhi“ numbris ilmus ülesanne „Kellele pärandati varandus?“ Rikas onu Ameerikas lubas oma venna Sihimurru Mihkli lastest sellele pärandada varanduse, kes valib kõige elulisema kutse. Ülesanne tekitas suure elevuse lootusringides, kus seda küsimust lahendati, paljudest koolidest tuli ja tuleb vastuseid, kus lootusringlased püüavad ära arvata päranduse saaja, vastavalt sihimurrulaste kirjadele, ühtlasi avaldades ka oma elukutse valiku.

Kõik kirjad, mis kuni 1. veebruarini k. a. veel toimetusse jõuavad, saadetakse Ameerika onule edasi, kelle otsus siis ilmub „Lootusringi Juhi“ veebruari numbris.

Kas Teie olete juba tellinud

„Lootusringi Juhi“ 1929.—30. a.? Eksiarvamuste ärahoidmiseks teatame, et ainult nr. 1 saadeti II aastakäigust (s. a.) tasuta tutvumiseks koolidele, kuna hilisemaid numbreid ainult tellijad saavad. Hind 50 senti kooliaastas. Ajakirjas ilmuvad peamiselt praktilise iseloomuga kõlblus-karskusküsimused, ülesanded jne. Lootusringlased on elavalt reageerinud seniste numbrite tegelikule tööle. Ilmunud juba 3 numbrit.

Lootusringidele rinnamärk.

Laste isetegevus koolides on üldist poolehoidu leidnud kasvatusvahendina. Kuigi algkoolis õpilaste noorus seab sellele isetegevusele kitsamad piirid kui keskkoolis, jääb ometi küllaldaselt võimalusi isetegevusele õpetaja-

kaasabil õpilastele algkooliski. Algekoolis rohkem levinud isetegevuse vormidest on *lootusring*, mis viimasel ajal on ikka rohkem kujunenud kõigekülgse enesearendamise ja iseloomu kujundamise ülesandele teotsevaks laste seltsiks elureformi alusel, kus õpilased muude pahede eest hoidumisel avaldavad ka oma tahte juba noorelt hoiduda alkoholist j. t. joovastusainest. Ringil on võimalus teetseda kirjanduse, näitl., spordi, Noorte Punase Risti j. t. aladel.

Juba kauemat aega kaaluti küsimust, kas lootusringil oleks tarvilik oma rinnamärk; mille järele ammu kohtadel tunti vajadust ja mida koolid pooldasid. Peale pikemaid kaalutlusi otsustas E. Ö. L. Karskuskasvatustoimkond selle küsimuse jaatavalt ja tegi juhatusesele ülesandeks leida vastav märk, mis hinnalt oleks kättesaadav, samuti aga ka ilunõudeid rahuldav. Nüüd on juhatus rinnamärgi lõplikult kindlaks määranud, töökojalt selle tellinud ja samuti kinnitanud märgi kandmise korra.

Seega on koolidel avanenud võimalus lootusringi kasvatustöö välise mõjutisena anda ringi liikmeile rinnamärk. Muidugi ei jäta õpetajad-hooldajad lootusringides seda rohkem selgitamast liikmeile nende kohustusi liikmeina, mis märgi kandmisel eriti tingitud.

Lootusringi rinnamärgi kandmise kord.

(Vastu võetud E. Ö. L. Karskuskasvatustoimk. juhatusese otsusega 3. jaanuaril 1930. a.)

1. Lootusringi rinnamärgina võetakse tarvitusele hõbedane pärg, vasem külj loorberi,

parem — tamme lehist, diam. 1,5 sm, pärja keskel monogrammina hõbedased tähed LR, märgi põhi tumedamalt oksüdeeritud.

2. Märgi kandmise õigus on kõigis alg- ja täienduskoolides teotsevate pedagoogika-nõukogu poolt registreeritud lootusringide liikmeil õplasil ja õpetajail nende lootusringi liikmeks oleku ajal lootusringi põhikirja või kodukorra alusel.

3. Kui lootusringi liige koolist lahkudes faktiliselt oma kooli lootusringi liikmest lahku, tegelikult aga endiselt lootusringi liikme põhimõtetele elab ja lootusringi püüab toetada, jääb endisele liikmele õigus rinnamärgi endale mälestusena alles hoida kui ka rinnal kanda.

4. Kui lootusringi liige kooliaja kestel lootusringi põhikirja või kodukorra alusel sunnitud on lootusringist lahkuma või kui ta koolist lahkudes lootusringi liikme põhimõtete kohaselt ei ela, kaotab endine liige rinnamärgi kandmise õiguse, kuigi märk võib temale alles jääda.

5. Lähemad määrused töötab iga kooli lootusring välja ja teostab kõik rinnamärgiga seotud küsimused oma hooldaja kaudu, teatavaks tehes igale lootusringi liikmele rinna-

märgiga seotud korraldused, samuti saates neist ära kirja E. Õpetajate Liidule.

Ühtlasi teatatakse ka rinnamärgi hind — 12 senti ilma saatekuludeta igale lootusringi liikmele.

E.Õ.L. karskusekretäri kõnereisidelt.

Teine kõnereis Tartumaa põhja osas, Jõgeva — Laiuse — Torma — Kodavere — Alatskivi piirkonnas, teostus 11.—23. novembrini, kolmas — peamiselt Viljandimaal, alates Tartumaal Pedjalt, läbi Põltsamaa, Kolga-Jaani, Piliistvere kuni Võhmani, kestes 30. novembrist kuni 17. detsembrini. Üldiselt jäi mulje, nagu oleks karskuskasvatustöö koolides Tartumaal vanem ja Tartumaa sellele rohkem andunud kui Viljandimaa, kuigi ei puudunud sealgi üksikud koolid, kus lootusringid varem teotsevad ja võistluskirjutustest osa võetud. Kolga-Jaanis olid noored andunud Villem Reimani tegevuskohast alkoholi kõrvaldamisele kohaliku keeluseaduse ettevalmistamisega, et sulgeda kohalist müügi-joogi kohta, mis nagu kiuste seal hoogsalt teotsevat.

Jaanuari teisel poolel teostub pikem kõnereis Pärnu ja Viljandimaa lõunaossa.

Uusi raamatuid.

Karl Bruus. Inglise keele grammatika keskkoolidele ja iseõppijatele. K. -ü. „Loodus“, Tartus, 1929. Hind 2 kr. 40 s.

Noorusmaa almanak I. Koostanud E. Martinson. Noorusmaa almanakkide kirjastik. Eesti Õpetajate Liidu kirjastus, Tallinnas, 1929. a. Hind 1 kr.

Deutsche Lehrerversammlung und 37. Vertreterversammlung des Deutschen Lehrervereins zu Dresden am 21., 22. und 23. Mai 1929. Selbstverlag des Deutschen Lehrervereins, Berlin 1929.

Eduard Vilde. Tabamata ime. Näidend. Kogutud teosed XXXI a. K.-ü. „Loodus“, Tartus, 1929. a. Hind 2 kr. 60 s.

Viljo Kajo. Ollikaise õnnis lõpp. L. U. B. nr. 102. K.-ü. „Loodus“, Tartus, 1929. Hind 25 s.

Claude Farrère. Oopiumisuits. L.

U. B. nr. 104. K.-ü. „Loodus“, Tartus, 1929. Hind 25 s.

G. K. Chesterton. Saladuslik aed. L. U. B. nr. 105. K.-ü. „Loodus“, Tartus, 1930. a. Hind 25 s.

Jack London. Põhjala Odysseia. L. U. B. nr. 106. K.-ü. „Loodus“, Tartus, 1930. a. Hind 25 s.

A. Oengo-Johanson. Tallinna laht ja sadam. Liikuv lugemik. Seeria „Tallinna“. Tallinna linna XII algkooli juures koond. üldõpetuse õpetajate rühmiku väljaanne. Tallinnas, 1929. a. Hind ?

M. Vellema. Tehnika käsiraamat töösturile, tehnikule, meistrile, õppinud tööliisele, tööstusõpilasele ehitustöölisele, masinistile, motoristile. Tartu linna Tööstus- ja Majandusõp. kooli kirjastus Tartus, 1929. a. Hind 3 kr. Pealadu „Varraku“, rmtkpl. Tartus, Rüütli tän. 24.

Toimetuse ja talituse aadress: Tallinna, Rataskaevu tän. 22. Tel. 14-63.

Tellimishind: aastas 5 kr., poolaastas 2.50 kr., üksiknumber 75 s.

Vastutav toimetaja: *Ernst Martinson.*

Väljaandja: *Eesti Õpetajate Liit.*

Aino Kalda „HUNDIMÖRSJA“ eestikeelses tõlkes.

Möödunud aasta lõpul ilmus „Noor Eesti“ kirjastusel Fr. Tuglas'e tõlkes Aino Kalda uusim teos „Hundimõrsja“.

Möödunud aastal Soomes ilmudes äratas see töö üldist tähelepanu ja leidis arvustajate poolt ühemeelset tunnustust. Ta on tõlgitud juba inglise, prantsuse ja saksa keelde, ning Soome valitsus määras ta eest käesoleval aastal Aino Kaldale auhinna. Samuti arvestati selle teosega, kui Aino Kaldale määrati tänavu Kordelini kapitalist suurem auhind.

Rohkearvulisist arvustustest olgu siinkohal toodud mõningaid väljavõtteid:

V. A. Koskinnemi — „*Uusi Auru*“: „Hundimõrsja“ on jutustamiskunsti väike meistritöö. Ballaaditaoliselt, suurejooneliselt stiliseeritud, nagu ühelt tipult teisele liikudes, võlub ta meie silmade ette rahvajutu nõidade tagakiusamiste ajalt.

Aino Kallas kuulub kunstilise jutustajana kõrgesse järku. Neis kirjeldustes on midagi, mis mõtted otseteed niisuguse kirjelduse meistri juurde viib, nagu Gustave Flaubert.

R. Koskimies — „*Uusi Suomi*“ — „Oma tervikus on „Hundimõrsja“ suurepärase ajalooline ajajärgu-kirjeldis, mis annab ühtlasi veenva tõenduse kirjaniku jätkuvast loomisvõimest.

Elsa Enäjärvi — „*Tähystäjä*“ — Nende jõulude parim kunstitöö.

Aino Kallas on kunstniku kõikehaarava inspiratsiooni võmega elanud dibahundi müsteeriumisse. Ta ei katsugi rahvausu mõistatust mõistuse abil lahendada. Pigemini tundub, nagu oleks ta oma tööd luues olnud samasuguse Daimoni võimuses, nagu see Metshaldjas, Diabolus Sylvarum, kelle maagiline võim tervet jutustust valitseb.

Viis, kuidas loodus ja sellesse peidetud võimas müstiline jõud Aino Kalda teoses esile tungib, on enmenägematu, niihästi kunstniku enese siinamaalses toodangus kui üldse soome kirjanduses.

Lauri Viljanen — „*Helsingin Sanomat*“ — Luuletus proosas. Võrreldes kirjaniku endiste teostega „Barbara von Tisenhuseni“ ja „Reigi õpetajaga“ on „Hundimõrsja“ luuleline pingejõud (intensio) jälle täiesti uus, üllatavalt värske ja sügavalt ammutav. See tõendab kirjaniku kunstilisest uuenemis- ja kasvamisvõimest ja äratab lugejas rõõmu ning imetlust. „Hundimõrsja“ on ajalooline kroonika, oma aja usule ehitatud, aga Aino Kallas ei oleks mitte see kunstnik, kes ta on, kui ta poleks sellele jutustisele andnud täiesti omapärase imestamisväärse luulelise sügavuse. „Hundimõrsja“ on tõepoolest Aino Kalda siamaani kõige julgem ja suurejoonelisem katse plastilise sõnakunstiabinõudega kuju anda inimsüdame, eriti naissüdame demoonilistele jõududele, lihtsatele, ajast ja paigast rippumata ürgelamustele. „Hundimõrsja“ on ballaad, täis imelikku võlvust ja kirge.

Aino Kallas on näidanud, et ta kuulub nende kirjanikkude hulka, kelle üle Soome jutustamiskunst täie põhjusega võib uhke olla.

A. M. Tallgren — „*Helsingin Sanomat*“ — „Hundimõrsjat“ võib pidada ka see seisukoht on õigustatud, — objektiivse jutustamiskunsti meistritööks, sest seda ta on, — minule tundub ometi, et ta on ühtlasi palju enam. Nagu „Reigi õpetaja“, nii on ka see objektiivne legend, kõiges oma kindlas asjalikkuses ja oma iseäralises varjatud laadis, — kirjanduse kõige põlevamaid tunnustusi, tagasihoidmata otsekohene ja jälle tagasihoidlik ühel ajal.

Aino Kalda fantaasia on otse müüte loov.

Nii siis julgeme vist väita, et Aino Kallas oma nägemuse tiheduses ja avaldusviisi jõus ning tasakaalus kuulub praegusaja jutustava kirjanduse kõige suuremate esindajate hulka; võib olla, et meie veel ei suuda aimata, kui kõrgelt tulevik ta õilsat proosakunsti hindab. Meie ei ole ka veel näinud ta praeguse arenemisjärgu äärt, tunneme ainult vast rohkem kui kunagi enne — tas kasvamistahet ja kasvamisjõudu.

„*Kasvatus'e*“ ja teiste Eestis ilmuvate tähtsamate
ajakirjade ja ajalehtede tellimisi ja kuulutusi
võtab vastu

K-ü. „**Rahvaülikooli**“ raamatukauplus
Tallinnas, Harju tn. 48, omas majas.

3

Üheski koolis ja raamatukogus ei tohi puuda Eesti Õpetajate Liidu kirjastusel ilmunud noorsooraamatud.

JUTUKIRJASTIK.

Nr. 1.	Ch. Dickens: <i>Kilk koldel</i>	Hind 100 s.
Nr. 2.	Jack London: <i>Põlev laev</i>	„ 25 „
Nr. 3.	K. Hänninen: <i>Jäämere kangelane</i>	„ 100 „
Nr. 4.	J. Parijõgi: <i>Laevapoisi päevilt</i>	„ 100 „
Nr. 5.	A. Conan Doyle: <i>Kuidas brigader tap- pis rebase</i>	„ 25 „
Nr. 6.	A. Conan Doyle: <i>Kuidas brigader pääs- tis sõjaväe</i>	„ 25 „
Nr. 7.	A. Conan Doyle: <i>Kuidas brigader val- lutas Saragossa</i>	„ 25 „
Nr. 8.	A. Conan Doyle: <i>Lugu üheksast preisi ratsaväelasest</i>	„ 25 „
Nr. 9.	A. Conan Doyle: <i>Brigaderi viimne seik- lus</i>	„ 25 „
Nr. 10.	Anna Brigader: <i>Pöialpoiss</i>	„ 50 „
Nr. 11.	Jack London: <i>Pagan Otoo</i>	„ 25 „
Nr. 12.	A. Chamisso: <i>Peeter Chlemiil</i>	„ 50 „
Nr. 13.	Anni Swan: <i>Olli elukool</i>	„ 150 „
Nr. 14.	J. Akuraters: <i>Sulaspoisi suvi</i>	„ 75 „

REISIVESTETE KIRJASTIK.

Nr. 1.	J. Parijõgi: <i>Soome</i>	Hind 75 s.
Nr. 2.	J. Parijõgi: <i>Kevad kutsub</i>	„ 100 „

POPULAARTEADUSLIK KIRJASTIK.

Nr. 1.	Sven Hedin: <i>Uue maailma avastuslugu</i>	Hind 75 s.
Nr. 2.	M. Laarman: <i>Puulõige</i>	„ 150 „

ELULOOKIRJASTIK.

Nr. 1.	M. Laarman: <i>Tizian</i>	Hind 25 s.
Nr. 2.	M. Laarman: <i>Rembrandt</i>	„ 25 „
Nr. 3.	E. Martinson: <i>Beethoven</i>	„ 50 „

„NOORUSMAA“ ALBUMID.

„Noorusmaa“ jõulualbum 1925. a.	Hind 30 s.
„Noorusmaa“ almanak I	„ 100 „

„NOORUSMAA“ AASTAKÄIGUD.

„Noorusmaa“ 1926. aastakäik I pool	Hind 100 s.
„ 1926. „ II „	„ 200 s.
„ 1927. „ I „	„ 200 s.
„ 1927. „ II „	„ 200 s.
„ 1928. aastakäik	„ 250 s.

L a d u: Tallinna, Rataskaevu 22. Telef. 14-63.